

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Perevägivalda levikut soodustavad riskid ja perevägivalda ulatus praktikute hinnangutes

Uurimisaruanne

Merle Linno, Kadri Soo, Judit Strömpl

Tallinn 2011

Väljaandja:
Justiitsministeerium
Tõnismägi 5a
15191 Tallinn
Telefon: 6 208 100
Faks: 6 208 109
e-post: info@just.ee

Kõik käesolevas materjalis esitatu on kaitstud autoriõigusega, mis kuulub Justiitsministeeriumile. Väljaande tsiteerimine või refereerimine on lubatud üksnes juhul, kui viidatakse materjali autoritele. Ilma Justiitsministeeriumi eelneva kirjaliku nõusolekuta ei ole väljaannet või selle osi lubatud mingil viisil publitseerida.

Sisukord

LÜHIKOKKUVÕTE	4
ETTEPANEKUD	5
SISSEJUHATUS.....	6
EESMÄRK.....	6
AUTORITE TÄNUSÕNAD.....	7
1. METOODIKA.....	8
1.1. ESIMENE ETAPP. KVALITATIIVSE UURIMUSE METOODIKA	8
1.1.1. Andmekogumine ja –analüüs	8
1.1.2. Kvalitatiivse etapi valimi kirjeldus.....	8
1.2. TEINE ETAPP. KVANTITATIIVSE UURIMUSE METOODIKA	10
1.2.1. Ankeedi koostamine ja küsitlusprotseduur.....	10
1.2.2. Küsitluse valimi kirjeldus.....	11
1.3. KOLMAS ETAPP. VEEBIJUHISE VÄLJA TÖÖTAMISE PROTSESS.....	13
2. UURIMUSE TEOREETILINE LÄHTEKOHT	14
2.1. PEREVÄGIVALLA MÄÄRATLEMINE JA KASUTATAVAD MÕISTED.....	14
2.2. PEREVÄGIVALLA SELETUSED.....	14
2.3. PEREVÄGIVALLA LEVIKUST EESTIS	16
3. KVALITATIIVSETE INTERVJUUDE ANALÜÜSI TULEMUSED	18
3.1. PRAKTIKUTE VÄGIVALLATÕLGENDUSED JA TÖÖ PEREVÄGIVALLAJUHTUMITEGA	18
3.1.1. Fookusgrupp ja võrgustik.....	18
3.1.2. Perevägivalla mõiste ja mõistmine.....	19
3.1.3. Pere privaatsus ja kodu puutumatus	20
3.1.4. Piirkondlikud eripärad.....	23
3.1.5. Praktikute tõlgendused ohvritest.....	24
3.2. OHVRITE JA VÄGIVALLATSEJATE PEREVÄGIVALLA TÕLGENDUSED	25
3.2.1. Ohvrid	25
3.2.2. Vägivallatsejad	28
4. PEREVÄGIVALLAGA KOKKUPUUTUMINE JA SEKKUMINE: VEEBIKÜSITLUSE TULEMUSED	31
4.1. PEREVÄGIVALLA TÄHENDUS	31
4.2. PEREVÄGIVALLAJUHTUMITEGA KOKKUPUUTUMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL	33
4.3. VÄGIVALLAKOGEMUSEGA PERET ISELOOMUSTAVAD TEGURID.....	36
4.4. SEKKUMINE PEREVÄGIVALLAJUHTUMITE PUHUL.....	37
4.5. SEKKUMINE NELJA NÄIDISJUHTUMI KORRAL	41
4.5.1. Sekkumise viisid ja kaasatavad isikud juhtum A puhul.....	41
4.5.2. Sekkumise viisid ja kaasatavad isikud juhtum B puhul.....	45
4.5.3. Sekkumise viisid ja kaasatavad isikud juhtum C puhul.....	49
4.5.4. Sekkumise viisid ja kaasatavad isikud juhtum D puhul.....	51
5. PROJEKTI KOLMAS ETAPP: JUHIS PEREVÄGIVALLAJUHTUMITEGA TEGELEVATE PRAKTIKUTELE ..	54
5.1. JUHISE KOOSTAMINE.....	54
5.2. JUHISE STRUKTUUR.....	54
KOKKUVÕTE.....	56
KASUTATUD KIRJANDUS	58
LISA 1	60
LISA 2	62
LISA 3	71

Lühikokkuvõte

1. Andmete analüüsist selgub, et perevägivald seostub vastajatele eelkõige füüsilise vägivaldaga (löömine) ning seejärel vaimse vägivaldaga.
2. Erinevate erialade esindajate kokkupuuted perevägivaldaga on väga erinevad. Politseinikud ja prokurörid tegelevad kõige rohkem paarisuhtevägivalda juhtumitega, täpsemalt mehe vägivaldaga naise vastu. Sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad puutuvad rohkem kokku vanema ja (täiskasvanud) lapse vahelise vägivaldaga.
3. Kõikidel spetsialistidel on töös oluliselt enam tulnud ette juhtumeid, kus mees kasutab vaimset ja füüsilist vägivalda naise suhtes, mitte vastupidi.
4. Vaatamata naiste ülekaalule perevägivalda ohvrite hulgas, eelistab osa praktikuid käsitleda perevägivalda sooneutraalselt. Uurimuse läbiviimise ajal oli märgata kahte vastandlikku lähenemist perevägivaldale: soospetsiifilist (mis peegeldab Euroopa Liidu (EL) vastavaid seisukohti) ja sooneutraalset.
5. Vägivallaprobleemiga peret iseloomustavate teguritena töid vastajad kõige rohkem välja pereliikme sõltuvusprobleemid, kriminaalse käitumise ja autoritaarse ning kontrolliva käitumise teiste pereliikmete suhtes. Vaesust, töötust ja paljulapselisust ei peetud üldjuhul perevägivalda riskiteguriks.
6. Enam kui poolte vastajate arvates esineb vägivalda peredes, kus ollakse agressiivsed ka lemmikloomade suhtes.
7. Kõige rohkem sekkuvad lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad lapse vastu suunatud vägivalda puhul. Politseinikud ja prokurörid sekkuvad peamiselt füüsilise vägivalda intsidentide puhul, hoolimata sellest, kas ohver on alaealine või täiskasvanud.
8. Ähmane arusaamine võimalikest perevägivaldale viitavatest märkidest võib pärssida spetsialisti sekkumist.
9. Mittesekkumist põhjendavad praktikud puudulike seaduste, ressursside ja aja vähesusega. Kõige rohkem põhjustab erinevaid tõlgendusi isikuandmete kaitse seadus.
10. Mõned küsitletud spetsialistid väljendasid ohvrit süüdistavaid hoiakuid. Näiteks leiti, et vägivalda kasutamine ohvri suhtes oli õigustatud või heideti ohvrile ette tegevusetust vägivalda lõpetamisel. Millega on see seotud, on edaspidise uurimise teema.
11. Kokkuvõtvalt öeldes peegeldavad uuringu tulemused spetsialistide erinevat teadlikkust, valmisolekut ning suhtumist perevägivaldaga tegelemisel ning lahenduste otsimisel. Tulemused kõnelevad selgest vajadusest koolituste järele.
12. Käesolev uurimus ei haara perevägivalda kõigis kooseluvormides aset leidvat vägivalda. Nt ei olnud teemaks samasooliste partnerite vaheline vägivald.

Ettepanekud

1. Arendada ühist mõistmist perevägivallast, sellele reageerimisest ja juhtumite menetlemisest ning rakendada seda nii ametite siseselt kui ka erinevate erialade spetsialistide vahel.
2. Tõhustada ja muuta kättesaadavaks tegevusi ja teenuseid kõigile ohvritele (ohvriabi ja naiste varjupaikade arendamine, tugirühmade loomine vägivalda kogenud naistele), vähendades piirkondlikke erinevusi.
3. Arendada välja tegevuste ja teenuste süsteem perevägivallatsejatele, võttes arvesse välisriikide kogemust.
4. Tõsta praktikute professionaalset taset ja suurendada erialase haridusega spetsialistide arvu.
5. Töötada välja põhimõtted kohalike omavalitsuste sotsiaaltöölase hindamise, arendamise ja supervisiooni korraldamiseks ja nende rakendamine maavalitsuste baasil.
6. Suurendada maavalitsuse rolli sisulises sotsiaaltöös kohalike omavalitsuste koostöö tõhustamiseks.
7. Täiendada perevägivallaga tegelevate spetsialistide õppekava peresotsiaaltöö ja perevägivalla erinevaid aspekte käsitlevate ainete lisamisega.
8. Arendada erinevate erialade esindajate ühist arusaamist isikuandmete kaitse seadusest.
9. Perepoliitikaalastes dokumentides ja perepoliitilises diskursuses rõhutada perekonna kui terviku mõistet ning rohkem tähelepanu pöörata perekonna kaitsele.
10. Tõhustada üldpreventiivseid meetmeid perevägivalla ennetamiseks.
11. Perevägivalla teema käsitlemisel rõhutada selle soospetsiifilist olemust ning tõsta praktikute teadmisi selles osas.
12. Perevägivald on keeruline ja mitmetahuline fenomen, mille kõiki aspekte pole võimalik uurida ühe lühiajalise projekti raames. Sestap on oluline jätkata valdkondlike uuringute läbiviimist.

Sissejuhatus

Perevägivald on keeruline, varjatud ning kaugele ulatuvate tagajärgedega probleem. Perevägivaldaks peetakse pereliikmete või pereliikme ja lähisugulaste vahel toimuvat vägivalda (vt Kuritegevus Eestis 2008), mis kätkeb endas erinevaid tüüpe: paarisuhtevägivalda, laste väärkohtlemist, õdede-vendade omavahelist kiusamist, laste vägivalda eaka vanema või samas leibkonnas elava puudega sugulase vastu jne.

Perevägivald on kompleksne probleem, kuhu ei ole haaratud mitte ainult ohver ja toimepanija, vaid ka ülejäänud pereliikmed kas siis pealtnägijatena või lihtsalt ebasoodsa mikrokliima tõttu kannatajatena, aga ka laiem ringkond inimesi nagu naabruskond ja kogukond. Vägivalla seletamisel on raske leida ühtset põhjust, on vaid omavahel kombineeruvad erinevad tegurid, sh suhtlemisprobleemid, personaalsed ja kultuuris levinud hoiakud, ebavõrdsed võimused, majanduslikud ja keskkondlikud tegurid jms. Vägivald mõjutab pereliikmete toimimist erinevates elusfäärides ning tal on omadus põlvkondade vahel edasi kanduda. Et leevendada vägivalla negatiivset efekti pereliikmetele, tõkestada selle levikut ning ennetada vägivalla toimumist, on vaja eelkõige hinnata perevägivalda riske.

Eesmärk

Käesoleva uurimisprojekti üldeesmärk oli saada ülevaade riskidest, mis soodustavad perevägivalda levikut, kaardistada spetsialistide kokkupuuteid perevägivalda juhtumitega ning saadud tulemuste alusel töötada välja juhised praktikutele riskide hindamiseks ja perevägivalda all kannatavate perede märkamiseks, abistamiseks ning perevägivalda ennetamiseks.

Üldeesmärgi saavutamiseks olid püstitatud järgnevaid alaeesmärke:

- Selgitada välja, mida mõistavad perevägivaldanna kohalike omavalitsuste (KOV) esindajad, peamiselt sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, ning teised perevägivalda probleemiga tegelevad spetsialistid.
- Kaardistada perevägivalda soodustavad iseloomulikud tunnused, mis võivad saada perevägivalda toimumise riskiks¹.
- Tuua välja perevägivalda esinemisvormid.
- Tuua välja perevägivaldaga töös kokkupuutuvate praktikute hinnangud perevägivalda esinemissagedusele².
- Koguda informatsiooni tulemuslike praktikate kohta töös perevägivalda juhtumitega.
- Koostöös perevägivalda probleemidega tegelevate spetsialistidega töötada välja juhised vägivalla all kannatavate perede märkamiseks, abistamiseks ja perevägivalda ennetamiseks (edaspidi juhised).

¹ Uuringus väldime „riskipere“ termini kasutamist, mis on küll lühem, kuid samas märgistab ja kinnistab probleemi pere külge. Seetõttu keskendume pigem perevägivalda kui probleemi riskide kirjeldamisele, mille all mõistame olukordi või tegureid, mis võivad perekondi ohustada. Perekondi, kus riskid perevägivaldale on suurema tõenäosusega olemas, nimetame perevägivalda all kannatavateks peredeks. Oma uurimuses käsitleme probleemi (perevägivald) peredest eraldatuna, näidates sellega olukorra lahendamise võimalusi.

² Uurimuses kasutatav meetodika ei võimalda saada täpseid statistilisi andmeid perevägivalda leviku ja sageduse kohta, vaid annab informatsiooni sellest, kui sageli KOV-ide esindajad probleemiga oma töös kokku puutuvad.

Autorite tänusõnad

Uuringu avaldamine sai võimalikuks tänu Euroopa Sotsiaalfondi toetusele, mille abil viidi 2010. ja 2011. aastal Tarkade otsuste fondi raames läbi projekt „Perevägivalda levikut soodustavad riskid ja perevägivalda ulatus“.

Uuringu autorid tänavad:

Jana Elken, Virge Näkk, Sille Suur – täname Teid abi eest uurimuse läbiviimisel.
Helen Alton, Raul Heido, Katti Kask, Meeli Lokk, Monika Luik, Kristiina Luht, Ülle-Marike Papp, Kersti Puhm, Marju Raju, Eha Reitelmann, Pille Rives, Laidi Surva, Hella Suvi, Kati Valma – täname Teid abi eest juhise koostamisel.

1. Metoodika

Uurimus teostati kombineeritud meetodil kolmeetapilisena. Esimese ja teise etapi ülesandeks oli kvalitatiivse ja kvantitatiivse meetodi abil selgitada välja, kuidas erinevates Eesti piirkondades töötavad praktikud kirjeldavad perevägivalda probleemi ja riske. Esimese kahe etapi tulemuste alusel ning koostöös probleemiga tegelevate spetsialistidega koostati projekti kolmandal etapil veebijuhis praktikutele.

1.1. Esimene etapp. Kvalitatiivse uurimuse metoodika

1.1.1. Andmekogumine ja –analüüs

Esimesel etapil viisime läbi kvalitatiivse uurimuse, mille eesmärgiks oli välja selgitada praktikas käibel olevad mõisted, nende sisuline tähendus ja perevägivalda probleemile iseloomulikud jooned spetsialistide vaatenurgast. Selleks viisime läbi viis poolstruktureeritud fookusrühma ja kolm individuaalintervjuud (intervjuu kava vt Lisa 1). Rühmade koosseis kujunes vastavalt piirkonna iseärasustele, st osalema olid kutsutud need praktikud, kes KOV-ide sotsiaaltöötajate hinnangul puutuvad kõige rohkem kokku perevägivalda juhtumitega ning seetõttu on kõige kompetentsemad teemat arutama. Fookusrühma kokkukutsumiseks pöördusime vastava KOV-i sotsiaaltöötaja poole ja palusime tal kutsuda oma koostöövõrgustik fookusgrupi intervjuule. Kui ta jättis välja kellegi, kelle osalemine intervjuus tundus oluline, siis tegime omalt poolt ettepaneku ka neid spetsialiste kaasata. Sel viisil saime juba enne intervjuu toimumist teada kohalike võrgustike eripära. Teiseks jälgisime rühmintervjuu läbiviimise käigus osalejate omavahelist suhtlust, hierarhiaid, suhteid ja koostööd.

Fookusrühma intervjuu teostasime nn aktiivse intervjuuna (Gubrium & Holstein 2002), mis on sotsiaaltöö-uurimuse spetsiifiline meetod. See tähendab, et intervjuu ajal toimub lisaks andmekogumisele sisuline arutelu, milles osalevad aktiivselt ka rühma moderaatorid, vajadusel intervjuueeritavaid toetades ja informeerides. Seega intervjuu käigus toimus andmete kogumise kõrval ka osalejate ettevalmistamine tööks juhisega.

Kasutatava metoodika teine iseärasus oli seotud planeeritava sotsiaalkonstruksionistliku põhistatud teooria metodoloogia (Charmaz 2006) rakendamisega käesolevas uuringus. Vastavalt sellele käsitlesime uurimist protsessina, mis areneb andmete kogumise ja esmase analüüsi käigus. See tähendab, et esimeste intervjuude tulemusi analüüsisime kohe ning järgmistes intervjuudes lähtusime juba eelneva analüüsi käigus tekkinud oletustest, mida testisime järgmistes intervjuude käigus, võimaldades samas avatud küsimuste kaudu vabalt käsitleda uuritavat teemat ja tuua välja kohalikke iseärasusi.

1.1.2. Kvalitatiivse etapi valimi kirjeldus

Viis fookusgrupi intervjuud olid teostatud viies Eesti piirkonnas: Põhja-, Lääne-, Ida-, Kesk- ja Lõuna-Eesti (vt Tabel 1). Gruppide moodustamisel jälgisime, et intervjuueeritavate hulgas oleksid esindatud nii linna- kui maaomavalitsuste ja seal tegutsevate teiste asutuste esindajad. Fookusgrupi

intervjuudes osalesid spetsialistid, kes oma igapäevases töös puutuvad kokku perevägivalda juhtumitega. Viisime läbi neli eestikeelset ja ühe venekeelse rühmaintervjuu.

Fookusgruppide koostamiseks palusime maavalitsuste abi, lähtusime planeeritud regionaalsuse printsiibist ning võtsime ühendust erinevate Eesti maavalitsustega, kellelt küsisime kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate kontakte. Ida-Virumaa maavalitsuse esindajaga rääkides rõhutasime oma soovi viia läbi venekeelne fookusgrupi intervjuu ning palusime omavalitsust soovitades seda arvestada. Edasi võtsime kontakti maavalitsustest soovitatud kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatega ning palusime neil kokku kutsuda oma koostöövõrgustik. Erinevate piirkondade võrgustikud koosnesid erinevate erialade esindajatest, mis peegeldab kohalike praktikate eripära. Enamike omavalitsuste sotsiaaltöötajad, kelle poole pöördusime, olid intervjuu läbiviimisest huvitatud ning kohaliku võrgustiku kokkukutsumine ei olnud nende jaoks probleem. Ühe omavalitsuse sotsiaaltöötaja ei määratlenud oma võrgustikuliikmeid, vaid andis üldise info asutuste kohta, kelle esindajatega ta on koostööd teinud. Selles omavalitsuses me intervjuud läbi ei viinud, vaid valisime samast piirkonnast teise omavalitsuse. Tabelis 1 on ära toodud intervjuueeritud võrgustike koosseis.

Tabel 1. Intervjuueeritud võrgustike koosseis

Piirkond	Fookusgrupiintervjuul osalenud
Lõuna-Eesti	KOV sotsiaaltöötaja, erivajadustega laste kooli direktor, politseinik, kirikuõpetaja (osalejate arv kokku 4 inimest)
Kesk-Eesti	3 erineva KOV sotsiaaltöötajad (5), põhikooli direktor, kooli sotsiaalpedagoog, politseinik (osalejate arv kokku 8 inimest)
Ida-Eesti	KOV sotsiaaltöötajad (2 inimest, kellest ühel 10aastane politseinikutöö kogemus), kooli psühholoog, lasteaiaõpetaja, haigla meditsiiniõde ja psühholoog (osalejate arv kokku 5 inimest)
Lääne-Eesti	KOV sotsiaaltöötajad (2), õpilaskoduga kooli direktor, kooli sotsiaalpedagoog, lasteaia direktor (osalejate arv kokku 5 inimest)
Põhja-Eesti	KOV sotsiaaltöötajad (3), pere- ja turvakeskuse töötajad (3) (osalejate arv kokku 6 inimest)

Fookusgrupi intervjuu alusel analüüsisime erinevate erialade esindajate vahelisi interaktsioone perevägivalda käsitlemisel, mis andis informatsiooni üldlevinud arusaamadest ja tendentsidest nn spetsialistide diskursuses perevägivaldast. Fookusgrupi intervjuudes palusime osalejatel kirjeldada häid praktikaid, et neid näiteid kasutada uuringu järgnevates etappides. Individuaalintervjuudes osalesid spetsialistidest ohvriabitöötaja, naiste varjupaiga juht ja perearst.

Lisaks viisime läbi 9 individuaalintervjuud perevägivalda kogenud inimestega, sh kolm ohvrit ja kuus vägivaldasejat (vt Tabel 2). Püüdsime valimisse saada mõlemast soost kannatanuid ja toimepanijaid, kuid kannatanute puhul see ei õnnestunud. Me ei saanud kontakti ühegi meessoost inimesega, keda võiks pidada üksnes perevägivalda ohvriks. Intervjuudes osalejate leidmisel kasutasime lumepalli meetodit.

Tabel 2. Individuaalintervjuud perevägivalda kogenud inimestega

nr	roll	sugu	Karistus/ abi
1	Toimepanija	Mees	Kriminaalhooldusalune
2	Toimepanija	Mees	Kriminaalhooldusalune
3	Toimepanija	Mees	Kriminaalhooldusalune
4	Toimepanija	Mees	Endine kriminaalhooldusalune
5	Toimepanija	Naine	Kriminaalhooldusalune
6	Toimepanija	Naine	Pole karistatud, on käinud omaalgatuslikult nõustamisel
7	Ohver	Naine	Eneseabigrupis osalemise kogemus, varjupaigas viibimise kogemus
8	Ohver	Naine	Otsinud ise nõustamise võimalusi, käinud nõustamisel
9	Ohver	Naine	Ei ole abi otsinud ega saanud

Kvalitatiivsete andmete analüüsi alusel töötasime välja küsimustiku. Küsimustikuga testisime intervjuus esile kerkinud spetsialistide arvamusi perevägivalda kohta laiemal populatsioonil. Teiselt poolt keskendusime selles positiivsete praktikate ja ettepanekute kogumisele töös perevägivalda juhtumite lahendamisel, tõkestamisel ning probleemi ennetamisel. Samuti oli eesmärgiks välja selgitada hinnanguid perevägivaldaga kokkupuutumise kohta spetsialistide tööpiirkonnas. Küsitlus teostati veebikeskkonnas.

1.2. Teine etapp. Kvantitatiivse uurimuse meetodika

1.2.1. Ankeedi koostamine ja küsitlusprotseduur

Veebiküsitlus oli mõeldud täitmiseks erinevatele vägivallakogemusega peredega kokku puutuvatele spetsialistidele, sealhulgas sotsiaal-, lastekaitse- ja politseitöötajad, prokurörid, varjupaiga- ja ohvriabitöötajad, meedikud, koolide ja lasteaedade õpetajad, sotsiaalpedagoogid ja sotsiaaltöötajad jt. Seega pidi küsimustik olema koostatud nii, et see sobiks vastamiseks väga laiale spetsialistide spektrile. Uuringus osalemine oli vabatahtlik ning anonüümne, st vastaja ei pidanud märkima ankeeti nime, samuti ei salvestanud programm andmebaasi isikuandmeid.

Kutse uuringus osalemiseks edastasime erinevatele spetsialistidele elektroonilise kirjaga, mis sisaldas lühidalt uuringu eesmärgi, vastamise õpetust ning linki küsimustikule. Vastajal oli võimalik küsimustikule vastamine ka katkestada, sel juhul salvestas programm andmebaasi kõik seni märgitud vastused. Spetsialistideni jõudmiseks kasutasime erinevaid ametkondlikke meililiste: näiteks politseitöötajate, perearstide, sotsiaalpedagoogide list. Osadele ametnikele ja spetsialistidele sai saadetud kiri ka otse (näiteks sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad). Vastamismäär ei saa me antud uuringu puhul arvutada, kuna ei ole teada, kui palju inimesi uuringu kohta e-kirja said.

Küsimustik (Lisa 2) sisaldas järgmisi teemasid: perevägivalda tähendus, tööalane kokkupuude erinevat laadi perevägivalda juhtumitega, sekkumine perevägivalda juhtumite korral ning vägivalda kogenud peresid iseloomustavad tegurid. Küsimustikus esitasime ka neli vägivallajuhtumi kirjeldust ning palusime vastajatel märkida, mida nemad oma ametist lähtuvalt selliste juhtumite puhul teeksid ja keda lahendamisprotsessi kaasaksid. Samuti palusime vastajatel lisada häid soovitusi või praktikaid

kirjeldatud juhtumite lahendamisel. Küsimustikus toodud juhtumid põhinesid reaalsetel olukordadel, mida spetsialistid kvalitatiivsete intervjuude käigus kirjeldasid. Juhtumite ja nende osapoolte äratundmise vältimiseks olid lood veidi modifitseeritud. Küsimustiku lõpus palusime vastajal esitada mõned andmed enda kohta (nt sugu, amet, tööstaaž, haridus, tööpiirkond).

Küsimustik koosnes peamiselt valikvastustega küsimustest, millest osa puhul oli võimalik vastus anda vabas vormis, kui loetelus sobilikku varianti ei leidunud. Küsimustiku koostamisel konsulteerisime lastega peredega töötavate praktikutega ja justiits- ning sotsiaalministeeriumi spetsialistidega. Küsimustikku sai täita ainult eesti keeles.

Ankeetküsitluse läbiviimiseks kasutasime vebiküsitluse programmi *e-formular*. Küsitlus toimus 02. märtsist 2011 kuni 23. märtsini 2011. Ankeedi täitis lõpuni 268 inimest (47% alustanutest). Täitmise katkestamise põhjused ei ole selged, kuid võib eeldada, et katkestanud inimesed ei leidnud endal piisavat ametialast seotust uuritava teemaga või siis pidasid ankeedi täitmist liiga ajamahukaks.

1.2.2. Küsitluse valimi kirjeldus

Nagu eespool öeldud, sisaldab uuringu lõplik valim 268 inimese vastuseid, neist 262 märkisid oma ameti. Tabelis 3 on toodud vastajate ametialane jaotumine. Kõige rohkem oli valimis politseitöötajaid (47%), seejärel kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajaid, prokuröre ning sotsiaaltöötajaid, kelle tööülesannete hulka kuulub ka lastekaitsealane tegevus. Edaspidises analüüsis käsitleme sotsiaaltöötajaid ning lastekaitse ülesannetega sotsiaaltöötajaid koos. Märkatavalt vähem oli uuringus kriminaalhooldajaid, meedikuid, varjupaiga- ja ohvriabitöötajaid ning kooli tugipersonali hulka kuuluvaid spetsialiste.

Tabel 3. Uuringus osalenud spetsialistid ameti järgi

Amet	%	N
Politseinik	47	122
Sotsiaaltöötaja	10	26
Lastekaitsetöötaja	8	22
Prokurör	8	22
Sotsiaaltöötaja, kes täidab ka lastekaitsega seotud ülesandeid	7	19
Kriminaalhooldaja	5	14
Kooli sotsiaalpedagoog	3	9
Turvakodu/varjupaiga töötaja	3	8
Perearst	2	6
Ohvriabitöötaja	2	6
Muu amet	2	4
Psühholoog/psühhiaater/nõustaja	1	3
Koolipsühholoog	0	1

Mehi oli valimis 30% (tabel 4). Enamus neist töötas politseiametnikuna (64 meest). Teiste ametite esindajate seas oli mehi mõni üksik. 55% küsitlusele vastanud praktikutest oli erialase kõrgharidusega, erialase kesk-eriharidusega oli umbes iga viies vastaja. Mitteerialane kõrg- või kesk-eriharidus oli 18% osalejatel. Üheteistkümmel inimesel oli kõrgharidus omandamisel (märgitud muu haridus). Analüüsidest haridust ametite lõikes selgub, et eranditult kõik prokurörid olid erialase

kõrgharidusega (tabel 5), järgmise suure grupi erialase kõrgharidusega spetsialiste moodustasid lastekaitsetöötajad. Küsitlusele vastanud sotsiaaltöötajate ja politseinike seas oli veidi rohkem neid, kellel puudus erialane haridus.

Vastajate vanus varieerus 21 eluaastast 67 aastani, keskmine vanus oli 40 aastat (st. hälve 10). Praegusel erialal töötamise staaž ulatus mõnest kuust üle neljakümne aasta. Keskmine staaž oli 10 aastat (st. hälve 8). Kaks kolmandikku praktikutest töötas linnas, ülejäänud mõnes maaomavalitsuses. Protsentuaalselt oli kõige rohkem vastajaid Lõuna-Eestist (29%). Umbes neljandik uuritustest oli Põhja-Eestist ning viiendik Lääne-Eestist. Teistest piirkondadest oli vastajaid vähem.

Tabel 4. Uuringus osalenud spetsialistide demograafiline iseloomustus

		%	N
Sugu	Mees	30	78
	Naine	70	182
Haridus	Erialane kõrgharidus	55	143
	Mitteerialane kõrgharidus	15	39
	Erialane keskeriharidus	21	55
	Mitteerialane keskeriharidus	3	8
	Keskharidus	2	5
	Midagi muud	4	11
	Piirkond	Põhja-Eesti (Harjumaa)	24
	Lõuna-Eesti (Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa)	29	75
	Kirde-Eesti (Ida-Virumaa, Lääne-Virumaa)	13	33
	Lääne-Eesti (Hiiumaa, Läänemaa, Pärnumaa, Saaremaa)	20	53
	Kesk-Eesti (Jõgevamaa Järvamaa Raplamaa)	15	39
Omaavalitsuse tüüp	Linn	66	168
	Vald	34	85

Tabel 5. Uuringus osalenud spetsialistid hariduse järgi

	Sotsiaaltöötaja		Lastekaitsetöötaja		Politseitöötaja		Prokurör	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Erialane kõrgharidus	66	29	73	16	37	45	100	21
Mitteerialane kõrgharidus	14	6	14	3	18	22	-	-
Erialane keskeriharidus	7	3	5	1	41	50	-	-
Mitteerialane keskeriharidus	11	5	-	-	2	2	-	-
Keskharidus	-	-	-	-	2	2	-	-
Kõrgharidus omandamisel	2	1	9	2	1	1	-	-

1.3. Kolmas etapp. Veebijuhise välja töötamise protsess

Uurimuse esimesel etapil toimunud fookusgrupi intervjuude ajal pakkusime praktikutele võimalust osaleda juhise väljatöötamise protsessis, huvi üles näidanud spetsialistid kutsusime osalema seminaridel. Viisime läbi kaks tööseminari esimesel ja teisel etapil kogutud andmete esialgse analüüsimise järel 28. märtsil ja 11. aprillil 2011. Seminaride korraldus oli sarnane: tutvustasime kvalitatiivse ja kvantitatiivse uurimuse tulemusi ja ideid, mis on tekkinud uurimuse käigus juhise koostamiseks ning täiendasime juhist vastavalt seminaris osalejate ettepanekutele. Teisel seminaril osales välisekspertina Turu Ülikooli professor Leo Nyqvist, kes andis ülevaate Soomes vägivaldsete meestega tehtavast tööst ning konsulteeris juhise arendamist ning mitmed Eesti asjatundjad, kes kommenteerisid ja täiendasid juhist.

Veebijuhise struktuuri ja kirjeldust vt projekti kolmanda etapi tutvustamise juures (lk 54).

2. Uurimuse teoreetiline lähtekoht

2.1. Perevägivalda määratlemine ja kasutatavad mõisted

Käesolevas raportis on võetud aluseks Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni³ perevägivalda definitsioon. Selle järgi sisaldab perevägivald kõiki füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise või majandusliku vägivalla akte, mis leiavad aset perekonnas, kodus või praeguste või endiste abikaasade või partnerite vahel hoolimata sellest, kas toimepanija elab või elas ohvriga ühel elamispinnal. Perevägivald hõlmab endas järgmisi tüüpe:

- praeguste/endiste abikaasade/elukaaslaste väärkohtlemine ehk paarisuhtevägivald,
- laste väärkohtlemine,
- vägivald (vana)vanemate suhtes,
- õdede-vendade omavaheline vägivald.

Perevägivalda mõiste ei määratle ära sündmuse toimumise kohta. Vägivallajuhtum võib aset leida kas ohvri või toimepanija kodus või väljaspool seda, näiteks tänaval, külas või mujal.

Kõige sagedamini esineb peres vägivalda partnerite vahel (Surva 2010). Paarisuhtevägivalda (Saltzman jt 2002) võib mõista kui praeguse või endise abikaasa, elukaaslase või partneri poolt toime pandud tegu, mis sisaldab kontrollivat käitumist, psühholoogilist, füüsilist või majanduslikku vägivalda või seksuaalset sundust ning mis võib tekitada ohvrile psühholoogilisi ja füüsilisi kahjustusi. Vägivald võib jätkuda pärast suhte lõppemist.

Laste väärkohtlemist (Barnett jt 1995) võib defineerida kui füüsilist, vaimset või seksuaalset väärkäitumist, hooletussejätvat või halba kohtlemist alla 18aastase inimese suhtes, mis võib ohustada või kahjustada lapse tervist ja heaolu ning mis on toime pandud isiku poolt, kes on vastutav lapse heaolu eest. Laste väärkohtlemisena tuleb käsitleda ka vanemate või teiste pereliikmete vahelise vägivalda pealtnägemist (Calder 2004).

Vanemate väärkohtlemisena võib käsitleda alaealiste või täiskasvanud laste poolt toime pandud vaimset, füüsilist, seksuaalset vägivalda, majanduslikku ekspluateerimist või mitte toimetulevate vanemate hoolitusse jätmist või hülgamist.

2.2. Perevägivalda seletused

Vägivalda peres võib seletada mitmeti, lähtudes erinevatest tasanditest. Näiteks on osad teoreetikud otsinud vägivalda põhjust ainult vägivaldselt käitunud inimese patoloogias või isiksuse eripäras (vt Dutton 2006). Teised aga lähenevad vägivaldale komplekssemalt ning leiavad agressiivsust soodustavaid märke ka kultuuris ja ühiskonna sotsiaalses struktuuris. Feministliku lähenemise kohaselt vaadeldakse vägivaldseid suhteid laiemas sotsiaalkultuurilises kontekstis (Ajzenstadt 1999,

³ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence

Bell ja Naugle 2008, Renzetti 2004). Peamiseks vägivalda põhjuseks on naiste ebavõrdne olukord võrreldes meestega, seksistlikud hoiakud ning võimuhierarhia. Patriarhaalne ühiskond soosib meeste võimupositsiooni naiste üle ning naiste allumist meestele – selliseid soorolle sotsialiseeritakse juba lapsepõlvest peale. Domineerimisel-allumisel baseeruvad sotsiaalsed suhted sugupoolte vahel viivad meeste vägivaldani naiste vastu. Mehed kasutavad erinevaid taktikaid (sh füüsiline vägivald), et kontrollida naist ja kindlustada oma võimu (Hearn 1998). Feministlikule lähenemisele tuginevad uuringud on näidanud, et patriarhaalseid väärtusi ja traditsioonilisi soorolle pooldavad mehed on oma naise suhtes oluliselt enam vägivaldsed kui mehed, kes selliseid väärtusi ja hoiakuid ei poolda.

Vägivaldset käitumist nähakse ka sotsiaalselt õpituna. Sotsiaalse õppimise teooria kohaselt ei sünni inimesed kalduvusega käituda vägivaldselt, vaid nad õpivad vägivaldseid käitumismustreid elukogemuste ja ümbritseva keskkonna kaudu (Bell ja Naugle 2008, Gosselin 2005). Lapsed õpivad rolle ja suhtlemismustreid vanemate käitumist jälgendades. Nii omandavad nad ka tülide lahendamise ja vägivalda kasutamise viise ja põhimõtteid. See, kas lapseas vägivalda pealtnäinud ja/või ise kogunud inimene oma paarisuhtes vägivalda kasutab, sõltub reaktsioonist tema esimestele vägivaldaintsidentidele eakaaslastega või kohtamas käies (Mihali ja Elliott 1997). Kui inimene näeb, et agressiivne käitumine toob kaasa soovitud tulemuse ilma negatiivse tagasisideta, muutub vägivald tema jaoks aktsepteeritud viisiks nii probleemide lahendamisel kui ka soovide ja tahtmistega saamisel. Lapseas vägivalda kogunud inimene ei pruugi olla agressiivne mitte ainult oma partneri suhtes, vaid ka enda laste suhtes, kasutades sealhulgas liiga rangeid ja kehalist karistamist pooldavaid kasvatuseetodeid (Daro 1995).

Teoreetikud ja uurijad tunnistavad, et nii mehed kui ka naised võivad olla oma pereliikme suhtes vägivaldsed. Ent mehe ja naise vägivalda peetakse oma olemuselt erinevaks. Näiteks eristub naiste poolt kasutatav vägivald meeste vägivaldast nii raskusastme, motivatsiooni, tagajärgede kui ka situatsiooniliste tegurite poolest (Kimmel 2002). Meeste poolt kasutatav vägivald on oluliselt tõsisemate tagajärgedega võrreldes naiste poolt kasutatava vägivaldaga. Mehed kasutavad rohkem füüsilist vägivalda kui naised. Naiste vägivald on sageli vaimne, enamasti reaktsioon stressi või frustratsiooni korral või enesekaitse mehe vägivaldsuse puhul (Das Dasgupta 2002). Meeste vägivald on seevastu oluliselt enam ajendatud domineerimise ja kontrolli vajadusest (Johnson 2008).

Perevägivalda saab käsitleda kui kriminaalkorras karistatavat kuritegu. Selle seletamiseks sobivad hästi erinevad hälbekäitumise teooriaid. Siinkohal peatume vaid ühel – fenomenoloogilisel neutraliseerimisteoorial (Sykes ja Matza 1957, Matza 1989), mis oskuslikult seletab kurjategija mõttemaailmas toimuvat seoses kuriteo toimepanemisega ja tehtud teo hindamisega. Kurjategija kui sotsiaalne tegutseja tõlgendab enda ja teiste inimeste tegevust, kasutades seejuures rida argumente, mis põhjendavad, seletavad, õigustavad enda toimimist ja hindavad teiste inimeste rolli selles. Tõlgendades oma tegevust püüavad inimesed leida argumente, mis võimaldavad liigitada need teod normipiiridesse. Neutraliseerimisteooria kirjeldab tehnikaid, mille kaudu inimesed „vabastavad“ end õigusrikkumiste jaoks. Need neutraliseerimistehnikad on süü ja vastutuse eitamine, tekitatud kahju vähendamine või täielik eitamine, vastutuse veeretamine ohvrile või teistele inimestele ehk ohvri süüdistamine, süüdistajate süüdistamine ning fookuse ümbersuunamine olulisemate ideede kaitseks.⁴ Näiteks võib vägivaldsete repertuaari kuuluda füüsilise rünnaku väljavabandamine joobes olekuga või pingetega tööl, samuti selle õigustamine enesekaitsega naise näägutamise ja agressiivsuse korral (Allaste ja Võõbus 2008, Flink ja Paavilainen 2008). Paraku ei ole ohvri süüdistamine fenomen, mis on levinud ainult vägivaldsete ja ohvrite endi hulgas, vaid ka ühiskonnas laiemalt ning isegi abistamise rollis olevate spetsialistide seas.

⁴ Neutraliseerimistehnikatest täpsemalt vägivaldsete intervjuude analüüsi juures (ptk 3.2.2).

2.3. Perevägivald levikust Eestis

Kriminaalstatistika järgi moodustab paarisuhtevägivald kõige suurema osa registreeritud perevägivald juhtumitest. Näiteks oli 2009. aastal praeguse elukaaslase või abikaasa poolt toime pandud juhtumeid kokku 62% ning endise partneri poolt toime pandud intsidente 10% kõikidest perevägivald juhtumitest (Surva 2010). Järgmisel kohal on laste väärkohtlemine ning seejärel täiskasvanud laste vägivald oma vanemate vastu. Lapsed ei pea olema alati juhtumise otsesed kannatajad, vaid nad võivad olla ka teiste pereliikmete vahelise vägivallaintsidenti pealtnägijad. Kuna (sagedasel) vägivald pealtnägemisel on väga tõsised tagajärjed laste vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele ja toimetulekule (Stiles 2002), siis võib pidada vägivallaakti juures viibimist samaväärseks laste vahetu väärkohtlemisega. Eesti politseistatistika järgi registreeriti 2009. aastal 3354 peretüli juhtumit, millest 937-l juhul viibisid laps juures või olid haaratud otseselt vägivallaintsidenti (Surva 2010). Sotsiaalministeeriumi andmetel pöördus 2008. aastal perevägivald tõttu varjupaika 245 täiskasvanud naist ja 2 meest, 2009. aastal 224 naist ja 1 mees, 2010. aastal 487 naist ja mitte ühtegi meest. 406 naist pöördus varjupaika korra aastas, 27 kaks korda aastas, 12 kolm korda aastas ja neli või rohkem korda oli sunnitud pöörduma 42 naist. 125 juhul oli tegemist ainult vaimse vägivaldaga, 40 ainult füüsilise vägivaldaga, 16 ainult seksuaalse vägivaldaga. 315 juhul oli tegemist füüsilise ja vaimse vägivaldaga, 48 vaimse, füüsilise ja seksuaalvägivaldaga. Ametlik statistika majandusliku vägivald kohta puudub, kuid Eesti Naiste Varjupaikade Liidu kogutud andmete alusel selgus, et 503 juhul oli tegemist ka majandusliku vägivaldaga. (Sotsiaalministeerium, 2011)

Uuringuid, mis käsitlevad paarisuhtevägivald juhtumeid, on Eestis läbi viidud alates 2000ndate aastate algusest. Ühes esimeses uuringus, mille viis läbi Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, selgus, et naised on sagedamini isikuvastase vägivald ohvriteks (21%) kui mehed (16%), kusjuures naised kannatavad vägivald all rohkem kodus (Pettai 2002). Mehi ründasid rohkem teised pereliikmed või tuttavad, naised aga abikaasa või elukaaslane. 2003. aasta uuringu tulemuste järgi kannatavad vägivald all kõige rohkem 21–30-aastased naised, eriti vabaabielus olevad (Pettai ja Proos 2003). Sünnitajate uuring näitas, et vägivald võib muutuda tõsisemaks raseduse ajal (Kase ja Pettai 2006). Kõigist äsjasünnitanud naistest oli kogenud partneri poolset füüsilist vägivald 12%.

2004-2005. aastal Lääne Politseiprefektuuris läbi viidud perevägivald juhtumite väljakutsete analüüs näitas, et tüüpiline vägivald kogemusega pere, kes satub politsei vaatevälja, koosneb kahest täiskasvanust ja 1-2 lapsest (Kase ja Pettai 2005). 70% juhtudel on tegemist paarisuhtevägivaldaga, kusjuures enamasti on vägivaldasejaks meesterahvas. 40% perevägivald ohvritest koges vägivald paar korda aastas, iga kümnes aga rohkem kui kord kuus. Tulemused näitasid, et peamiselt kutsutakse politsei välja siis, kui vägivaldaseja on joobes. Antud tulemus viitab sellele, et joobeseisundit peetakse ühest küljest piisavaks argumendiks politsei poole pöördumiseks, teiseks on sellisel juhul ka seaduslik alus vägivaldaseja kodust ära viia. 28% juhtumitest lõppes ohvri jaoks kergemate või raskemate vigastustega. Tähelepanuväärne on veel see, et kolmandik lastest olid ise perevägivald ohvrid, 82% aga vanematevahelise vägivald pealtnägijad.

Eesti viimase paarisuhtevägivald uuringu – Statistikaameti turvalisuseuuringu kohaselt on umbes iga teine 15-74-aastane inimene kogenud oma paarisuhtes vähemalt ühte vägivald episoodi (Paats 2010). Suurem osa neist on kokku puutunud üksikute, kergemat laadi ja pigem juhuslike vägivald intsidentidega (Soo 2010). Meeste ja naiste erinevused ilmnevad kogutud vägivald raskusastmes, sageduses ja erinevate liikide kuhjumises (Soo 2010). Nimelt on naiste hulgas kaks korda rohkem neid, kes on paarisuhtes puutunud kokku ähvardamise ja vägivaldga hirmutamise, kui meeste seas. Samuti on naised meestest oluliselt enam raske füüsilise vägivald all kannatajateks. Seksuaalset sündi on kogenud oma suhtes peamiselt naised. Naised ja mehed erinesid veel vägivald põhjustatud tagajärgede poolest. Umbes pooled naised ja 20% meestest sai viimase füüsilise ja/või seksuaalse

vägivallajuhtumi käigus vigastada, kusjuures naised said meestest oluliselt enam raskemaid vigastusi nagu murtud luud, veritsevad haavad või siseorganite vigastused (Paats 2010). Lisaks nentisid naised meestest sagedamini, et kogetud vägivald viis neid endast välja, tekitas hirmu ning neil esines mõni depressiooni sümptom (nt masendus, enesehinnangu langus, unehäired; Soo 2010). Tulemustest selgus veel, et mida raskem oli viimane vägivallajuhtum ning mida rohkem oli inimene juhtumeid elu jooksul kogunud, seda enam tundis vastaja hirmu ning koges depressiooninähtusid. Antud tulemus viitab kasvavale haavatavusele ja kahanevale vastupanuvõimele, mille tulemusena ollakse enam vastuvõtlikud psühholoogilistele mõjudele järgnevate juhtumite käigus. Samuti võivad hakata välja kujunema või progresseeruma füüsilise ja vaimse tervisega seotud haigused.

Turvalisuseuuringu tulemuste järgi pöörduetakse mõne spetsialisti poole abi saamiseks harva. Enamasti pöörduetakse siis, kui vägivald paarisuhtes on kestnud pikemat aega ning toimunud intsident on piisavalt tõsiste tagajärgedega kannatanule (Soo 2010). Seega on spetsialistide (politsei, sotsiaaltöötajate jt) tähelepanelikkus ja professionaalne tegutsemine äärmiselt oluline vägivalda märkamiseks ja tõkestamiseks.

3. Kvalitatiivsete intervjuude analüüsi tulemused

3.1. Praktikute vägivallatõlgendused ja töö perevägivalajuhtumitega

3.1.1. Fookusgrupp ja võrgustik

Fookusgrupi intervjuudes analüüsisime kõigepealt rühmas osalenud spetsialistide omavahelist suhtlust intervjuu käigus. Erinevused ilmsesid juba enne intervjuude algust rühmade kokkukutsumisel. Mõnes piirkonnas oli lihtne inimesi leida ja kohale jõudes said moderaatorid kohe intervjuud alustada. Raskusi tekitas pigem see, et mõned grupiliikmed pidid seoses tööülesannetega varem lahkuma, mõned liitusid hilinemisega, kuid üldiselt see intervjuu kulgemist ei seganud. Samas oli ühes piirkonnas intervjuuks kokku lepitud ajal kohal ainult üks isik ning intervjuu algus venis umbes pool tundi. Osaleda lubanud, aga kohale mitte ilmunud praktikud olid hõivatud etteplaneerimata kiirete tööülesannetega. Sel põhjusel oli politseinike arv rühmaintervjuudes nii väike. Samas tuleb mainida, et vastutaval KOV-i spetsialistil õnnestus väga kiiresti intervjuuks asendusliikmeid leida. Siiski oli see juhtum pigem erand, teistes omavalitsustes olid grupiintervjuu liikmed õigeaegselt kohal ja valmis intervjuud alustama. Sellised erinevused piirkondlike võrgustikega kohtumisel ilmestavad hästi erinevate piirkondade spetsialistide omavahelise koostöö iseärasusi: mõnel pool tugineb koostöö rohkem isiklikel kontaktidel ja intervjuus osalemine on nõ vastutulek heale partnerile, teises jälle ametkondlikel, kus tähtsam kui konkreetne inimene oli institutsiooni esindatus.

Uurimuse käigus ei olnud mõnede gruppide koosseis homogeenne (mis on üldine fookusrühma intervjuu meetodi oluline nõue, vältimaks juhtide domineerimist ja tagamaks rühma liikmete võrdset osalemist), st osalejate hulgas olid juhid ja nende alluvad. Antud juhul oli heterogeensus oluline, et hinnata hierarhilisi suhteid võrgustikus. Eriti huvitav oli jälgida, kas ja kuidas tööalane hierarhia rühmaintervjuus esile kerkib. Võib öelda, et nendes rühmades, kus sisuline arutelu näitas head koostööd rühmaliikmete vahel, ei olnud juhtide domineerimine küsimustele vastamisel märgatav. Pigem võib rääkida kõikide osapoolte kompetentsi esilekerkimisest vastavalt nende rollile võrgustikus. Grupiliikmed tundsid hästi üksteise tegevust, nad esitasid ühiselt näiteid praktikast, rääkides kordamööda ja üksteise juttu täiendades. Teistes gruppides oli märgatav juhi domineerimine koos märkidega nõrgast koostööst. See väljendus grupiliikmete vähestes teadmistes üksteise tööst; samas näitasid osalejad välja siirast huvi üksteise tegevuse suhtes ning kasutasid võimalust küsida ja täpsustada teiste töö sisu ja konkreetsete tegevuste üksikasju.

Ühes rühmaintervjuus juhupositsioonil olev lastekaitsetöötaja tõi hea praktika näiteid isiklikust tegevusest ning esitas seda teistele rühmaliikmetele eeskujuks. Fakt, et teised rühmaliikmed ei teadnud sellest tegevusest midagi, on selge märk, et antud rühma puhul ei ole tegemist toimiva võrgustikuga. Loomulikult ei saa üksiku intervjuu alusel teha kaugeleulatavaid järeldusi ja hinnata võrgustiku toimimist erinevates KOV-ides, seda enam, et näitena toodu leidis aset eelpool mainitud rühmaintervjuus, kus osalejad olid jätnud tulemata. Võimalik, et teiste spetsialistide vahel samas piirkonnas toimub hoopis teistsugune koostöö. Pigem saab siinkohal rõhutada fookusrühmaintervjuu kui meetodi kasutamise võimalust võrgustikutöö toimimise hindamiseks. Selleks aga, et hindamine oleks korrektne, tuleb jälgida, et intervjuuks moodustatud rühm koosneks tegelikelt võrgustikuliikmetest. Käesolevas uurimuses selline taotlus ei olnud eesmärk iseeneses, kuna koostöö hindamine ei olnud peamine fookus. Erinevatest teistest uuringutest (Gutmann 2010, Bratka 2011) on aga teada, et koostöö erinevate spetsialistide vahel tugineb suurel määral nende omavahelistele

headele suhetele, seda eriti väiksemates piirkondades. Mingil määral olid meie rühmaintervjuus osalenud liikmed juhuslikult sinna sattunud. Samas võimaldas rühmaintervjuu juhuslikult gruppi sattunud inimestele head kogemust edaspidi teha rohkem koostööd praktikutega, kes nende piirkonnas samuti perevägivaldaga tegelevad.

Nagu eelpool mainitud, kõneleb heast koostööst kõige paremini see, kui inimesed jutustavad oma praktikakogemustest üheskoos, luues ja esitades koos näiteid. Sellises jutustamises hinnatakse üksteise ametialaseid funktsioone ning rõhutatakse igaühe kohta ja rolli võrgustikus, tuues välja erialast tingitud ülesandeid, aga ka inimlikke tugevusi ja nõrkusi. Näiteks ühes intervjuus, kus jutustati selleks ajaks juba lahenenud juhtumist hea praktika näitena, kirjeldati erinevate võrgustiku liikmete suurepäraselt erialase funktsiooni täitmist. Koolipsühholoog, kes aastaid kestnud raske perevägivaldaga juhtumi avastas, oskas õpilase käitumises märgata märke, mis viitasid probleemile. Ta mitte ainult ei märganud, vaid oskas luua lapsega usaldusliku kontakti ning „avada lapse suu“. Kui peres ohvriks olnud liikmed olid selleks valmis, edastas ta informatsiooni teistele spetsialistidele ning edasi tegelesid perega juba nemad, jagades omavahel ülesandeid. Heas võrgustikus töötaval spetsialistil on endal turvaline tegeleda raskete probleemidega. Selles näites ilmses lisaks reflektiivse sotsiaaltöö positiivne ja spetsialisti ennast läbipõlemise eest kaitsev mehhanism. Nimelt, üks praktikutest tunnistas, et teda väga häiris vägivaldaseja ülbus, et ta hea meelega oleks loobunud temaga tegelemisest ning oleks tahtnud keskenduda ohvri abistamisele. Kuna kolleegi taluvuspiir antud juhtumi puhul oli kõrgem, võttis tema vägivaldasejaga tegelemise enda kätte. See on hea näide sellest, kuidas isiklikud hoiakud võivad segada tööülesannete täitmist ning samal ajal võrgustik aitab neid probleeme lahendada ja lõpptulemuseks on positiivselt lahendatud juhtum. Charles Zastrow (2007) rõhutab oma sotsiaaltöö praktika õpikus seda, et hea sotsiaaltöö praktik ei ole see, kes ennast ohverdades tegeleb kõikide ette tulevate klientide probleemidega, vaid see, kes on teadlik enda väärtustest ja hoiakutest ning oskab adekvaatselt hinnata enda piire.

3.1.2. Perevägivald mõiste ja mõistmine

Iga intervjuu algas palvega osalistele seletada, kuidas nad mõistavad termineid perevägivald, koduvägivald ja lähisuhtevägivald ning milline on vastajate meelest erinevus nende mõistete vahel. Kõik fookusgrupi intervjuudes osalenud väitsid, et kasutavad enim terminit perevägivald, suurt erinevust terminitega koduvägivald ja lähisuhte vägivald nad ei näinud. Terminoloogilised erinevused ei olnud spetsialistide jaoks olulised, mida väljendas üks osaleja tabavalt: „*peensusteni eristamiseni ei ole nagu põhjust minna. Meie tegeleme probleemiga, mitte selle lahterdamisega.*“ Teised selles grupiintervjuus osalenud nõustusid tema arvamusega, mis näitab, et praktikute jaoks on olulisem tegelemine sisulise nähtuse kui selle seletamise ja defineerimise erinevate viisidega. Samas, intervjuu kulgedes võis selle sama osaleja puhul märgata, et kui praktikud toovad näiteid oma tööst, siis kõigepealt määratlevad nad, mis liiki vägivaldaga on tegemist. Seega võime arvata, et definitsioonide olulisus verbaalselt on alahinnatud, kuid tegelikkuses praktikud tegelevad sellega pidevalt. See tegelemine ei ole neil alati teadvustatud või ei pea nad seda defineerimiseks ja liigitamiseks. Praktiliselt igas intervjuus, terve intervjuu vältel praktikud defineerisid ja liigitasid vägivalda.

Perevägivalda defineerima hakates tõid osalejad enamasti välja, et vägivald võib olla nii füüsiline kui vaimne, enamasti nimetati esimesena füüsilist vägivalda, näiteks ütles koolidirektor ühes fookusgrupiintervjuus: „*Kui üks pool jõuga, olgu ta siis füüsiline või moraalne, sunnib teist tegema tegusid vastu tema tahtmist*“. Üllatavalt hakati Kesk-Eesti grupis esimesena rääkima vaimsest vägivaldast: „*hetkel võib-olla isegi vaimset vägivalda võib-olla on rohkem*“, kuna enamasti tõlgendatakse vägivaldانا füüsilist vägivalda ning vaimsest vägivaldast räägitakse kui millestki, mis on

ka vägivald. Vägivalla seletamine selle defineerimisena erinevate vägivalla liikide kaudu on kooskõlas varasemate uurimuste tulemustega, nagu ka see, et seksuaalsest vägivallast räägitakse vähem ning harva nimetatakse seda kohe alguses vägivallada defineerides. Kui seksuaalsest vägivallast räägitakse kõrvuti füüsilise ja vaimse vägivallaga, siis nimetatakse seda „*kõige rägimaks vormiks*“, mille olemasolu üllatab: „*Ja minu jaoks on üllatav see, et no tõepoolest, nii vana inimesena ma mõtlesin, et seksuaalset vägivallada ei ole laste vastu ja tegelikult on üsna palju, üsna rägelt*“, samas kui teistest vägivalla liikidest rääkides selliseid emotsionaalseid hinnanguid ei anta.

Ootuspäraselt lähtusid praktikud vägivalla määratlemisel ja liigitamisel oma erialaspetsiifikast. Nii lastekaitseametnikud kui teised lastega tegelevad spetsialistid keskendusid perevägivalla mõistmisel pigem lapse seisukohale. Laste väärkohtlemise määratlemisest liiguti partneritevahelise vägivalla juurde, kus lapsed ei ole otsesed füüsilise rünnaku kannatajad, vaid pealtnägijad ning mainiti ka selle negatiivset mõju lastele. Lastekaitsetöö praktikud rõhutasid, et sageli vanemad ekslikult arvavad, et lapsed ei mõista täiskasvanute vahel toimuvat ning see neid ei kahjusta. Nad tõid näiteid ohvrite juttudest, kus näiteks ema põhjendab vägivaldse suhte talumist sooviga, et lastel oleks isa, väites seejuures, et lapsed ei tea midagi tema kannatustest. Uuringutest (nt Calder 2004, Hyden 2010, Mullender 2006) on teada, et lapsed ise näevad end aga vanemate vahelises vägivallas osalejatena, isegi kui vägivald ei ole otseselt nende vastu suunatud.

Praktikute tööd raskendab perevägivalla varjatud ning tabamatu olemus. Kõigis fookusgrupi intervjuudes osalenud spetsialistid jõudsid oma arutlustes järelduseni, et nendeni jõuab perevägivallast „*veepealne osa ainult*“. Paraku selle *veepealse* osa alusel on raske teha otsust sekkumiseks. Väljendati hirmu märkide valesti mõistmise pärast, sest sekkumine peresisestesse asjadesse, eriti veel põhjendamata kahtluste alusel, võib peresuhted sassi ajada ja olukorda halvendada. Sestap rõhutati fookusrühma intervjuudes vajadust kindlate indikaatorite järele, mille alusel võiks hinnata sekkumise vajadust. Samas, arvestades perevägivalla interaktsioonilist loomust, on kõikehõlmavat ja kindlat indikaatorite loetelu raske koostada. Teiste riikide praktikast on teada, et perevägivalla avastamiseks rakendatakse sellist lihtsat viisi, nagu kõigi abistavate erialade spetsialistide poolt rutiinset otse küsimist kõigilt nende poole pöördunud inimestelt, kas tema partner on mingil moel tema suhtes vägivaldne. Selline rutiinne küsimine on efektiivne, sest on mittemärgistav ning näitab ohvrile, kelle poole on tal võimalik pöörduda, kui ta tunneb, et on selleks valmis.

Intervjuudes toodud näidete alusel saab siiski öelda, et praktiku silmad märkavad ja hindavad peresiseseid probleeme üpris täpselt. Intervjuudes räägiti ka oma töös kasutatud meetodeist, mis võimaldavad tuua kindlust kahtluste puhul. Suureks abiks on võrgustik ja meeskonnatöö. Sageli selgub, et samu märke märkavad ka kolleegid ja edasist tegevust on julgem planeerida, kui seda toetab võrgustik.

3.1.3. Pere privaatsus ja kodu puutumatus

Praktikute tööd segab kultuuriruumis levinud arusaam, mille järgi inimese privaatelu – pereelu ja tema kodu on puutumatu ja püha. Arusaam tugineb suuresti seadusandlusel, sest Eesti Vabariigi Põhiseaduse (RT 1992, 26, 349) § 26 järgi tohib sekkuda inimese eraellu vaid põhjendatult juhtudel, ent põhjendatud juhuks nimetamine sõltub erinevatest tõlgendustest, selles osas puudub selgus. Eriti puudub selline selgus ohvritel ja väärkohtlejatel, aga kahjuks mõnikord ka praktikutel. Sellega on seotud asjaolu, et paljud ohvrid pöörduvad abi saamise eesmärgil spetsialistide poole siis, kui vägivald on toimunud juba aastaid, isegi aastakümneid. Mainiti lisaks andmekaitse seadust, kuid

selles osas on enamik intervjuudes osalenud praktikutest juba haritud ega arva, et neil poleks õigust tööalaselt andmeid saada või jagada. Pigem lähtuti mingitest üldlevinud stereotüüpidest ja väärarusaamadest, mida jagavad ka pered. Rääkides perevägivaldast, rääkisid kõik osalejad, kuidas perevägivald on osaliste jaoks „suur häbi.“ „Suur häbi“ ja pere privaatsus sulgevad kodu ukse abistava praktiku ees. Häbi ei seostu mitte ainult perevägivaldaga, vaid ka abi saamisega. Ohvriabitöötaja jutustas intervjuus, kuidas nõustades perevägivaldaga ohvreid tuleb neil endil varjata kohalike inimeste eest nende oma tegelikkus ametit: „Maal elavatel naistel olukord on palju keerulisem. Nendel on raskem bussipileteid muretseda, ta elabki seal oma metsatukas. Hästi suur häbitunne, mis neil on. Kui me saame teada sellistest juhtumitest, siis me läheme ise kohale. Nad häbenevad vastuvõtule tulla. Me lepime kokku, aga keegi sellest ei tea, kes me oleme.“

Perevägivaldast rääkides mainiti kõigis gruppides peamiselt vägivalda ja väärkohtlemist, mis on suunatud laste vastu. Põhjuseks ilmselt see, et rühmade koosseisus olid lastekaitseametnikud ja teised lastega tegelevad spetsialistid. Selles osas individuaalsed ekspertintervjuud erinesid rühmintervjuudest, sest nii ohvriabi kui naiste varjupaiga töötajad keskendusid perevägivaldast rääkimisel eelkõige naiste vastu suunatud vägivaldale. Samas perearst pigem rõhutas võimusuhteid, mis on sooga ja vanusega seotud: „mees kontrollib nii naist kui ka lapsi ning peres kõik peab toimuma täpselt tema ettekirjutuste järgi“.

Erinevate ametite esindajad näevad perevägivalda sellest lähtuvalt, millega nad oma igapäevases töös peavad tegelema. Ühes grupiintervjuus tõi politsei esindaja sisse mehe ja naise vahelise vägivalda, rääkides, et tema tegeleb just perevägivaldaga sellest aspektist. See, et vägivaldast rääkides keskendutakse lapse vastu suunatud vägivaldale, oli üllatav, sest avalikkuses on viimasel ajal väga palju tähelepanu pööratud just mehe ja naise vahelise vägivalda käsitlemisele. Tõenäoliselt peitub põhjus selles, et sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad tegelevad igapäevases töös rohkem laste väärkohtlemise probleemide lahendamise ja seetõttu esines antud teemat rohkem ka intervjuudes. Võimalik, et paarisuhte vägivalda probleemidega kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad eriti ei tegelegi, mistõttu neil puuduvad praktilised kogemused, millest rääkida. Peres toimuv on tihtipeale pere privaatsfääri jääv, millesse spetsialistid sekkuvad vaid siis, kui kannatajaks on lapsed või kui üks osapooltest ise abi otsima pöördub. Politsei esindaja ühes rääkis grupiintervjuus, kuidas politsei poole pööratakse ka üldise informatsiooni saamiseks, kuidas toimida:

„Alates küll sellest aastast on minu kabinetiuksi kulutanud perevägivaldaga seonduvalt nii-öelda need pereemad, kes kannatavad siis vaimse või füüsilise vägivald all võrreldes eelmiste aastatega rohkem. Ehk siis see, et et nad tulevadki nõu küsima „mis saab?“ „mis saab, mis ma teeksin“. Et mis siis peres toimub, mis toimub mehe vahel ja naise vahel. Ehk siis noh et seal on juba toimunud midagi, miks ta pöördub siis politseisse nõu küsima. Et väga palju on selliseid naisterahvaid, kes ei soovigi midagi, ehk siis see, et ma ei soovigi avaldust esitada, ma ei soovi, et see mees karistada, aga mis saab? Mis saab siis kui ma selle avalduse kirjutan, mis saab siis kui ma seda avaldust ei kirjuta ehk siis see, et seal on juba vägivald toimunud. /.../ Et pigem see, et politseisse ta tuleb nõu küsima, et mis saab siis.“

Politsei ei ole ainult korrakaitsja rollis, keda kutsutakse sündmuskohale, vaid ka nõustaja, kes oskab pädevalt selgitada erinevaid võimalusi ja tegevusviise vägivaldaga ohvritele ja nende pereliikmetele. Antud juhul võis politseiniku topeltrollis olemise tingida väikse koha eripära. Võib juhtuda, et suuremates keskustes, kus on rohkem nõustamisvõimalusi ja sotsiaaltöötajaid, on politsei roll perevägivaldaga ohvrite nõustamises väiksem.

Intervjuudes osalenud haridussüsteemi esindajad rääkisid, et koolis puututakse kokku rohkem peresisese vägivaldaga ohvritega, tõlgendades vägivaldانا ka laste hooletussejätmist või kodust õhkkonda, millest ühe koolidirektori sõnul „tekivad teistmoodi väärtushinnangud, mis on juba

harjunud mõtlema, et on õiged. Ja see laps läheb selle peres valitseva tuimuse või minnalaskmise teed“. Üks intervjuudes osalenud kooli tugisüsteemi esindaja rääkis, et nemad puutuvad koolis eelkõige kokku vaimse vägivallega, seevastu lasteaias esindaja samas grupiintervjuus tõi võrdlusena välja, et nemad näevad lasteaias rohkem koduse füüsilise vägivalga tagajärgi.

Kõik osalejad jagasid arvamust, et laste kaudu on kõige parem perevägivalda avastada, sest lapsed on siirad, nad ei oska varjata, kuigi nad häbenevad seda, kui saavad aru, et peres on midagi viltu. Praktikud väitsid, et mida vanem laps, seda rohkem oskab ka tema varjata koduseid probleeme. Seoses sellega tekivad küsimused: kelle huvides on koduste probleemide varjamine ja nt vägivalda kannatamine? Miks areneb selline usaldamatus lapsel kasvades, et ta ei saa abi otsida väljaspool kodu? Samas on olemas teatud selged märgid, mis viitavad kodudes toimuvale vägivaldale. Need lapsed on sageli üksildased, võivad olla ise vägivaldsed teiste suhtes, neil võivad esineda käitumis- ja õpiprobleemid, nad on usaldamatud täiskasvanute suhtes, näitavad nn kaitsehoiakuid jne. (Calder 2004). Küsimuses, kes peaks tähele panema ja reageerima perevägivalda märkide ilmnemisel lapsel, arvamused lahknesid. Üks rühmaintervjuus osalenud koolijuht seletas, et õpetajad ei tohiks selliseid asju märgata, sest see häiriks nende igapäevast õpetaja funktsiooni täitmist.

„Koolijuht: ...teades õpetajaskonda, kes on üsna emotsionaalne, kes on üsna (.), kes paneb hindeid ainete eest, kes paneb hindeid elu eest, ma olen ise pedagoog, aga me kuidagi väga hindame kõike, üks ju. Ja kui siis hakatakse hindeid panema sellele lapsele ja perele [kus toimub vägivald – A], siis see võib minna nii laiaks, et, et (.) selle heateo eest võib tulla hoopis karuteene, üks ju. Novot, need on niisugused asjad, tõendamata asjad, mis justkui on, aga justkui ei ole, aga need võivad minna edasi niimoodi, koolis (.) Njah.

Intervjueerija: A mis te siis teete, te jätategi selle teadmise ... elate ise sellise murega ...

K: Ei no me ikka räägime omavahel (..) ütleme väljaspool kooli ja rohkem nagu selle perega siis, mitte ei vii seda asja kooli sisse (.) Sest mida kool teha saab? Noh (.) Ma mõtlesin ja (.) Ja ma rääkisin ka, et ma muretsesin väga ja mõtlesin, et jumal, mis küll tegema peaks, ma ei tea, mis tegema peaks. (.) Ma ei tea, mis koolis tegema peaks (...)

I: Ja mis te siis tegite?

K: Rääkisin ikka omavahel vallaga ja see pere on lihtsalt nagu (.) seal on tehtud kõik, mis nagu“

Hiljem intervjuu käigus koolijuht täpsustas ja selgitas oma mõtet, mille järgi on hea, kui õpetaja märkab ja edastab info kompetentsele spetsialistile, kes oskab juhtumiga asjatundlikult tegeleda. Paraku ei ole igal pool piisaval hulgal kompetentset kooli tugipersonali, kes oskaks reageerida. Siit nähtub vajadus suurema hulga sotsiaaltöötajate järele, et probleemidega õigeaegselt ja professionaalselt tegeleda.

Laste kaasatus perevägivalda ja märgid, mille kaudu juhtumeid on võimalik avastada, tunduvad praktikutele heaks põhjuseks sekkuda. Lapse huvide kaitse on argument, mis avab kodude uksi, kuid intervjuudes räägiti ka teistest kasutatavatest „nippidest“, mida praktikud kasutavad, kui tekib kahtlus, et peres esineb vägivalda. Üks selline „nipp“ oli nt. suitsuanduri paigutamine „kahtlasesse“ kodusse, mida teostas terve meeskond. Selle aja jooksul on võimalik vaadata üle elamistingimused, rääkida inimestega ning mis kõige tähtsam, protseduur kannab positiivset, mittestigmatiseerivat tähendust. On ilmselt teisigi taolisi kodukülastuse võimalusi, mis toimuvad sõbralikus õhkkonnas.

3.1.4. Piirkondlikud eripärad

Ehkki fookusgrupi intervjuude eesmärk ei olnud üldistada ühe kohaliku omavalitsuse praktikat kogu piirkonnale, on siiski võimalik välja tuua teatud piirkondlikud eripärad. Nii näiteks räägiti Lõuna-Eesti intervjuus seksuaalsest vägivallast rohkem kui teistes fookusgruupiintervjuudes. Sellest ei saa järeldada, et Lõuna-Eestis esineb seksuaalset vägivalda rohkem kui teistes piirkondades. Tõenäoliselt on tegemist igapäevase praktika, parasjagu töös olevate juhtumite või varem toimunud, aga sügava emotsionaalse jälje jätnud juhtumite peegeldusega. Oma piirkonda iseloomustades räägiti töötuse probleemidest ning töötuse mõjust inimeste vaimule.

Seevastu Lääne-Eesti intervjuust ilmes, et haridussüsteem tegeleb piirkonnas jõulisemalt kui mujal sotsiaaltöoga. Õpilaskoduga koolid, lasteaiad ja koolide tugipersonal olid kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate jaoks tähtsad partnerid, kellega koos (ja sageli ka nende juhtimisel) lahendati väga erinevat laadi perevägivalda juhtumeid. Ilmselt on selle põhjuseks kohalikus omavalitsuses toimunud koondamised, mistõttu on sotsiaaltöötajad tööga ülekoormatud, supervisioonivõimalusteta ning vajavad abi, mistõttu ongi haridussüsteemile delegeeritud laiem vastutus. Haridusasutuste töötajad on sotsiaaltöötaja jaoks olulised partnerid, ent kui lahendusena kasutatakse vaid õpilaskodusse paigutamist, siis kannatab selle all töö perekonnaga, mistõttu probleemid ei lahene ega olukorrad muutu. Lisaks lastega seotud otsesele vägivaldale, räägiti siin laiemalt probleemist, kus üks vanem töötab kodust kaugel ning samuti vägivaldsetest peresuhetest täiskasvanud laste ja vanemate vahel, millele on raske leida lahendusi.

Kesk-Eesti intervjuust oli näha tugevat võrgustikutööd erinevate kohalike omavalitsuste ja teiste valdkondade (politsei, koolid, lasteaiad) esindajate vahel. Tugev võrgustikutöö ja teineteise toetamine aitab sotsiaaltöötajat ning valdavalt räägiti oma tööst positiivses võtmes. Selles piirkonnas toodi näiteid praktikast, mis ei ühti stereotüüpsete ettekujutustega perevägivallast, näiteks räägiti lugu, kus vägivaldseteks oli naine, kellel oli alkoholiprobleem. See ei anna otsust põhjust järeldada, et selles piirkonnas esineb selliseid probleeme rohkem kui teistes, pigem näitab esiletoodud juhtum tugevat „jälge“ praktikutele ning erinevate võrgustikuliikmete omavahelist head koostööd, mistõttu nimetatud juhtum avalikuks ja lahendatud sai.

Ida-Eesti intervjuus räägiti palju laste väärkohtlemisest ja narkomaaniast. Osalejad tõid probleemina välja laste füüsilise karistamise aktsepteerimise vanemate poolt, tõlgendades seda vägivallana. Ühelt poolt mängivad siin rolli kultuurilised iseärasused, et lastekasvatamises on palju rohkem lubatud lapse juhendamist, mis võib väljenduda ka füüsiliselt. See ei tähenda lapse löömist või peksmist, vaid füüsilise vabaduse piiramist, kõvasti kinni hoidmist, raputamist jms. Teisalt on selles piirkonnas eriti suur hulk sõltuvusprobleemidega seotud juhtumeid. Rühmaintervjuus osalejad rääkisid sellest, et mõned emad on tegelikult head ja hoolivad, aga aeg-ajalt tekivad neil joomishood, mil nad muutuvad vastutustundetuks. Toodi näide kõrgharidusega alkohoolikust emast, kes hoolis väga oma lapsest. Lastekaitseametnik aitas naisel leida erialase ja hästi tasuva töö, mida ta teatud ajani tegi hästi. Probleemide tekkimisel hakkas naine uuesti jooma. Selles piirkonnas esines juhtumi lahendamisel asutuste vahel arusaamatusi ja vasturääkivusi. Kirjeldatu on sotsiaaltöö professionaliseerumise ohutegur: erinevad spetsialistid keskenduvad kitsalt määratletud ülesannetele ega vaata juhtumit tervikuna. Antud intervjuus oli sotsiaaltöötajale iseloomulik jõuliste sekkumismooduste kirjeldamine, oma töö selgitamine seadusandlikus võtmes ja enese esitlemine pigem dokumentide vormistajana.

Põhja-Eesti intervjuus räägiti palju erinevate teenuste olemasolust ning koolitusvõimalustest vägivaldse käitumise vähendamiseks. Sarnaselt Ida-Eesti intervjuule, toodi ka siin välja erinevate sihtgruppidega tegelevate spetsialistide omavahelise koostöö ning ühiste plaanide puudumine ühe

juhtumi kui terviku lahendamisel. Ka siin tõusetusid teemana narkomaanist ema vs tema lapse huvid. Sotsiaaltöötajad rõhutasid palju laste huvidega arvestamist töös.

3.1.5. Praktikute tõlgendused ohvritest

Naiste varjupaikade töötajad puutuvad oma töös kokku peamiselt kaheksa- ja üheksa-aastaste klientidega. Osa vägivalda kogenud naised on kehva majandusliku olukorraga, madala haridustasemega, puudulike toimetulekuoskustega. Lisaks on neil ka piiratud sotsiaalne võrgustik. Teise rühma moodustavad materiaalselt kindlustatud ja haritud naised.

Üheks põhjuseks, miks naine jääb kauaks vägivalda ringi, on töötajate meelest nende madal enesehinnang ning materiaalne sõltuvus mehest. Olukorda raskendab väikeste laste olemasolu peres. Naised väljendavad ka hirmu mehe ja „tundmatu tuleviku“ ees, juhul kui otsustatakse mehest lahku minna. Sageli puudub naistel koht, kuhu minna.

Ühes ekspertintervjuus tuli jutuks lapse ja mehe suhtes vägivaldselt käitunud naise juhtum. Intervjueeritav tunnistas, et vägivalda kogenud mehed vajavad samuti nõustamisteenust. Nende hinnangul sellega ei tegelda.

Intervjueeritud ohvriabitöötaja tõstas probleemina eakate vastu suunatud vägivalda – peamiselt täiskasvanud laste vägivald nende vanemate suhtes.

„Nad [laste vägivalda kogenud vanemad naised] erinevad paarisuhtevägivallaga naistest. Ja neid on veelgi raskem aidata, see kes peksab, on tema enda poeg või tütar. Ta on ikkagi oma, ükskõik milline ta ka on. Ja nad ei võta mitte midagi ette. Kannatavad, ei tee avaldust. See poeg või tütar tuleb purjus peaga, tavaliselt on neil alkoholiprobleemid, ja kolib sinna sisse, võtab seal oma joodikuid vastu, peksab memmelt siis iga pensipäev pensioni välja. Saadab poodi viina järgi ja müüb seal tema raadiod ja telekad maha, mis seal on. Ja need naised on jõuetud midagi ette võtma.“

Ohvriabitöötaja juurde on pöördunud peamiselt vanemad naised, kelle lapsed (nii poisid kui ka tütreid) joovad, võtavad neilt sissetuleku ja/või peksavad neid. Töötaja sõnul on selliseid kliente kõige raskem aidata, kuna nad ei taha pöörduda politseisse või astuda avalikult vastu oma lapsele. Vastanduda oma lapsele on mõnes mõttes veel raskem kui partnerile, sest emaks olemine justkui eeldab andestamist ja oma lapse tingimusteta armastamist.

Intervjuudest selgub, et isegi vigastada saanud naised ei söanda sageli pöörduda politseisse, kuna kardetakse, et see võib muuta nende niigi pingelise suhte mehega veelgi halvemaks.

„Kui on need vigastused, kui on midagi näha, siis esimene asi on politsei ja siis traumapunkt, et see asi oleks fikseeritud. Enamasti juba selle koha peal lüüakse kartma. Väga vähe on neid, kes... Traumapunkti veel. Aga jutt sinna juurde on selline, et kukusin jalgrattaga või mida iganes sinna juurde. Politsei on juba selline asi, mille puhul kardetakse, et mis sellest pärast saab, et sellist otsustavust, et ma annangi selle asi politseisse, tuleb ikka väga harva ette. /.../ Et see hirm, või soovimatus seda asja kuidagi ametlikuks ajada... /.../ Need naised ei tea seda juriidilist poolt nii palju. Nad ei tea, mida see kõik neile kaasa toob.“ (naiste varjupaiga töötaja)

Naiste varjupaiga ja ohvriabi töötajatega vesteldes ilmnis, et vägivalda kogenud inimesed (naised) vajavad psühholoogilist nõustamist. Tihti ei tunnista endale nõustamisteenuse vajadust või

kasulikkust. Naisohvrite ja –toimepanijate intervjuudest selgus, et psühholoogiline abi aitas neil enesekindlust taastada, oma olukorda adekvaatselt mõista ja vägivallaringist väljuda. Varjupaiga töötaja tõstis esile eneseabigrupi kasulikkust vägivalda kogenud naistele. Gruppi viib läbi psühholoog ning rühmas saavad naised vabalt rääkida oma kogemustest, kuulata teiste oma ning jagada üksteisele nõuandeid.

Riskifaktorite hulgas nimetasid kõik spetsialistid, aga ka ohvrid ja vägivallatsejad sõltuvusprobleeme. Naiste alkoholism või narkomaania võib olla ohvri märk (Calder 2004). Alkoholiprobleeme töi enamik vägivallatsejatest samuti nende tegevuse põhjuseks (sellest põhjalikumalt vt allpool).

Oluliseks faktoriks perevägivaldas on naise majanduslik sõltuvus mehest või sellised majanduslikud suhted, kus pooled on liiga palju investeerinud ühisvarasse, mida on raske jagada. Nii praktikud kui ka ohvrid jutustasid situatsioonidest, kus vabaabi elavad inimesed võtsid pangalaenu kas korteri, auto ostmiseks või firma käima lükkamiseks. Üks ohver näiteks jutustas, et ostetud vara läks mehe nimele ja kuna nemad ametlikult abielus ei olnud, siis pärast lahkuminekut jäi temale ainult laenu tagasimaksmine, mehele aga suur ja uhke korter. Praktikud rääkisid ka sellest, et naine pigem kannatab vägivalda ja alandusi, kui loobub teatud materiaalsest heaolu tasemest, mida kooselu vägivaldse mehega talle kindlustab.

Räägiti ka sellist tüüpi majanduslikust vägivallast, kus mees kontrollib naise rahakulutamist, mida naine peab tšekkide esitamisega tõestama. Antud juhtumi puhul, kui naine ostis toiduaineid, mida mees ei söönud, siis pidi naine mehele vastava summa tagasi maksma. Sellistes peredes väärkohtleja allutab ja kontrollib ohvri väga isiklike valikuid: mida ta sööb, mis riideid kannab, millise soengu ta endale teeb jne, kusjuures kontrollimise põhimõtteks ei ole nt toiduvaliku kasulikkuse printsiip, vaid vägivallatseja suva. Eesmärk on selgelt allutada partnerit, aga ka lapsi enda võimule. Sellist laadi kontrolliva käitumise aluseks on traditsioonilised soorollid, mis võimaldavad mehe-naise hierarhilise suhte toimimist. Sarnane võimuhierarhia ilmnes ka lugudes vanema ja lapse suhetest.

Perearst tunnistas oma intervjuus, et ta näeb palju, mis peres toimub, kuid annab endale ka aru sellest, mis on tema esmane ülesanne. Selles mõttes on selgelt jagatud erialased ja eraisiku tegevused. Loomulikult lähtub ta igas oma tegevuses seadusest ning märgates probleeme, nt lapse hooletusejätmist, teatab sellest kohaliku omavalitsuse vastavale spetsialistile. Samas perearstina on tema jaoks oluline säilitada usaldussuhe patsientidega ning seetõttu leiab ta, et tegelikult on väga palju sellist, mida ta ise koos pereõega saab lahendada, nt õpetada emale lapse eest hoolitsemist, õiget lapse toitmist, riietamist jne. Eelkõige vajavad toetamist esmasünnitajad, kuna neil ei ole piisavalt kogemusi ja nad arvavad, et nad ei saa hakkama, mis omakorda vähendab usku iseendasse. Lapse sünd mõjutab ka paarisuhet. Intervjueeritud perearstil on hea koostöö kohaliku lastekaitse- ja sotsiaaltöötajaga, kellega koos probleeme lahendatakse. Seevastu teistes piirkondades kurtsid sotsiaalala töötajad, et koostöö perearstidega on puudulik. Nõrk koostöö on ilmselt seletatav arsti eriala selgete ülesannete ja piiridega.

3.2. Ohvrite ja vägivallatsejate perevägivalda tõlgendused

3.2.1. Ohvrid

Perevägivalda ohvriks saamine on pikk protsess, mille käigus vägivaldsus aina kasvab. Ohver elab päevast päeva oma suhete sees ega pruugi osata määratleda vägivalda täpset alguspunkti. Inimene võib pikka aega elada suhtes, kus partner teda alandab, teeb solvavaid märkusi, näitab välja

rahulolematust ohvri käitumisega, teadvustamata endale fakti, et tegemist on vägivallega. Isegi siis, kui on toimunud esimene füüsiline rünnak, ei pruugi ohver tõlgendada seda vägivaljana.

Uuringu raames intervjueritud naised kirjeldasid suhte algust ilusa ja romantilisena. Neid paelus mehe hoolivus ja tähelepanu. Suhte algusele tagasi mõeldes nentisid naised, et algus oli isegi „liiga ilus“ ja see oleks pidanud tegema neid ettevaatlikuks. Isegi kui sellel perioodil ilmses mehe käitumises mingi naist ärevaks tegev seik (nt mehe soov, et naine oma vara maha müüks), siis pigistati silm kinni ning eeldati, et nii ongi õige ja see käib pereelu juurde. Partneri vägivaldne käitumine justkui imbus suhtesse aja jooksul. Sestap ei saanud naised kaua aega aru, et tegemist on vägivallega. Selget muutust mehe käitumises tajusid naised siis, kui perre oli sündinud laps. Lapse ootamise aeg ning sünd ei lõpetanud vägivalda, vaid pani naise veel raskemasse olukorda (nt majanduslik sõltuvus) ja vägivald hoopis süvenes.

Intervjueritud naised olid kogunud paarisuhtes peamiselt vaimset vägivalda, mida nad ise nimetasid psühhoterroriks. Intervjuudes kõlasid lood naise sagedasest alandamisest süüdistamisest ja temaga manipuleerimisest. Naised rääkisid, kuidas elukaaslane oskas panna neid tunda halvasti ning süüdistas kõiges. Näiteks kui naine tegi kodutöid või ostis mõne uue eseme elamusse, ei olnud mees sellega rahul ning halvustas naise tegemisi või valikuid. Naised tajusid ka suhtlemise ja liikumisvabaduse piiramist. Üks naine jutustas, kuidas ta mees küll otseselt ei keelanud sõpradega lävida või väljas käia, kuid andis selgelt mõista, et see talle ei meeldi ning *tema on naise maailm*.

Nii naiste enda sõnul kui ka nende intervjuusid kuulates ja lugedes nähtub meeste käitumises selge kontrolli ja võimu mudeli rakendamine naise suhtes. Esiteks ilmneb see traditsiooniliste soorollide kehtestamises mehe ja naise ülesannete puhul kodus ja suhtlemisel. Naise rolli kodus nähti seotuna lapsekasvatamise, koristamise ja söögitegemisega. Naise aktiivsus väljaspool kodu oli pigem taunitav. Ka jutustasid naised, et nende riietumisstiili ja välimuse suhtes tehti ettekirjutusi, näiteks ei meeldinud meestele, kui naine end meikis. Kui naine ei kuuletunud mehe korraldustele või ei teinud midagi mehe ootuste kohaselt, siis naiste sõnul ärritas see mehi ning tõi kaasa ähvardamise või ignoreerimise.

“Kui (laps) sündis, siis oli see, et ma pean kellaajaliselt süüa tegema. /.../ Kell 12 on söök ja kell 6 on söök. 12 on supp ja 6 on praad. Ja toad peavad korras olema ja see, kuidas ma lapsega hakkama saan, see on puhtalt minu probleem. Ja kui mul ei olnud, siis ta nädal aega käis nagu vari toas ega ta ei suhelnud minuga ega midagi, /.../ keeldus ka kõigest, söögist ja ma võisin pea peal kõndida ja teha igasuguseid vigureid /.../”

Intervjuudesse sattusid naised, kellel oli väga vähe kokkupuuteid mehe füüsilise vägivallega. Üks naine tõdes, et mees on teda vägivallega ähvardanud, kuid õnneks teoks oma ähvardusi teinud ei olnud. Teist naist oli aga partner paaril korral füüsiliselt rünnanud. Naiste juttudes kordub aga vägivallega ähvardamise või selle kasutamise motiiv – naise provokatsioon. Seda on väljendanud nii mehed kui ka naised ise tunnetanud. Naiste intervjuud kinnitavad eelnevalt teoorias toodut. Vägivalda kasutataval meestel on tavaks toimunud vägivalda eitada, tagajärgi pisendada ja oma käitumist õigustada naise süüdistamise ja temale vastutuse asetamise kaudu. Ka naised ise kipuvad vägivalda neutraliseerimistaktikaid kasutama. Eelnevalt rääkisime juba spetsialistide vahendusel sellest, kuidas ohvrid häbenevad ohvriks olemist ning võtavad omaks süü, mida vägivaldsetele neile omistavad. Ohver loodab, et asi muutub ja vägivald kaob. See on üks vastus sageli kerkivatele küsimustele, miks ohver ei lahku vägivaldsest suhtest.

“Ta kallale ei tulnud, aga ta ütles, et mina olen ta nii kaugemale viinud, et ta tahab mulle juba haiget teha. See et temale piisab minut aega ja ma võin väga haiget saada.”

“Kaks korda sain klobida. /.../ [T]a ise väitis, et seda pole toimunud. /.../ Sa oled nii šokis sel hetkel. Sa nagu ei taipa mingeid meetmeid. No mida sa teed. Ja siis kõigepealt mõtledki, et ju sa siis ise provotseerisid. /.../ Esimene kord oli lihtsalt, et ta virutas mulle esimese ajaga, mis talle kätte juhtus – kastekann. Vastu pead niimoodi, et mul oli kõrv lukus poolt tundi ja ma kukkusin niimoodi, et diivani laud läks katki. /.../ Ja teine kord oli see, kui ta tuli mulle lihtsalt kättega kallale ja kägistas ja lohistas ja üritas mind teise korruse trepist alla visata.”

Naiste lugudest selgus ka majandusliku vägivalda esinemine paarisuhtes. Ühest küljest ilmes see materiaalse sõltuvussuhte tekitamise näol mehest. Üks naine jutustas, kuidas tutvuse alguses veenis mees teda, et ta töö käimise lõpetaks ning oma neiupele korteri maha müüks, kuna nemad on nüüd üks pere ja mees võib teda üleval pidada. „*Tahtis mind mõjutada juba sellega, et ma praktiliselt müüsin kõik, mis mulle kuulub, et müüsin oma korteri maha ja tuleks töölt ära ja oleks ainult temaga. Et küll tema hoolitseb kõige muu eest. Seda ma muidugi ei teinud, kuigi korter oli mul korra müügis. /.../ Õnneks ei olnud tookord ostjaid.*“

Teine viis, mis sidus naist mehega ning asetas naise pärast suhte lõppemist materiaalselt raskesse olukorda, oli laenude ühine või naise nimele võtmine ja mehele käendajaks olemine. Näiteks võeti kooselu ajal ühiselt laenu kinnisvara soetamiseks, mis kirjutati täielikult mehe nimele, pärast lahku minekut jäi naine omandist ilma, kuid laenu pidi ta ikkagi maksma. Naised tunnistavad, et sellistes olukordades on väga vajalik asjakohane õigusabi.

Kui vägivaldne suhe on juba pikemat aega kestnud, hakkavad naised mõistma, et suhe ei ole terve ega toimi vastastikkusel lugupidamisel. Eriti füüsiline vägivald või sellega ähvardamine tegi naisi valvsaks ning see oli oluliseks ajendiks kooselu lõpetamisele. Ent analüüsides juba lahku läinud naiste lugusid, ilmneb, et lahkumine ei tähenda vägivalda lõppemist, vahel vastupidi – see toob kaasa hoopis vägivaldsuse kasvu.

Vägivaldses suhtes elamine oli mõjutanud oluliselt naiste minapilti ja vaimset tervist. Madal enesehinnang ja depressioon kahandasid suhtes valitseva olukorra adekvaatset mõistmist, toimetulekut ja otsustusvõimet. Naistel puudus usk endasse ja vägivaldaprobleemile lahenduse leidmise: *“Ta oli mu nii ära töödeldud ja ma olin kogu aeg veendunud, et ma ei saa üksi hakkama.”* Tänu tuttavate soovitudele pöördusid naised psühholoogi juurde. Naised väga kiitsid nõustamist ja teraapiat ning tunnistasid, et ilma selleta ei oleks nad suutnud oma partnerile vastu astuda, suhtest lahkuda ning mehe vastu kohtusse minna. *“Ja lusika haaval sisuliselt olen mina enda mina kokku korjanud. Nii et kui mul seda abi (psühhoteraapiat) poleks olnud, siis ma ei oleks küll nii läinud. Et ma poleks julgenudki päris lahku kolida.”*

Positiivse kogemusena nimetasid naised ka naiste varjupaika ning vägivalda kogenud naiste tugigrupi. Varjupaik ei olnud naistele mitte lihtsalt koht, kus öö veeta, vaid see andis võimaluse välja puhata pikalt kestnud pingelisest olukorrast, mida vägivald oli põhjustanud. Varjupaigas oli võimalus rahulikult järele mõelda ning võtta vastu otsus edaspidise elukorralduse suhtes. Vägivalda kogenud naiste tugigrupis nägid naised, et nad ei ole ainukesed, kellel on selline mure. Nad said seal vabalt rääkida endaga toimunud, avaldada oma arvamust ilma, et seda keegi kritiseeriks, ning kogeda teiste naiste toetust ja mõistmist.

“Abi olen mina tegelikult saanud sellest vastastikkuse eneseabi grupist. /.../ Seal ma võin rääkida sellest, mis ma olen läbi elanud ja saan peegeldust ja saan aru, et teised on samas seisus olnud ja nad mõistavad mind. Sest ma võisin ju sõbrannadele või rääkida, nad olid mulle küll toeks, aga nad ei saanud lõpuni aru sellest. /.../ Ma olen tugevamaks saanud. /.../ [T]änu teiste naiste kogemustele ja toele ja julgustavatele sõnadele, siis olen ma ikkagi hakkama saanud.”

Naiste juttudest selgus, et mehi tegi naiste psühholoogi juures käimine ja ravi saamine ärevaks ning nad püüdsid seda takistada, halvustades nõustajaid ning laites ravimite võtmist. Tõenäoliselt tunnetasid mehed, et naise tervenemine ohustab nende võimu. Mida haavatavamad on naised, seda kindlamalt nad mehe kontrollile alluvad.

"[T]a lihtsalt leidis, et kuna mina ei allu, kuna mina saan ravi või niimoodi. Ma tundsin, et ma suuda talle vastu hakata või noh, et ma suudan enda juurde jääda. Siis talle see ei meeldinud. Ma arvan, et ta lihtsalt püüdis õõnestada seda minu head tunnet, et ma olen kindlamaks saanud jällegi."

Ohvrite lugudes saavad kinnitust nii kirjandusest pärinev teadmine kui ka ühiskonnas levinud müüdid. Häbitunne ja pere privaatsus, vägivalda omistamine nn asotsiaalide ja alkoholiprobleemidega peredele on tinginud hoiaku, et majanduslikult kindlustatud ja kõrge sotsiaalse staatusega peredes vägivalda ei saa esineda. Ilmnes ka kogukonna negatiivne mõju: väikestes kohtades elavad naised kardavad nõ küla hukkamõistvat suhtumist lahutatud naistesse, mistõttu on neil sellevõrra raskem astuda otsustav samm suhte lõpetamiseks.

3.2.2. Vägivallatsejad

Vägivallatsejate hulgas eristub selgelt üks naine, kes ise tunnistas ennast vägivallatsejaks, kuigi tegemist on pigem vägivaldne vastupanijaga Johnsoni (2008) poolt välja töötatud vägivalda tüpoloogias lähtuvalt. Kuigi mees ei olnud füüsiliselt vägivaldne, kutsus tema tegevus esile naise vihapurske. Intervjueeritav kirjeldab intervjuu käigus põhjusi järgnevalt:

"Kaks põhilist asja olid raha asjad ja lubatud kokkulepetest kinni pidamine. Rahaasjades ta sokkis päris kõvasti. Valetas ja varjas ja mina olin nii palju naiivne. Ma nagu mõtlesin, et üks perekond ja üks rahakott ja andsin talle oma konto kasutada. Ja siis ta tegi mu kontoga mingeid operatsioone ja mille kohta ta mulle pärast valetas, et ta pole seda teinud. Ja kui ma ühel päeval ma siis vaatasin oma kontojääki, siis ma avastasin, et seal on toimunud hoopis midagi muud, mis mulle räägiti. Siis ma jälle vihastasin."

Teda häiris ülepeakasvav vihatunne ning ta pöördus ise psühholoogi poole. Selle juhtumi puhul kehtib üldlevinud ohvrit süüdistav praktika, kuid naine ei vähenda enda süüd ja kirjeldused mehe tegude kohta kinnitavad, et tegemist oli tõepoolest vastutustundetu inimesega. Naine oli sügavalt häiritud iseenda vägivaldsest käitumisest. Ta otsis põhjendusi lapsepõlvkodust ning leidis, et ilmselt isa vägivaldsus kandus edasi temale.

Abielu lõppes ikkagi lahutusega, kuid ebaseeldivuste vältimiseks tuli ka edasi abi otsida. Nüüd tekkisid probleemid abielust sündinud lapse hoidmisega, millest vastaja jutustab järgmiselt:

„Tavalisel on see nii, et see lapsevanem, kellel ei lasta lapsega kohtuda, läheb lastekaitse ametniku jutule. Minul oli sedapidi, et mina läksin lastekaitse ametniku juurde ja ütlesin, et saatke.. et selline mure on, et isa väidab, et ta tahab lapsega kohtuda, aga see on organiseeritud viisil, mis mulle absoluutselt ei sobi. Minu nõudmised on, et need toimuksid korrapäraselt, et isa võtaks lapse enda juurde, selleks ajaks, mitte et istub minu pinna peal. Et ma ei ole väga vaimustatud, et ta tuleb minu koju lapsega kohtuma. Paremini ikkagi kuskil mujal. Ja siis lastekaitse ametnik saatis isale kirja ja isa tuligi lastekaitse ametniku juurde lõpuks kohale. Ja siis saimegi kolmekesi seal lapsehoidmisgraafiku paika. Jagelemisi selle graafiku ümber on toimunud suhteliselt regulaarselt. Ütleme nii iga kevadel ja

sügisel. Aga põhimõte, et isa kohtub lapsega korrapäraselt ja hoiab last enda juures, mitte ei istu minu juures, see põhimõte sai väga täpselt paika pandud, ja selle üle pole nagu vaidlusi olnud.“

Kõik teised uurimuses osalejad vägivaldlatsejad olid kriminaalkorras karistatud peres kasutatud vägivaldalla pärast. Selles osas on nad teatud vägivaldlatse rakendajad. Nende tõlgendused perevägivaldalla mõistest, ohvri ja vägivaldlatseja rollidest, vägivaldalla põhjustest on sarnased ja mingil määral tüüpilised kui võrrelda erialase rahvusvahelise kirjandusega (vt nt Mullender 1996). Kirjeldades vägivaldset peresuhet esitasid intervjueritud krestomaatilisid näiteid erinevate neutraliseerimistehnikatest (Sykes & Matza 1956, Matza 1989).

Esiteks, kõik vastajad arutlesid vägivaldalla mõiste üle ning selles arutluses püüdsid näidata, et see, mille eest nad karistuse on saanud, tegelikult ei ole vägivald, sest vägivaldalla all mõeldakse midagi muud, midagi tõsisemat: „No tõukand muidugi olen. See tõuklemine on nii tavaline asi.“

Teise vastaja jaoks see kahju, mida ta naisele tekitas ka ei liigitu päris vägivaldalla alla: „Ma ei saa....Ma ei saa väita, et ma olen naist peksnud, iseenesest.... Ma ise arvan nii. Sest peksmine on mu jaoks niimoodi, et sa lööd rusikaga üks või kolm korda või mis iganes. Aga sellist asja nagu minul.... temaga ei olnudki.“ Natukene hiljem intervjuu käigus selgus, mis oli siis see, mis nagu vägivald ei olnudki: „/...muidugi ...kui praegu, miks ma siin olen, on ka vägivald.... põhjus, miks mina siin olen, on ja juu vägivald ja....ja põhiline on see, et/hingab sisse/ lõin lahtise käega teda... ja lõin vastu kõrva... /kõhatas/...ja et sellepärast olla siis kõrvatrumm katki läinud.“

Teiseks, kõik vägivaldlatsejatest intervjueritavad süüdistasid ohvrit, kes ise kas oma olemuse (ülbe, „mõtleb, et tema on A ja O“), käitumise (ei täida ema või naise rolli) või provokatiivsuse tõttu on süüdi selles, et teda löödi või peksti. Olukorra selgitamiseks toome näiteid intervjuudest:

„Üks, mis mulle tuleb kohe meelde oli see, kui.... mina tulin tööltkoju....Tädipoeg /.../ kutsus külla... et tule... võtame ühe veini. Ma mõtlesin ja ütlesin, et lähen ära koju, aga tema et ära ikka mine, võtame teise veel... Ma...et ei taha, ma lähen ära koju, et naine ootab. Ma tahtsin koju minna. Aga mõtlesin, et no okei, teeme ühe veel. Tegime. Jõudsin koju – naist kodus ei ole, kolmekuune plika oli üksinda kodus....noh see tema eelnevast elust, abielust poeg magas muidugi teises toas, kuueaastane...ja.... naist kodus ei ole, laps üksinda. Keerasin ukse lukku, läksin magama. Või noh enne viskasin voodisse, läksin magama. Ja siis prõmmitakse ukse peale, et tee uks lahti ja mina ütlesin, et mine sinna, kust sa tulid.... Et niimoodi käiakse sõpradega käiakse mööda baare, silmad punased, purjus. Noh siis muidugi tekkis konflikt sellest ja see noh...“

Kolmandaks, süü veeretati olukorrale, mil vägivaldlatsejad ei olnud võimelised vastutama. Praktiliselt kõik väitsid, et tegutsesid alkoholi mõjul ega mäleta seetõttu, mis toimus, näidates, et nad ei olnud teadlikud sellest, mis toimub. Samas ei olnud nad valmis alkoholi tarvitamisest loobuma, kuna see on ainuke võimalus raskes stressirohkes elus toime tulla. Vastajad süüdistavad elukaaslast ka alkoholitarvitamises. Üks vastaja nt jutustab seda niimoodi: „Just see kodune..kodune see...pinge ajabki just lõõgastuma, alkoholi järgi rabama eksju. Ja tekivad mured, uued ja suuremad probleemid. Alkoholi tõttu on alati need probleemid /hääletoon langeb/... sai käidud ka omaalgatusel alkoravil.“

Teine vastaja süüdistas elukaaslast oma alkoholitarvitamises, tuues põhjenduseks fakti, et niikaua kuni nad koos elasid, jäi ta kohutavalt, ja kuna eksisteerib väide, et keegi ei tarvita alkoholi niisama, et oletatavasti sellel peab olema mingi põhjus, siis järelikult naine oligi tema joomise põhjuseks.

Kolmas vastaja jutustas, kuidas lõi ta alkoholihoobes elukaaslast, millest ise sai teada siis kui kainestusmajas end välja magas. Väidetavalt üldse ei mäletanud ta, mis võis olla selle põhjuseks ja oli siiralt ehmunud, sest tegelikult hoolib ta oma naisest ja oli õnnelik, et naine ellu jäi.

Neljandaks töid vastajad välja, et nende närvisüsteem on haige, nad ärrituvad kergesti ja kui elukaaslane sellega ei arvesta ning vaatamata sellele ikka ärritavalt käitub, siis pole midagi teha – nemad ennast kontrollida ei suuda oma närvisüsteemi haiguse/iseärasuse tõttu. Üks vastajatest jutustas intervjuerijale, et ta viis oma elukaaslase psühhiaatri juurde, et too seletaks naisele, kuidas haige ta on ja õpetaks talle, kuidas hoiduda mehe ärritamisest. Olles veendunud oma käitumise õigsuses ning oma võimetuses end kontrollida, jutustas üks intervjueritav sellest, et naine mõnikord pärast jõhkrat peksmist palub vabandust mehe ärritamise pärast, justkui oleks ta oma veast aru saanud. See kooselu lõppes lahkuminekuga. Kusjuures, mees ise algatas selle, sest ta oli kooselus väidetavalt ise õnnetuks muutunud.

Viiendaks enda õigustuseks töid nad välja armastuse puudumise või kadumise mis ajendas nende vägivaltsust.

Kuigi eelneva loetelu juures võib märgata varjatud autoriteetpoolset ironiat, siis tegelikult oli märgatav ka teiste intervjueritavate puhul sama tunnet, et ka vägivaltsustele on vägivaldne suhe koormav ilma ironiata. Nad jutustasid idüllilisi pilte nõrka normaalsest suhtest: „kaisu ärkamisest“ ja „ühistest kohvijoomistest“, kuid enda rolli selle saavutamisel ei ole nad valmis nägema ega ole valmis loobuma oma domineerivast positsioonist või harjumustest (alkoholi tarvitamine, elukaaslase kontrollimine jne).

Ohvrite ja vägivaltsustajate lugusid kuulates on kohati raske määratleda, kes vägivaldses interaktsioonis on ohver ja kes on vägivaltsustaja. Sageli on aastate jooksul kinnistunud sellised käitumismustrid, kus naine-ohver ja mees-vägivaltsustaja esinevad nii ohvri kui ka vägivaltsustaja rollis. Ohvrite lugudest ilmneb ka laste kasutamine üksteisele äratagemisel.

4. Perevägivaldaga kokkupuutumine ja sekkumine: veebiküsitluse tulemused

4.1. Perevägivaldalla tähendus

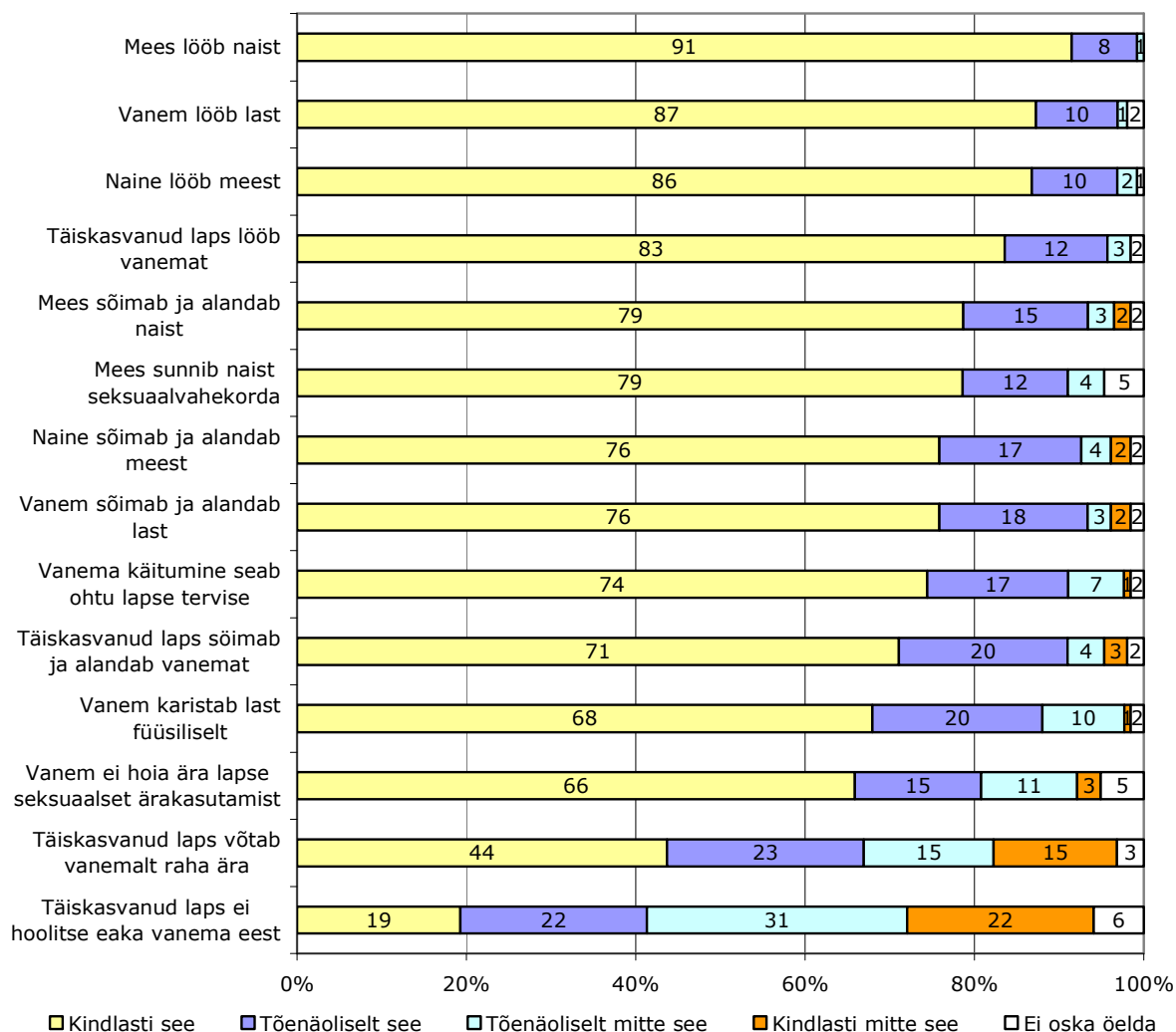
Järgnevalt anname ülevaate sellest, milliseid tegevusi pidasid uuritud spetsialistid perevägivaldaks ja milliseid mitte. Joonis 1 kajastab uuritud spetsialistide arvamusi. Selgub, et üldiselt peavad spetsialistid peaaegu kõiki ankeedis loetletud situatsioone kindlalt perevägivaldaks. Kõige enam peavad nad vägivaldaks füüsilist laadi tegevusi – löömist. Üsna üksmeelselt leitakse, et kui mees lööb naist, siis see on vägivald. Juhtumite nagu naine lööb meest ja täiskasvanud laps lööb vanemat vägivaldaks nimetamisel kaheldakse veidi rohkem. Füüsilise vägivaldalla asetumine juhtumite perevägivaldaks pidamise pingereas esikohale on igati loogiline. Esiteks on teise inimese löömine kõige kergemini märgatav ja vägivaldanna tajutav tegevus, kuna tekitab tõenäoliselt valu ning vigastusi. Teiseks on löömine kui füüsilise väärkohtlemine kriminaalkorras karistatav tegu.

Sõimamist ja alandamist peavad enamus spetsialistidest kindlalt peres toimuvaks vägivaldaks. Ent võrreldes löömisega leidub nende juhtumite puhul rohkem selliseid vastajaid, kes kahtlevad teo vägivaldsuses või eitavad seda. Näiteks märgib umbes 5-7% vastajatest, et sõimamine või alandamine ei ole tõenäoliselt perevägivald või ei ole seda üldse.

Mehe seksuaalset sündi naise suhtes peetakse üldiselt vägivaldaks (91%). Samas selgub, et 4% spetsialistidest ei nimeta abielu- või kooselusest seksuaalset sündi vägivaldaks ning 5% ei oska juhtumi osas seisukohta võtta. Tõenäoliselt viitab see osade spetsialistide seas levinud stereotüüpsetele väärarusaamadele, mille järgi on abikaasaga seksuaalsuhtes olemine kui naise „abielukohustus“, seades niiviisi abielusisese seksuaalse vägivaldalla võimalikkuse kahtluse alla. Kuigi respondentide arv ei ole piisavalt suur, et leida statistiliselt usaldusväärset tõestust soolisele erinevusele, ilmneb andmetest siiski tähelepanuväärne tendents. Nimelt peavad naised seksuaalset sündi rohkem vägivaldaks kui mehed. 83% naistest ning 67% meestest vastas, et antud juhtum on kindlalt perevägivald. Oma arvamust mitteomavate ning seksuaalset sündi mittevägivaldaks pidavate vastajate seas on kolm korda rohkem mehi kui naisi.

Teise pereliikme löömisest, sealhulgas ka lapse löömisest näib eristuvat lapse füüsilise karistamine. Suurem osa spetsialistidest pidas kehalist karistamist vägivaldaks, kuigi iga kümnes oli vastupidisel arvamusel. Vanema sellist käitumist, mis seab ohtu lapse vaimse ja/või füüsilise tervise, pidas vägivaldaks rohkem vastajaid kui lapse seksuaalse ärakasutamise ohu vältimist (kindlalt nõustujate osakaalud vastavalt 74 ja 66). 8% vastajatest ei nimetanud vägivaldaks vanema tegevust, mis seab ohtu lapse tervise. 14% aga ei pidanud vägivaldaks seksuaalse ärakasutamise vältimist ning 5% uuritavatel vastav aramus puudus. Kirjeldatud erinevus võib peituda selles, et vägivaldanna nähakse pigem millegi tegemist kui mittetegemist. Seksuaalse vägivaldalla ärahoidmine võib tunduda mittevägivaldanna, kuna ei viita otseselt vanema pahatahtlikule käitumisele lapse suhtes. Seega ei ole osade vastajate jaoks vanema ennetusliku tegevuse puudumine vägivald.

Kõige vähem peetakse vägivaldaks eakalt vanemalt raha ära võtmist ning tema eest mitte hoolitsemist. Ligi kolmandik spetsialistide väidab, et vägivald ei ole see, kui täiskasvanud laps võtab eakalt vanemalt raha ära. Enam kui poolte arvates aga ei saa vägivaldaks pidada juhtumit, kui täiskasvanud laps ei hoolitse oma eaka vanema eest.

Joonis 1. Perevägivalda tähendus spetsialistide jaoks (kõik vastajad koos), %

Lisa 3 tabel 1 kirjeldab erinevate juhtumite perevägivaldaks pidamist valimis enam esindatud ametite lõikes. Võrreldes politseitöötajate ning prokuröridega on sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad enam veendunud loetletud situatsioonide perevägivaldaks nimetamisel. Sotsiaaltöötajate ning lastekaitsetöötajate arvamused on ka üsna sarnased. Erinevustena võib ehk märkida seda, et lastekaitsetöötajad näivad olevat enam veendunud erinevate juhtumite vägivaldaks pidamisel kui sotsiaaltöötajad (st valinud rohkem vastusevarianti „kindlasti see“). Tõenäoliselt oma erialast tingituna on lastekaitsetöötajate seas oluliselt enam neid, kes kindlalt nimetavad lapse löömist ja söimamist ning tema ohtu seadmist vägivaldaks, võrreldes sotsiaaltöötajatega.

Politseinike ja prokuröride hulgas on lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatega võrreldes enam neid, kes ei pea vaimset vägivalda, lapse karistamist ja ohtu seadmist ning vanema mitte hooldamist vägivaldaks või kahtlevad selles. Võrreldes politseitöötajatega on prokuröride hulgas rohkem selliseid vastajaid, kes peavad löömist kindlalt perevägivaldaks.

Vastajatel oli võimalus lisada mõni juhtum, mis nende arvates kvalifitseeruks perevägivaldaks, kuid mida ankeedis toodud ei olnud. Mõned vastajad kirjutasid üldistatult perevägivalda definitsiooni: „Igasugune vägivald (vaimne või füüsiline) mis toimib leibkonna siseselt.“ Osad aga tõid välja

perevägivalda liike lähtuvalt selle osapooltest (õdede vendade vaheline vägivald, vanema vägivald täiskasvanud laste vastu) või lisasid konkreetseid olukordi, näiteks laste kaudu teise partneriga manipuleerimine, tapmise ähvardamine, vanemate hoolimatusest ebahügieenilise elukeskkonna loomine lapsele, „*laste toidu arvelt alkoholi ostmise*“, teise pereliikme suhtlemisvabaduse piiramine. Ära märgiti ka majanduslik vägivald.

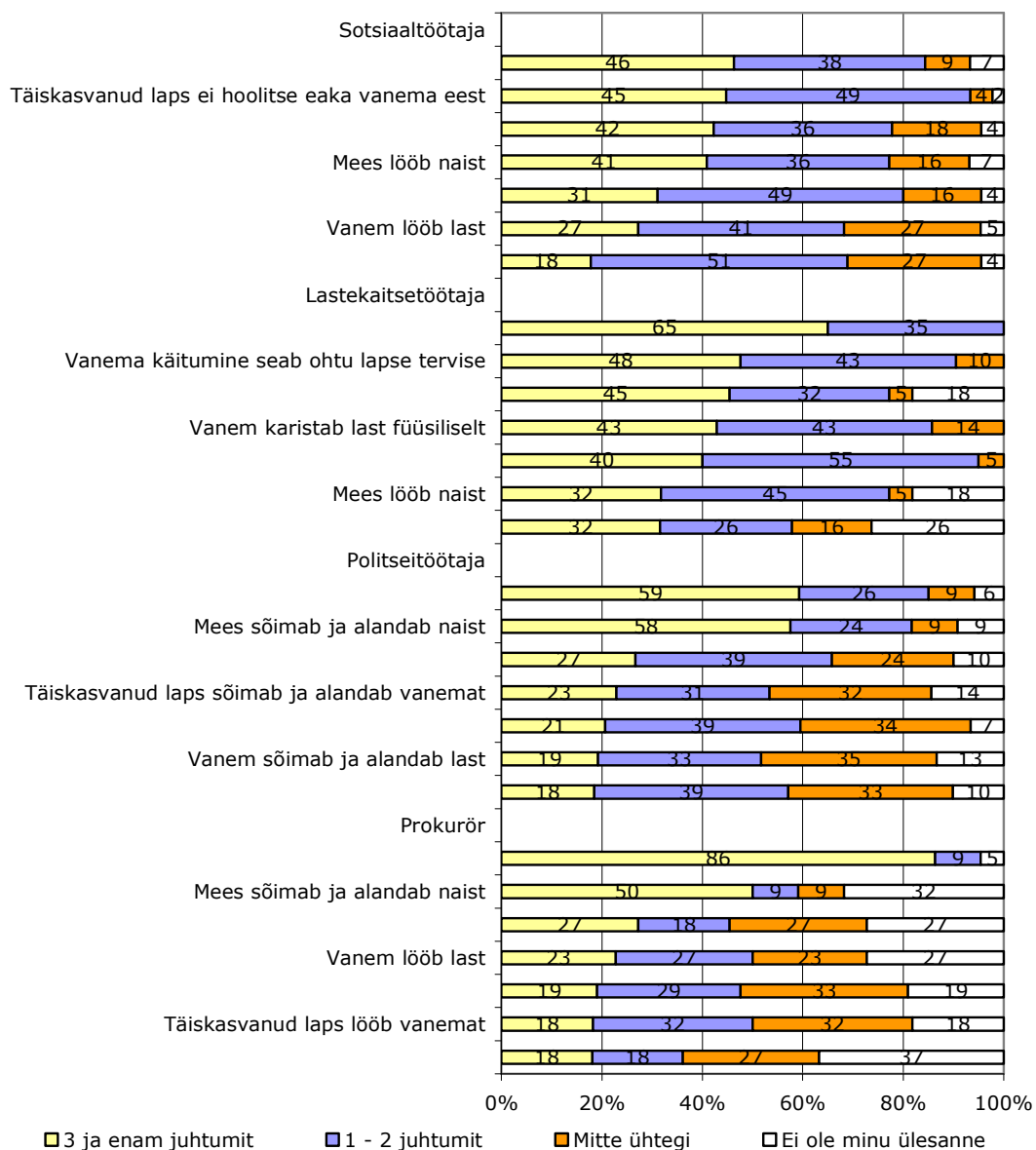
4.2. Perevägivaldajuhtumitega kokkupuutumine viimase 12 kuu jooksul

Kuna erineva professioni esindajad puutuvad perevägivaldaga kokku erinevalt, siis selles peatükis analüüsime tulemusi ainult ametite lõikes. Joonis 2 visualiseerib loetelu perevägivalda situatsioonidest, millega nelja lähemalt uuritava ameti esindajad kõige sagedamini kokku puutuvad. Tulemustest nähtub, et õiguskaitse sfääris töötavad vastajad (politseinikud, prokurörid) tegelevad kõige rohkem paarisuhtevägivaldaga, täpsemalt mehe vägivaldaga naise vastu. Sotsiaalsfääris tegutsevad spetsialistid, eelkõige aga lastekaitsetöötajad, puutuvad rohkem kokku vanema ja (täiskasvanud) lapse vahelise vägivaldaga.

Peaaegu kõik sotsiaaltöötajad (94%) on viimase 12 kuu jooksul oma praktikas kokku puutunud olukorraga, kus täiskasvanud lapsed ei hoolitse eaka vanema eest. Umbes neli viiendikku uuringus osalenud sotsiaaltöötajatest on kokku puutunud mehe vaimse ning füüsilise vägivaldaga naise suhtes. Kolm sotsiaaltöötajat nentis aga, et paarisuhtevägivaldaga tegelemine ei ole nende tööülesanne. Enam kui pool sotsiaaltöötajatest tunnistab, et viimase aasta jooksul ei ole nende töös olnud ühtki juhtumit, kus naine lööks meest või mees kasutaks seksuaalset vägivalda naissoost elukaaslase suhtes (58%; vt lisa 3 tabel 2). Rohkem kui kolmveerand ei ole kokku puutunud olukorraga, kus vanem ei hoia ära lapse seksuaalset ära kasutamist.

Küsitatud lastekaitsetöötajatest peaaegu kõik on viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud lapse vaimse ja füüsilise väärkohtlemisega, ehkki lapse söömamise ja alandamise juhtumeid nimetavad lastekaitsetöötajad oma praktikast oluliselt rohkem kui lapse löömist. Lastekaitsetöötajad peavad laste vastu suunatud vägivaldaga tegelemist kindlalt enda ametikohustuste hulka kuuluvaks, kuid täiskasvanud inimeste vahel toimuv seda päris mitmete meelet ei ole. Viimase puhul ilmneb selge erinevus paarisuhtevägivalda ning täiskasvanud lapse ja tema vanema vahelise vägivalda puhul. Arvata võib, et mehe ja naise vahel toimuvate juhtumite korral on lapsed sündmusesse rohkem kaasatud kas tunnistajate või otseste ohvritena kui vanainimese vastu suunatud vägivalda puhul ning seetõttu tuleb paarisuhtevägivalda juhtumeid lastekaitsetöötajate praktikas rohkem ette.

Tulemustest nähtub, et politseitöötajad tegelevad ülekaalukalt mehe vaimse ja füüsilise vägivalda juhtumitega. Näiteks on 85% puutunud kokku vähemalt ühe naise löömise juhtumiga viimasel aastal, kusjuures ligi kolmandikul on olnud selliseid juhtumeid enam kui kuus (vt lisa 3 tabel 2). Üsna paljudel politseitöötajatel on tulnud oma töös ette ka naise vaimset vägivalda mehe suhtes. Kahel kolmandikul politseitöötajatest on olnud vähemalt üks selline juhtum viimasel aastal, 12% aga kuus või enam juhtumit. Naise füüsilise vägivalda, nõ mehe löömisega on kokku puutunud üldse 62% uuritud politseitöötajatest, valdav enamus neist ainult 1-2 juhtumiga. Veidi enam kui iga teine politseitöötaja on andnud teada kokkupuutest alaealiste laste ja/või vanainimeste vastu suunatud vaimse ja füüsilise vägivaldaga. Umbes viiendiku politseiniku töös on esinenud viimase aasta jooksul selliseid juhtumeid rohkem kui kolm. Kõige vähem on küsimustikule vastanud politseitöötajatel olnud kokkupuuteid seksuaalse vägivaldaga (68%).

Joonis 2. Spetsialistide hinnang perevägivalda juhtumitega kokupuutumise sagedusele oma töös viimase 12 kuu jooksul (%)

Perevägivaldajuhtumitest puutuvad prokurörid kõige rohkem kokku naise löömisega. Suurem osa küsitletud prokuröridest andis teada enam kui kolmest sellisest situatsioonist viimase 12 kuu jooksul. Naise sööimise ja alandamisega puutuvad prokurörid kokku peaaegu poole vähem. Antud tulemus on ka loogiline, sest löömine on kriminaalkorras karistatav tegu, sööimine ja alandamine aga ei ole. Kokkupuutumine väimse vägivaldaga on aga seletav sellega, et tavaliselt kaasneb väimne vägivald füüsilisega.

Pooled prokurörid on viimasel aastal kokku puutunud ka lapse füüsilise väärkohtlemisega, sealhulgas nii löömise kui ka kehalise karistamisega. Mitmed on aga tegelenud täiskasvanud laste väimse ja füüsilise vägivaldaga vanemate vastu. Sarnaselt teiste uuringus osalenud spetsialistidega puutuvad ka prokurörid vähe kokku seksuaalse vägivaldaga. Näiteks märkis ainult neli prokuröri, et neil on olnud viimasel aastal üks-kaks juhtumit, kus mees on kasutanud seksuaalset sündi oma naise suhtes. Kuna

seksuaalne vägivald tuleb vähem avalikuks, sellest on raskem rääkida kui füüsilisest või vaimsest vägivallast, eriti kui see toimub paarisuhtes, on ka antud tulemus ootuspärane. Teisalt see, et politsei ja prokuröride vaatevälja jõuab väga vähe elukaaslaste vahel toimuva seksuaalse sunni juhtumeid, võib olla seotud vääruskumuste, probleemi delikaatsuse ning endiselt tabuks pidamisega. Huvitav on see, et ehkki seksuaalne vägivald on Eestis sarnaselt füüsilisele vägivallale karistatav, märgib 14 politseitöötajat, et naise seksuaalvahekorda sundimise juhtumitega tegelemine ei ole nende tööülesanne. Olgu võrdluseks toodud, et löömise juhtumitega ei pea enda hinnangul tegelema 7 politseitöötajat. On raske öelda, millist selline erinevus, kas tööülesannete piiritlemisest või erinevatest hoiakutest seksuaalse ja füüsilise vägivalla suhtes.

Teiste professionide esindajate hinnanguid analüüvides selgub, et naiste varjupaiga ning ohvriabitöötajad on viimase 12 kuu jooksul kõige rohkem puutunud kokku mehe vägivallaga naise vastu. Mehe löömist või sõimamist/alandamist oli ohvriabi ja varjupaigatöötajate praktikas ette tulnud väga harva (1-2 juhtumit) või üldse mitte. Osad varjupaigatöötajad vastasid, et naiste poolt toime pandud vägivallajuhtumitega nad ei tegele. Ka laste ja (eakate) vanemate vastu suunatud vägivallaga puutuvad varjupaigatöötajad väga harva või üldse mitte kokku või siis ei pea nad selliseid juhtumeid enda töösse puutuvaks. Ohvriabitöötajad on aga vanemate ja laste vastu suunatud vägivallaga rohkem kokku puutunud kui varjupaigatöötajad ning ükski neist ei vastanud, et selliste juhtumitega tegelemine ei ole nende ülesanne. Poolte ohvriabitöötajate praktikas on aga esinenud juhtumeid, kus täiskasvanud laps on löönud oma vanemat, ei ole tema eest hoolitsenud või on võtnud ära raha.

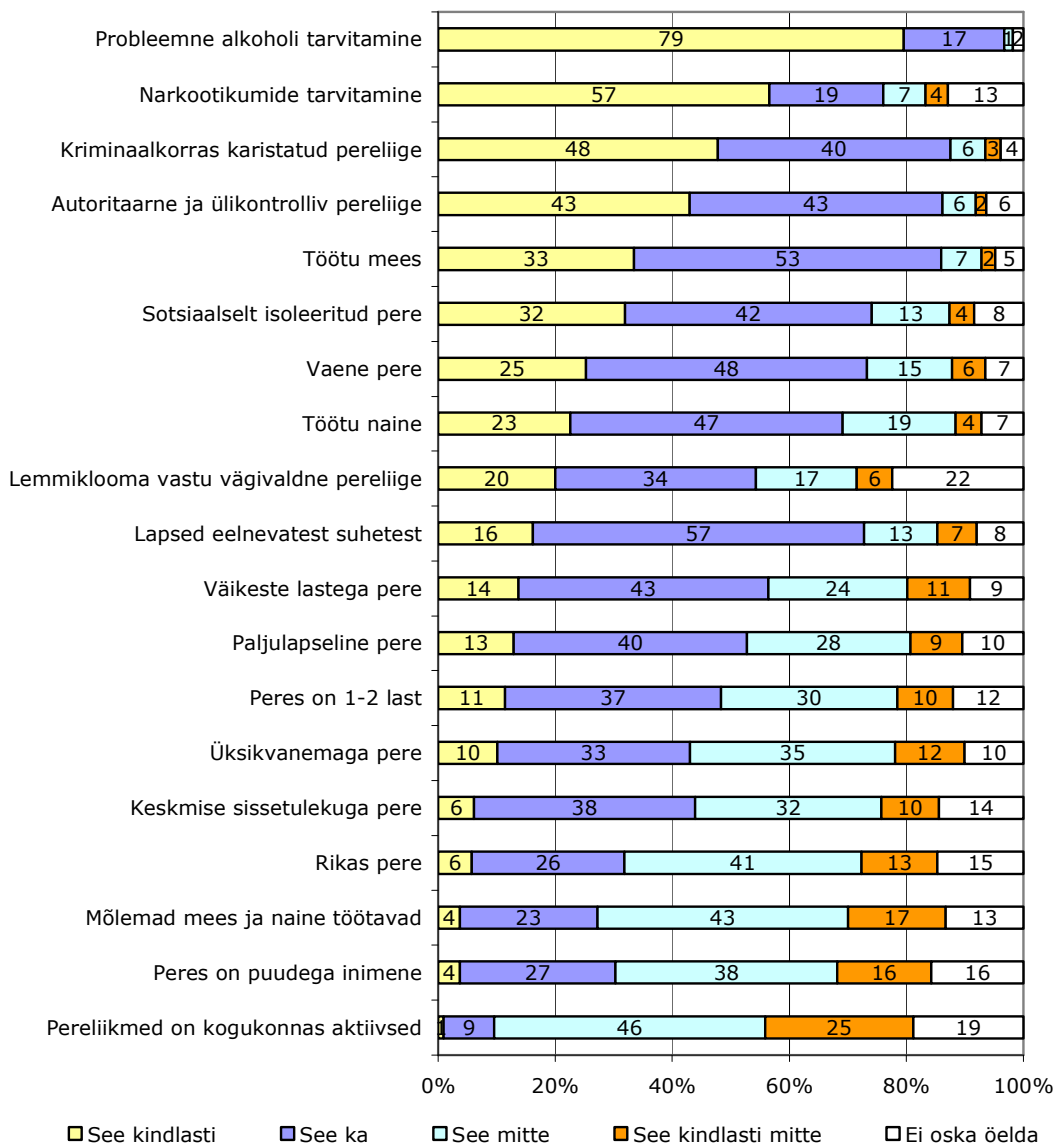
Praktiliselt kõik uuringus osalenud kriminaalhooldajad on viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud naise vastu suunatud vägivallaga. Seevastu mehe löömise juhtumeid kriminaalhooldajate praktikas üldiselt ette tulnud ei ole, ainult kolm kriminaalhooldajat mainis üksikuid löömise juhtumeid viimase aasta jooksul. Lapse väärkohtlemise situatsioonidega on suurem osa kriminaalhooldajaid kokku puutunud, ehkki mitte sageli. Vanemate vastu suunatud vägivallaga kriminaalhooldajad üldiselt ei puutu kokku või siis teevad seda väga harva.

Uurides erinevate vägivallajuhtumitega kokkupuutumise sagedusi korrelatsioonanalüüsiga (välja on jäetud vastusevariant „ei kuulu minu ülesannete hulka“), ilmneb väga tugev seos kõikide ankeedis loetletud juhtumite vahel. Järelikult spetsialistid, kes puutuvad oma töös sagedamini kokku üht laadi juhtumiga, puutuvad kokku ka teiste perevägivalla situatsioonidega. Antud trend avaldus iga vaadeldud eriala puhul. Tulemusest võib järeldada, et osad vastanuist on rohkem spetsialiseerunud vägivallajuhtumitele kui teised ja seda ka ühe eriala raames. Teisalt võib see viidata professionaalsusele: inimesed, kes on teadlikumad perevägivallast ja peavad sellega tegelemist oluliseks, märkavad ka sagedamini abivajajaid ning sekkuvad.

Linna- ja maaomavalitsuste töötajate vastuseid kõrvutades võib täheldada, et linnades töötavad spetsialistid puutuvad oluliselt enam kokku naiste vastu suunatud vaimse ja füüsilise vägivallaga kui maal töötavad praktikud. Näiteks märkis 62% linnas ning 40% maal töötavatest uuritavatest, et nende töös on viimasel aastal ette tulnud kolm või enam naise löömise juhtumit. Üksikute (1-2) juhtumitega on kokku puutunud 21% linnas ning 41% maal töötavatest spetsialistidest. Maapiirkonnas töötavad spetsialistid näivad aga linnades töötavatest spetsialistidest rohkem kokku puutuvat eakate vanemate mittehoidamisega, näiteks enam kui kolmest sellisest juhtumist teatas 28% maal ja 15% linnas töötavatest uuritavatest. Perevägivallaga kokkupuutumise sagedus ei olnud seotud vastaja vanuse ega erialal töötamise staažiga.

4.3 Vägivallakogemusega peret iseloomustavad tegurid

Ankeedis palusime vastajatel mõelda oma töös ette tulnud perevägivaldajuhumite peale ning kirjeldada, millised tegurid iseloomustavad neid peresid. Kõige enam peeti sellistele peredele iseloomulikuks sõltuvusainete tarvitamisega seotud probleeme (joonis 3). Näiteks märkisid peaaegu kõik uuritavad, et vägivallakogemusega peredes esineb probleemset alkoholarvitamist, neli viiendikku nentis seda kindlalt. Narkootikumide pruukimist töid vastajad olulise tegurina välja siiski vähem kui alkoholarvitamist (76%). 13% ei osanud narkootikumide kasutamise osas seisukohta võtta. 88% vastanutest teavad enda töökogemuste põhjal öelda, et vägivallakogemusega peredes on keegi pereliikmetest kriminaalkorras karistatud ja/või kinnipidamisasutuses viibinud. 86% küsitletud spetsialistidest nimetab pereliikme autoritaarset ja kontrollivat käitumist teiste suhtes sellist peret iseloomustavaks teguriks. Umbes kolm neljandikku leiab, et vägivalda esineb peredes, mis on sotsiaalselt isoleeritud.

Joonis 3. Iseloomulikud tegurid peredele, kus esineb vägivalda (%)

Päris paljud uuritud spetsialistid seostavad vägivallakogemusega peret ka töötuse ja vaesusega. Näiteks peab mehe töötust sellistele peredele iseloomulikuks 86% ning pere vaesust 73% uuritutest. Naise töötuse staatust märgitakse oluliselt harvem kirjeldava tegurina kui mehe oma. Andmetest selgub, et majanduslikud raskused ei ole määravaks teguriks – vastajate sõnul on nende töös ette tulnud ka materiaalselt kindlustatud ja töötavate täiskasvanutega vägivallakogemusega peresid. Näiteks väidab 44% spetsialistidest, et vägivalda võib esineda ka keskmise sissetulekuga peredes, 32% arvates ka rikastes peredes. Seega ei saa töötust ega rahaliste ressursside vähesust pidada vägivalla riskiteguriks, vaid pigem täiendava stressi allikaks, mis võib viia peres konfliktide ja vägivallani. Pealegi võivad vaesed pered sattuda sagedamini spetsialistide, eriti sotsiaaltöötajate vaatevälja, kuna vajavad toimetulekuks omavalitsuse abi ja seetõttu on nende probleemid spetsialistidele nähtavamad.

Umbes pooled vastanutest arvavad, et vägivallakogemusega peredes ei olda mitte üksnes inimeste suhtes vägivaldsed, vaid ka lemmikloomades suhtes, kusjuures iga viies väidab seda kindlalt. Samas on vägivald lemmiklooma suhtes tegur, mille toimumise kohta 22% spetsialistidest ei oska midagi öelda. Tundub, et agressiivsus loomade suhtes on teema, millest eriti ei räägita, mida veel väga ei teadvustata ega tähele ei panda.

Laste arvu ja olemasoluga seotud tegurid on vägivallakogemusega pere kirjeldamisel olulised, ent neid ei mainita nii sageli kui näiteks sõltuvusainete ja töötuse-vaesusega seotud tegureid. Tulemustest ilmneb, et vägivalda esineb spetsialistide töökogemuste järgi rohkem peredes, kus on lapsi eelnevatest suhetest või on lapsed veel väikesed. Kui erialases kirjanduses võib kohata diskussiooni paljulapselisuse kui potentsiaalse riskiteguri üle, siis käesoleva uuringu tulemused näitavad, et vägivalda võib esineda ühtmoodi nii paari lapsega kui ka paljulapselises peres.

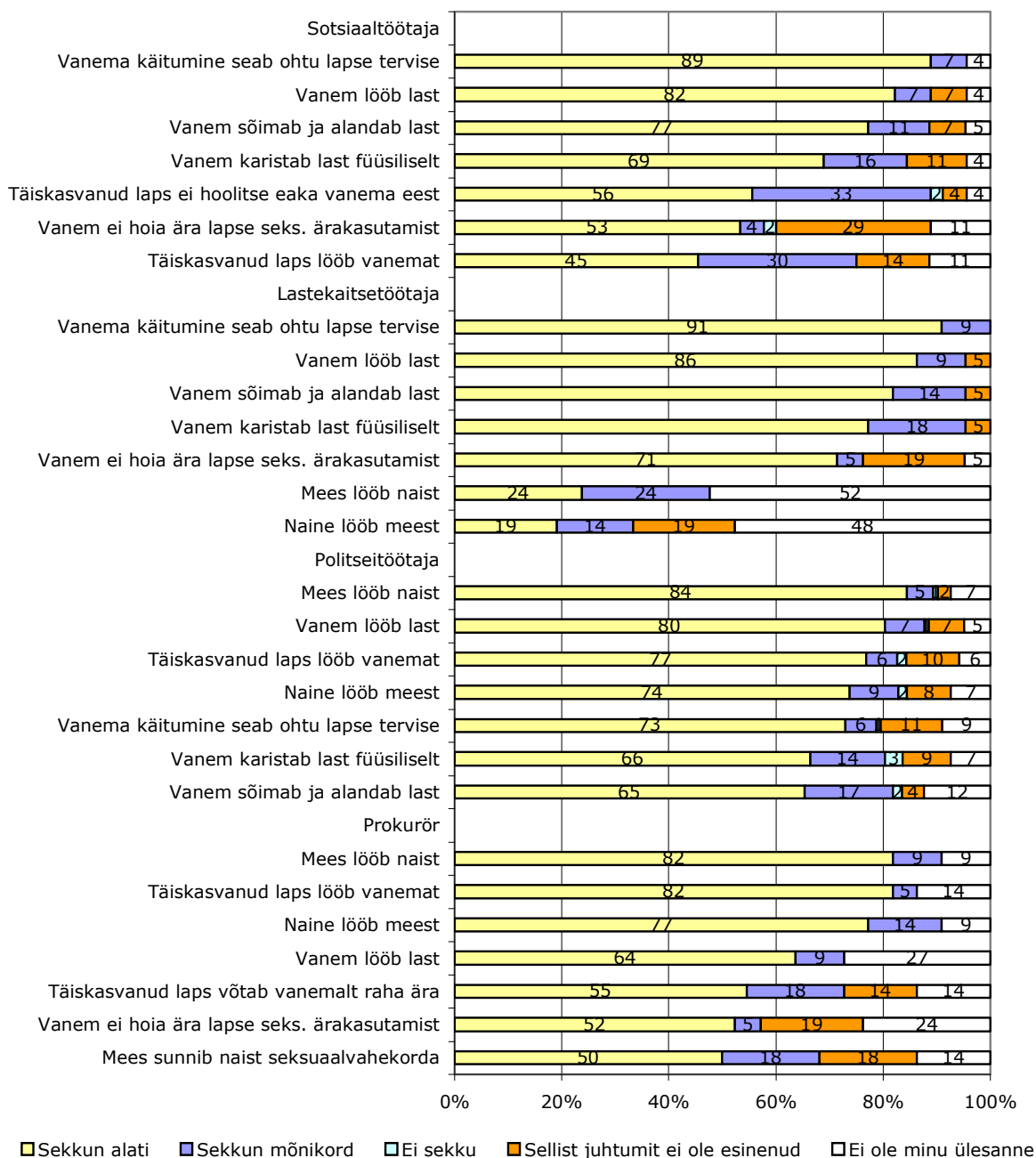
Järgnevalt analüüsisime peresid iseloomustavaid tegureid küsimustikule vastanud spetsialistide ametite lõikes. Vältimaks andmete liigset segmenteerimist, võrdlesime sotsiaal-, lastekaitse- ja politseitöötajate ning prokuröride keskmisi hinnanguid (lisa 3 tabel 3). Dispersioonanalüüsi tulemusena selgub, et prokurörid eristuvad selgelt teiste professionide esindajatest, pidades töötuse, pere materiaalse olukorra ning laste arvu ja olemasoluga seotud faktoreid vähem vägivallakogemusega peredele iseloomulikuks. Pere vaesust ja tööga mittehõivatust rõhutasid rohkem sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, lastega seotud tegureid aga tõid enim esile lastekaitsetöötajad.

Eesti piirkondade lõikes erisusi ei ilmnenud, küll aga esineb üksikuid erinevusi linnas ja maal töötavate spetsialistide arvamustes vägivallakogemusega peresid iseloomustavate tegurite kohta. Näiteks nimetavad valdades tegutsevad spetsialistid sagedamini tööga mittehõivatust (eriti naiste puhul) ja pere isoleeritust kui linnas töötavad ametnikud. Antud tulemus on ka loogiline. Esiteks on töötuse määr maapiirkondades kõrgem kui linnades ning teiseks soodustab maale tüüpilisem hajaasustus sotsiaalset eraldatust.

4.4. Sekkumine perevägivallajuhtumite puhul

Järgnevalt käsitleme perevägivallajuhtumeid, mille puhul küsitletud spetsialistina sekkuvad. Joonis 4 presenteerib juhtumeid, mille puhul kõige rohkem sekkutakse. Nagu perevägivallaga kokkupuutumise puhul, ilmneb ka siin suuri erinevusi professionide lõikes. Lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad sarnanevad selle poolest, et enamus neist sekkub lapse vastu suunatud vägivalla puhul. Sama tulemus ilmneb isegi siis, kui kõrvutada sotsiaaltöötajaid, kes on ankeedis märkinud, et

nad täidavad lastekaitsega seotud ülesandeid, ning neid, kes seda ei ole märkinud. Seega peavad nii sotsiaal- kui ka lastekaitsetöötajad enda peamiseks perevägivalga seotud ülesandeks kaitsta lapsi.

Joonis 4. Vastajate arvamused spetsialistina sekkumise kohta perevägivalga juhtumite puhul (%)

Sotsiaaltöötajate puhul järgnevad lastega seotud juhtumitele vanainimese mittehooldamise ja vanemate vastu suunatud vägivalga situatsioonid (vt lisa 3 tabel 4). Umbes pool uuringus osalenud sotsiaaltöötajatest sekkub sellistel puhkudel alati. Paarisuhtevägivalga juhtumitesse sekkuvad nad aga oluliselt vähem. Veidi enam kui iga neljas sotsiaaltöötaja ütleb, et ta sekkub alati naise vastu suunatud vaimse/füüsilise vägivalga korral, umbes pooled teeksid seda mõnikord. Kaks

sotsiaaltöötajat aga nendib, et nad ei sekkuks üldse. Mehe vastu suunatud vägivalda puhul on sekkujaid veelgi vähem.

Huvitavad tulemused avalduvad lastekaitsetöötajate kohta. Iga neljas vastanud lastekaitseja sekkub alati, kui mees lööb naist. Sama palju on neid, kes sekkuvad mõnikord. Mehe vastu suunatud vägivalda juhtumitele reageerib kolmandik lastekaitsetöötajatest. Umbes pool lastekaitsetöötajatest väidab, et mehe ja naise vahel toimuva vägivalda juhtumitega tegelemine ei kuulu nende ametiülesannete hulka. Neli viiendikku ei pea aga vanema vastu suunatud vägivalda puhul sekkumist enda kohustuseks.

Kui sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatel on esikohal erinevad lastega seotud olukorrad, siis politseitöötajate arvamustest eristuvad sekkumist vajavatena selgelt löömise intsidendid (sh ka lapse löömine). Umbes neli viiendikku politseinikest sekkub alati, kui ilmneb mõni löömise seotud juhtum. Kõigi ülejäänud paarisuhte ja vanemate vastu suunatud vägivalda juhtumite puhul (v.a eaka vanema mittehooldamine) on politseinikud vastanud lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatega võrreldes oluliselt sagedamini, et nad sekkuvad alati. Näiteks reageerib 53-73% politseitöötajatest alati, kui on tegemist lapse, elukaaslase või vanema vaimse vägivaldaga, seksuaalse vägivaldaga, lapse kehalise karistamise ja tema tervist ohustava kohtlemisega.

Prokurörid sekkuvad üldjuhul siis, kui on tegemist kuriteo koosseisule vastava tegevusega. Näiteks sekkub enamus prokuröre alati füüsilise vägivalda juhtumite korral. Umbes pooled tunnistavad, et nad sekkuvad alati, kui on tegemist seksuaalse vägivalda juhtumiga. Pereliikme sõimamise ja alandamise puhul sekkub oluliselt vähem prokuröre: peaaegu kui iga kolmas teeb seda. Prokuröride vastustest ilmneb, et osad uuringus osalenud ei pea näiteks löömist või seksuaalset sundust intsidentideks, millega tegelemine kuulub nende ülesannete hulka. Tõenäoliselt on see seotud prokuröride spetsialiseerumisega teatud juhtumitega tegelema.

Vähesed vastajad lisasid ise juhtumeid, mille puhul nad sekkuvad, kuid mida me ankeedis ei esitlenud. Peaaegu kõik väljapakutud juhtumid olid seotud lastega, kas siis lapse halva kohtlemise või abivajadusega. Näiteks nimetati vanema ja lapse vahelist vaenulikkust ja vihkamist täis suhet, mis häirib pere igapäevaelu, üksi jäetud last, kellest vanem ei hooli, lapse leina ja seksuaalset väärkohtlemist. Üks vastaja märkis, et ta sekkub alati ähvardamise juhtumi puhul.

Järgnevalt analüüsimine nende inimeste vastuseid, kes märkisid küsitluses mõne juhtumi puhul, et nad ei sekku. Kõikidest uuritavatest, kelle kohta on amet teada (262 inimest), väitis 36 (14%) isikut, et nad mõne loetletud juhtumi puhul ei sekku. Kõige rohkem ei sekkuta vanainimese eest mittehoolitsemise puhul (vt tabel 6). Umbes kümnekond vastajat ei sekku mehe ja naise vahel toimuva vaimse vägivalda korral, naise seksuaalvahekorra sundimise puhul ning siis, kui täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära. Üksikud uuritavad ei sekku ka löömise, sh lapse löömise puhul. Mittesekkujaid oli peaaegu kõigi valimis esindatud professionide hulgas, välja arvatud koolipsühholoog ja –sotsiaalpedagoog.

Tähelepanuväärne on mittesekkumise seos erialase hariduse olemasoluga. Näiteks teatas mittesekkumisest 12% (23 isikut) erialase kõrg- või kesk-eriharidusega vastajat, kuid mitteerialase kõrg- või kesk-eriharidusega uuritavate seas oli vastav osakaal 23% (12 isikut). Antud tulemusest võib järeldada erialase hariduse olulisust perevägivalda juhtumite märkamisel ning nende lahendamisel. Muidugi ei saa me välistada võimalust, et inimeste arusaamine sekkumisest on erinev. Näiteks võib osade spetsialistide jaoks hakata sekkumine juba saadud info edastamisest, teise jaoks on sekkumine aga ise juhtumiga tegelemine.

Tabel 6. Perevägivalda juhtumite puhul mittesekkujate arv (ainult spetsialistid, kelle amet on teada, N = 262)

Situatsioon	Arv
Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	17
Naine söimab ja alandab meest	11
Mees söimab ja alandab naist	10
Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	10
Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	9
Täiskasvanud laps söimab ja alandab vanemat	7
Vanem söimab ja alandab last	5
Vanem karistab last füüsiliselt	5
Naine lööb meest	4
Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	4
Täiskasvanud laps lööb vanemat	4
Mees lööb naist	3
Vanem lööb last	2
Vanem ei hoiu ära lapse seksuaalset ärakasutamist	2

Uuritavatel, kes vastasid, et nad mõne juhtumi puhul ei sekku, palusime lisada vaba vastusena mittesekkumise põhjuse. Järgnevalt on esitatud loetelu vastajate poolt pakutud seletustest.

- Kannatanud ei räägi, vastaja ei saa juhtunust teada või kui juhtum vastajani jõuab, on see juba tõenäoliselt lahendatud;
- Sekkumine sõltub asjaoludest ja situatsiooni spetsiifikast - paraku vastajad ei täpsustanud, millistel asjaoludel sekkutakse ja millistel mitte;
- Peamiselt prokurörid ja politseinikud märkisid, et tegemist ei ole kuriteona kvalifitseeruva teoga (nt söimamine ja alandamine);
- Sekkumine võib endale probleeme kaasa tuua, raskendada olukorda peres. *„Söimamine ja alandamine on väga subjektiivsed ja laialivalguvad mõisted ning raske on võtta seiskohta. Sekkudes võib teha rohkem halba, kui head ning lisaks ei toeta eriti ka seadus. Kui asi piirdub sõnadega, siis peavad ise hakkama saama, sest sekkumise korral oleks õiguste riive suurem. Sekkumise korral võib endal pärast probleeme tulla, sest pole õiget alust.“* (politseitöötaja);
- Antud juhtumiga või üldse perevägivalda probleemiga tegelemine ei kuulu vastaja tööülesannete hulka, jääb tegevusvaldkonnast välja või puudub pädevus (nt lastekaitsetöötaja ei sekku täiskasvanute vahelise vägivalda puhul, kui peres ei ole lapsi).
- Eeldatakse, et juhtumiga tegeleb juba keegi teine spetsialist (nt politsei arvab, et sotsiaaltöötaja tegeleb eaka inimese mittehoidamise või pereliikme söimamise ja alandamisega seotud juhtumitega);
- Juhtumit peetakse pere siseasjaks, *„Kahe vastutusvõimelise täiskasvanu omavaheline teema.“* (juhtumi puhul, kus täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära), *„Leian, et see ei ole minu asi“* (sotsiaaltöötaja kommentaar mehe/naise söimamise ja alandamise juhtumi puhul);
- Vastaja leiab, et ankeedis kirjeldatud situatsioon ei ole perevägivald (nt pereliikme söimamine ja alandamine, lapse kehaline karistamine), *„Lapsevanemal on õigus kasvatuslikel eesmärkidel last füüsiliselt karistada, kui see ei valmista lapsele piina, ei tekita tervisekahjustusi ega ohusta kuidagi teisiti lapse vaimset ja kehalist tervist“* (politseitöötaja).

4.5. Sekkumine nelja näidisjuhtumi korral

Kvalitatiivsetes intervjuudes kirjeldasid spetsialistid mitmeid juhtumeid, mis olid neil töös ette tulnud või nende piirkonnas toimunud. Jutustatud lugusid aluseks võttes koostasime neli näidisjuhtumit, et uurida spetsialistide vastuseid suuremal valimil. Palusime vastajatel öelda oma ametist lähtuvalt, mida nad selliste juhtumite puhul teeksid ja kelle kaasaksid, kui nendeni jõuab info loos kirjeldatud olukorrast.

4.5.1 Sekkumise viisid ja kaasatavad isikud juhtum A puhul

Juhtumi kirjeldus: *Kergelt alkoholijoobes mees lööb mitmel korral naisele käega näkku ja kõhtu, mis põhjustab naisele sinikaid ja marrastusi. Naine karjub, et mees lõpetaks. Naabrid kuulevad karjumist ning kutsuvad politsei. Peres on kaks eelkoolialist last, kes juhtumi ajal viibivad kõrvaltoas. Mees on olnud varemgi naise suhtes füüsiliselt ja vaimselt vägivaldne. Lapsi ei ole ta löönud. Naine ei ole varem politseisse pöördunud. Mees käib tööl, kuid naine on lastega kodune.*

Esmalt küsisime vastajate arvamust, milline pereliige on nende meelest kirjeldatud juhtumis kannataja. Praktiliselt kõik küsitatud spetsialistid väitsid, et kirjeldatud loos on ohvriks naine. 92% pidas ka lapsi ning 8% meest kannatajaks. Kõik sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad ning prokurörid märkisid, et ohver on naine. Kõik sotsiaalvaldkonnas töötavad spetsialistid nimetasid lapsi kannatajateks, kuid politseitöötajate ja prokuröride seas olid mõned vastajad, kes nii ei arvanud. Võimalik, et nad lähtusid vastamisel kriminaalõiguslikust aspektist, mille kohaselt on kannatanu see, kelle vastu on rünne suunatud. Kui sotsiaal-, lastekaitse- ja politseitöötajate seas oli vastajaid, kes pidasid ka meest kannatanuks, siis prokuröride hulgas selliseid ei olnud.

Tabelis 7 olev loetelu näitab, mida spetsialistid juhtumi A puhul ette võtaksid. Toodud nimekiri ei peegelda tegutsemise järjekorda. Spetsialistide tegevus varieerub ametite lõikes. Näiteks sotsiaaltöötajad on kõige rohkem maininud tegevusi, nagu kannatanu ja vägivaldse nõustaja juurde suunamine, kodukülastuse tegemine, kannatanuga vestlemine, arsti juurde ning ohvriabisse saatmine. Veidi enam kui pooled neist suunaksid juhtumi edasi teisele spetsialistile. Kõik lastekaitsetöötajad ütlesid, et nad saadaksid kannatanu varjupaika. Suurem osa neist saadaks naise meditsiinilisele läbivaatusele ja ohvriabisse, nii mehe kui ka naise nõustaja juurde ning teeks kodukülastuse. Lastekaitsetöötajate hulgas oli veelgi vähem neid, kes suunaks juhtumi teisele spetsialistile edasi. Üks lastekaitsetöötaja kommenteeris edasisuunamist järgmiselt: „*Edasi otseselt ei saada, vajadusel suunan psühholoogi juurde kannatanu. Koordineerima jään juhtumit ikka ise.*“

Politseitöötajad on teiste eriala spetsialistidega võrreldes kõige rohkem maininud kannatanu ohvriabisse saatmist. Ka arvab enamus politseitöötajatest, et nad saadaksid naise arsti juurde ning kutsuksid siis nii naise kui ka mehe vestlema. Paljud prokurörid väidavad, et nad suunavad juhtumi edasi, saadavad naise arsti juurde läbivaatusele ning kutsuvad vägivalda osapooled vestlusele. Huvitav on see, et kõik spetsialistid peale prokuröride ütlevad sagedamini, et nad saadaksid naise varjupaika, kui et eraldaksid vägivaldse perest. Mitte ükski spetsialist ei märkinud küsimustikus, et ta ei tee antud juhtumi puhul midagi.

Vastajatel, kes suunavad juhtumi edasi, palusime täpsustada spetsialisti, kellele juhtum suunatakse. Kõige rohkem märgiti politseid (konstaablit), lastekaitsetöötajat ning ohvriabitöötajat. Veidi vähem nimetati psühholoogi, perenõustajat, perearsti, sotsiaaltöötajat, naiste varjupaiga töötajat ja tugigrupi vedajat ning prokuröri. Järgnevalt kirjeldab politseinik tegevuspraktikat taoliste juhtumite

puhul ning teiste spetsialistide informeerimise põhimõtteid: „Juhtum ise ei suunata kuhugi, jääb politseisse, otsustatakse KarS § 121 järgi menetluse alustamine. Juhtumi info suunatakse lastekaitsele. Kui info lähisuhtevägivalda kohta selles peres oleks politseis juba teistkordselt, suunataks info ka piirkonna sots. töötajale.“

Tabel 7. Spetsialistide tegevused juhtumi A puhul (% jaatavad vastused)

	Kõik spetsialistid	Sotsiaal-töötaja	Lastekaitse-töötaja	Politsei-töötaja	Prokurör
Saadan kannatanu ohvriabisse	91	86	88	99	40
Suunan kannatanu meditsiinilisele läbivaatusele	89	88	94	93	64
Kutsun kannatanu vestlusele	81	88	89	84	47
Saadan kannatanu nõustaja juurde	79	98	95	68	40
Kutsun vägivalda kasutanud isiku vestlusele	74	80	85	83	47
Aitan saada kannatanul varjupaika/turvakodusse	73	81	100	71	18
Saadan vägivalda kasutanud isiku nõustaja juurde	61	93	95	42	36
Aitan vägivallatseja perest eraldada	59	70	59	66	50
Teen kodukülastuse	58	93	95	54	-
Suunan juhtumi edasi teisele spetsialistile	52	58	36	42	77
Aitan saada kannatanul teise elamispinna	35	74	65	20	-

Tabelis 7 toodud tegevustele tegid osad vastajad ka endapoolseid täiendusi. Näiteks nimetati lepituse kohaldamist⁵, tugiisikuna kannatanu ametiasutustes saatmist ning dokumentide täitmisel aitamist, lähenemiskeelu määramist. Mitmed politseitöötajad kirjutasid, et nad algatavad kriminaalmenetluse peksmise tõttu. Osad politseinikud väitsid aga, et menetluse algatamiseks on neil vaja naise tahet ja avaldust, vastasel korral ei õnnestu neil naist aidata. Siin mõned politseitöötajate arvamused:

„Alustan soovi korral kriminaalmenetlust.“

„Kui avaldust ei laeku, siis kutsun vestlusele kannatanu, et uurida, kas vägivallatseja on ka lastele olnud ohtlik.“

„Kuna mees peksis naist, siis see on kriminaalkorras karistatav. Pean mehe kahtlustatavana kinni. Ja kui naine keeldub avalduse kirjutamisest, siis võtan avalduse, kus naine palub mees toimetada kainenema ning seejärel toimetan mehe arestimajja kainenema. Kui aga naine keeldub igasugusest koostööst, siis paraku ei ole meil võimalik muud teha, kui ohvriabi kontaktid edastada ja koostada perevägivalda toimumise kohta infoleht“.

⁵ Eesti Perelepitajate Ühingu hinnangul ei sobi lepitamine koduvägivalda juhtumite puhul, kus üks osapooltest on domineerival, teine alandlikul positsioonil (vt Eesti Perelepitajate Ühing: <http://www.lepitus.ee/perelepitusest.html>). Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni artikli 48 järgi ei lubata rakendada vägivalda puhul paaride kohustuslikku lepitamist.

Tegelikult ei ole politseil menetluse alustamiseks vaja kannatanu avaldust, piisab kuriteo faktist ning menetlus algab esimese toiminguga, milleks on näiteks kannatanu ülekuulamine. Politseinikud võivad soovida avaldust, et olla kindel, et kannatanu teeb koostööd ega muuda vahepeal meelt.

Vastajad arvasid üsnagi üksmeelselt, et juhtumi A lahendamiseks nad kaasavad politseiniku, lastekaitse- ja ohvriabitöötaja (tabel 8). Suur osa küsitletutest kaasaks ka sotsiaaltöötaja, kuid selle variandi valinuid oli kõikide uuritud ametiisikute (v.a sotsiaaltöötaja ise) hulgas veidi vähem kui lastekaitsetöötaja märkinud isikuid. Professiionide erinevus tuleb esile nõustaja, meditsiinitöötaja, varjupaigatöötaja ning sugulaste kaasamisel. Tõenäoliselt kutsuvad sündmuspaigale jõudnud politseinikud välja kiirabi, mistõttu on kiirabitöötaja kaasamise osakaal politseinike hulgas kõrge. Sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad teevad koostööd perearstiga, et koguda temalt informatsiooni pere kohta. Samuti on nende ülesanne suunata pereliikmed psühholoogi juurde ja suhelda sugulastega, et välja selgitada olemasolev sotsiaalne võrgustik ja võimalikud ressursid pere toetamiseks. Prokuröride roll on juhtida kriminaalmenetlust, juhtumi lahendamine sotsiaaltöö mõttes ei kuulu nende pädevusse. Prokurörid võivad osalisi kustuda vestlusele lähtuvalt kriminaalmenetluse vajadustest, mitte nõustamise eesmärgil.

Tabel 8. Juhtumi lahendamise kaasatavad isikud juhtumi A puhul (% jaatavad vastused)

	Kõik spetsialistid	Sotsiaaltöötaja	Lastekaitsetöötaja	Politseitöötaja	Prokurör
Politseinik	96	100	95	99	95
Lastekaitsetöötaja	92	100	94	91	73
Ohvriabitöötaja	90	97	95	96	50
Sotsiaaltöötaja	88	100	84	89	67
Nõustaja, psühholoog	82	100	100	69	40
Kiirabitöötaja	73	76	59	89	50
Perearst	68	95	95	55	42
Sugulased	68	86	95	62	45
Varjupaiga töötaja	65	76	94	55	11
Naabrid	54	69	69	62	27

Vastajate kommentaarid ja soovitused juhtumi A lahendamise puhul

Järgnevalt on kokku võetud vastajate vaba tekstina esitatud ettepanekud, soovitused ja märkused juhtumi lahendamise kohta. Tehtud ettepanekud võib üldiselt jagada kaheks. Ühed on suunatud esmase turvalisuse tagamiseks ning teised eeldavad pikemaajalist tegevust pereliikmetega eesmärgiga lõpetada suhtes vägivald, ennetada selle kordumine, parendada pereliikmete vaimset tervist ja suhete kvaliteeti.

Vastajad arvasid, et vägivaldseid ja kannatanu tuleks kõigepealt eraldada. Esmalt tuleb nad võimalusel paigutada eraldi tubadesse, et saaks mõlema osapoolega vestelda. Politseitöötaja väitis, et perevägivalda juhtumite puhul sõidab tavaliselt sündmuspaigale kaks politseinikku, kellest üks tegeleb vägivaldse ja teine kannatanuga. Arvati, et sõltuvalt olukorrast tuleks mees viia arestimajja ning naine koos lastega kas varjupaika või siis toetavate sugulaste-tuttavate olemasolul nende juurde. Vastajad soovitasid naisel tingimata pöörduda arsti poole ning lasta oma vigastused fikseerida. Samuti peeti vajalikuks politseile avalduse tegemist ning kriminaalmenetluse algatamist.

Järgneva tegevusena nimetasid uuritavad võrgustikku kuuluvate spetsialistidega juhtumiplaani väljatöötamise, et tagada perele igakülgne abi. Väga oluliseks peeti naise suunamist ohvriabitöötaja, nõustaja ja/või terapeudi juurde. Lisaks kannatanu vaimse tervise edendamisele leiti, et vajalik oleks pakkuda perele (eeskätt naisele, kui ta otsustab mehest lahku minna) tuge majandusliku toimetuleku

tagamisel ning õiguslaste küsimuste lahendamisel. „*Vaja on välja selgitada igapäevaelu praktilised probleemid (majanduslik toimetulek jm) ning toetada kannatanut lahenduste leidmisel, pakkuda abi (rahaline toetus, elatise väljamõistmine, lasteaiakoha soodustus, elamispinna taotlemine, juriidilise nõustamise korraldamine jm).*“

Mõned spetsialistid pidasid olukorra lahenduseks lahkuminekut vägivaldsest mehest.

Uuringus osalejad rõhutasid, et ka mees vajab ravi ja nõustamist. Näidetena nimetati mehe saatmist alkoholi võõrutusravile, vihajuhtimise koolitusele või agressiivsetele meestele mõeldud rehabilitatsioonigrupi. Üks sotsiaaltöötaja ütles, et kui vägivaldne mees ei soostu minema nõustaja juurde, siis nemad on kasutanud lahendusena varianti, kus nõustaja on tulnud koju. Sotsiaaltöötaja täpsustas, et selline lahendus *“toimib üksikutel juhtudel”*. Üheks läbivaks soovitusel eriti lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate poolt oli mehe ja naise või siis terve pere saatmine pereteraapiasse. Nimetati ka PREP–paarisuhtekoolitust, mis on mõeldud paarisuhte probleemidega toimetulemiseks ning kooselu võimalike negatiivsete arengute ennetamiseks (PREP-paarisuhtekoolitus, 2010⁶). Tegelikult ei sobi pere- või paariteraapia, sh ka PREP, paarisuhtevägivalla korral (Allen ja Perttu 2010, Perttu jt 2001). Paariteraapias ei julge ohver vägivallatseja juuresolekul vabalt rääkida ei toimunud ega oma tunnetest kartes enda turvalisuse pärast. Paari- ja pereteraapia võib kõne alla tulla alles siis, kui vägivalda, sellega ähvardamist ja kontrollivat käitumist enam ei esine. Seega sobib vägivaldaperioodil kummagi osapoole personaalne nõustamine.

Uuringus osalenud sotsiaaltöötaja ja politseinik pidasid heaks praktikaks ka perel „silma peal hoidmist“ ning süstemaatiliste kodukülastuste tegemist, et ennetada edaspidiseid vägivaldajuhtumeid. „*Tuleks teha pidevalt kodukülastust selliste perede juurde koos kohaliku konstaabli, lastekaitse- või sotsiaaltöötajaga. See aitab luua usalduslikku suhet ja inimesed julgevad ja teavad kelle poole sellistes olukordades pöörduda ja abi paluda.*“ (politseinik)

Tähelepanuväärne on see, et lapsed jäid uuritavate soovitustes-kommentaaries tagaplaanile. Neid mainiti mõnel korral kui kaaskannatajaid ning tunnistati, et vanemate vaheliste konfliktide ja vägivalla pealt nägemine võib neile halvasti mõjuda. Paar uuritavat tegid ettepanekuid, kuidas lapsi sellise perevägivalla juhtumi puhul aidata. Peamiselt nimetasid nad laste saatmist (koos naisega) varjupaika, lastega vestlemist, hooldusõiguse, elatist ja laste ning vägivaldse vanema suhtlemise küsimuste arutamist.

Osad vastajad tunnistasid, et neil ei ole võimalik perele abi pakkuda, kuna vajalikud tugistruktuurid piirkonnas puuduvad. Märgitakse, et läheduses ei ole psühholoogilise nõustamisteenuse pakkujaid või jääb nõustamisteenus kehvema majandusliku elujärguga inimestele raskesti kättesaadavaks. Ilmnes ka arvamusi, et kergeid vigastusi põhjustavate füüsilise vägivalla juhtumitega tegelemine ei kuulu ohvriabitöötaja kohustuste hulka. Kohati tundus vastajate kommentaare lugedes, et erineva valdkonna spetsialistid ei ole üksteise tegevuse ja pakutava abi amplituudiga päris tuttavad. „*Kui kirjutasin, et ei suuna naist ega meest nõustaja või ohvriabi töötaja juurde, siis sellepärast, et perenõustamise teenus ei ole siinkandis kättesaadav ja ohvriabi taoliste kergekujuliste juhtumitega ei tegele.*“ (sotsiaaltöötaja).

Spetsialistid, eriti politseitöötajad, nentisid, et tihti on raske peret aidata, kuna naine ei julge või ei taha midagi oma olukorra parandamiseks teha. Sellistel juhtudel on väga keeruline naist veenda, et ta pöörduks politseisse, arsti juurde või varjupaika, kuna naise enesehinnang on madal, ta süüdistab

⁶ PREP – paarisuhtekoolitus „Kohtumisele teineteisega“ (2010). Pereteraapia info, URL <http://pereteraapiainfo.blogspot.com/2010/01/prep-paarisuhtekoolitus-kohtumisele.html> (20.03.2011).

toimunud ennast ning kardab pöördumise korral mehe kättemaksu. Samuti ei tihka naised teha politseile avaldust või siis võtavad selle hiljem tagasi ning pere aitamine katkeb. Siin paar tsitaati:

“Keegi ei pea elama vägivaldse inimesega koos ja siin ei saa midagi teha, kui inimesel puudub tahe olukorra lõpetamiseks.” (politseinik)

“Kui mees lööb naist siis kõige suuremaks probleemiks on saada naine turvakodusse või üldse sinnamaani, et ta julgeks abi küsida ja julgeks rääkida, et tema peres on vägivalda. Peres, kus antud asjad juhtuvad, ei julgeta tihti sellest rääkida. Samas kardetakse abi küsida. Isik, kes on vägivalda ohver, sageli süüdistab iseennast antud juhtumise ning ei teagi, kust abi küsida. Kartes uusi rünnakuid enda või lähedaste suhtes.” (perearst)

Spetsialistide poolt kirjutatud kommentaaridest ilmnes ka mõningaid negatiivseid hoiakuid perevägivalda osapooltesse, süüdistades kannatanut ning õigustades vägivalda kasutamist. Näiteks arvas üks meessoost politseitöötaja järgmist: *“Tavaliselt sellised ühekordsed löömised ei jõua politseisse. Kui jõuavad siis need ei ole alusetud löömised, vaid taga on naise väär käitumine”*. Ent ilmnes ka mõningaid kiitvaid märkusi. Näiteks tunnustas politseinik juhtumise kirjeldatud naabrite julgust sekkuda kõrval elavate inimeste peretülisse ning kutsuda politsei. Vastaja nentis, et tavaliselt leidub praktikas harva selliseid naabreid. *“Tublid naabrid, tegelikult elus selliseid naabreid leiab harva. Üldiselt püütakse hoiduda sekkumast „õigustusega“ võõras mure, kuid tegelikult võib sellele tülitsevale perele olla see ainsaks päästerõngaks leidmaks teed tekkinud olukorrast pääsemiseks, sest tuntakse väga palju häbi, et pereasjad on sassis, kuid ei osata anda aru, et tegemist on valehäbiga.”*

Uuritavate kommentaare analüüsid võis täheldada, et enamasti rääkisid vastajad juhtumise lahendamise ettepanekutest stiilis “mida tuleks teha” viitamata sealjuures tegijale. Seetõttu jäi kohati arusaamatuks, kas konkreetse tegevuse peaks ellu viima politseinik, sotsiaaltöötaja või keegi muu. Näiteks soovitas üks lastekaitsetöötaja, et vajalik on *“minna koos kannatanuga kaasa kiirabisse ja politseisse”* ning *„lastele on vajalik olukorda selgitada“*, kuid ei täpsustanud, kas see oleks tema või mõne teise eriala esindaja ülesanne. Umbisikulise stiili kasutamisega väljendavad uuritavad küll oma arvamust teemal, mis oleks õige tegutsemisviis, kuid väldivad võtmast vastutust ning sidumast konkreetseid tegevusi enda või kellegi teise ametikohustustega. Vähesed spetsialistid andsid soovitusi “mina”-stiilis: *“Edaspidi hoian perel silma peal, et perevägivald ei korduks.”* (sotsiaaltöötaja). Mõned üksikud jutustasid konkreetseid lugusid oma praktikast.

4.5.2. Sekkumise viisid ja kaasatavad isikud juhtum B puhul

Juhtumise kirjeldus: *Naine ja mees karjuvad peretüli käigus teineteise peale. Naist ärritab, et mees käib tihti õhtuti väljas, valetab talle oma tegemiste suhtes, ei aita majapidamistöõde tegemisel ega anna raha sisseostude jaoks. Mees sõimab naist näägutajaks ning väidab, et see ei ole naise asi, mida ta teeb. Naine vihastab ja taob rusikatega vastu mehe selga. Mees lükkab naise eemale ning läheb välja. Peres kasvaval 13-aastaselt lapsel on probleeme kaasõpilastega suhtlemise ning koolikohustuse täitmisega.*

Analüüsid vastuseid küsimusele, kes on juhtumise kannatanu, jääb mulje, et antud olukorda peetakse täiskasvanud pereliikmete vaheliseks arvete klaarimiseks, mille all kannatab eelkõige laps. Ei mehes ega naises ei nähta selgelt ohvrit, pigem peetakse vastutavaks mõlemat poolt. Ühe politseitöötaja kommentaar juhtumile ilmestab seda seisukohta hästi: *„Vanemate vahelised*

probleemid: võimalik et puudulikust suhtlemisoskusest, liigsest kontrollist; võimalik, et frustratsioon (tunnustuse, toetuse puudumine; mehel probleemid töös vm).“

Valdav osa vastanutest (kõik sotsiaalvaldkonna töötajad ja 90% politseinikest ja 77% prokuröridest) pidas last kirjeldatud loos kannatajaks. Arvamused mehe ja naise rollist varieerusid ametiti palju rohkem. Umbes pooled (50-55%) politseinikud ja prokurörid pidasid nii meest kui ka naist kannatajaks. Sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad nägid meest ja naist oluliselt enam kannatajatena. Sotsiaaltöötajad pidasid meest ja naist võrdselt kannatajateks (jaatavalt vastanuid umbes 70%). Lastekaitsetöötajate seas oli teiste professionidega võrreldes rohkem neid, kes leidsid, et naine on kannataja (86%). Meest pidas kannatajaks 77% lastekaitsetöötajatest.

Tegevustes juhtumi B lahendamisel võib märgata päris suuri erinevusi ametite lõikes (tabel 9). Enamus sotsiaaltöötajaid teeks kodukülastuse ning suunaks pereliikmed nõustaja juurde. Huvitav on see, et sotsiaaltöötajad eelistaksid vestelda rohkem lapse (84%) kui naise (78%) ja mehega (75%). Üleüldse ilmneb, et arviliselt rohkem sotsiaaltöötajaid suunab oma tegevuse lapsele kui täiskasvanutele. Lastekaitsetöötajate vastustes sellist erinevust lapse ja vanematega tegelemisel ei esinenud. Sarnaselt sotsiaaltöötajatele eelistavad nad pereliikmetega vestlemist ja nõustaja juurde saatmist. Iga kolmas uuringus osalenud lastekaitsetöötaja saadaks mehe ja naise ohvriabisse, pooled aga meditsiinilisele läbivaatusele. Politseitöötajad vestleksid nii mehe, naise kui ka lapsega. Enam kui pooled neist saadaks pere nõustaja juurde. Iga teine teeks kodukülastuse, saadaks vanemad ohvriabisse ning suunaks juhtumi edasi teisele spetsialistile. Prokurörid antud juhtumi lahendamisel ei võta väga initsiatiivi, kuna ei pea situatsiooni enda tegevusvaldkonda kuuluvaks. Nemad eelistavad kõige rohkem juhtumi suunamist teisele spetsialistile ja soovivad nõustaja juurde minemist.

Spetsialistidena, kellele juhtum edasi suunatakse, nimetati enamasti lastekaitse- ja sotsiaaltöötajat, psühholoogi ning koolitugipersonali. Mõned vastajad mainisid ka politsei- ja ohvriabitöötajat. Üheksa spetsialisti märkis, et nad ei teeks selle juhtumi lahendamisel midagi. Politseinikud-prokurörid tõid peamiselt põhjusena välja, et tegemist ei ole kuritoetunnustele vastava teoga ja seetõttu nad ei sekku. Osad spetsialistid kirjutasid seletuseks, et sellised juhtumid tavaliselt nendeni ei jõua ning ei kuulu nende tegevusvaldkonda. Oli ka vastajaid, kes väljendasid oma suhtumist juhtumi osapooltesse. Siin on toodud mõningad näited:

„Antud juhtum meie praktikas minu ei jõua. Kui ei ole tegemist väljakutsega, siis on tegemist perekonna oma sisetülga. Kuidas ja mille alusel me saame sekkuda? Kes meile seda infot edastab?“ (lastekaitsetöötaja)

„Politseiametnikuna ei ole siin midagi teha. Kui vaid sotsiaaltöötajale teatada, et naine reageerib üle ja tutvustada naisele tema käitumisest tekkinud tagajärgi lapsele.“ (politseitöötaja)

Tabelis 9 esitatud tegevustega haakuvad ka isikud, keda vastajad juhtumi B puhul kaasaksid. Kõige sagedamini on uuritavad maininud koolitugipersonali hulka kuuluvaid spetsialiste, nõustajat, lastekaitse- ja sotsiaaltöötajat (tabel 10). Eriti sotsiaal- ja lastekaitsetöötajate arvates on klassijuhataja oluline isik, kes peaks kuuluma võrgustikku. Küsitletud politseinikud näevad politsei- ja ohvriabitöötaja rolli olulisemana juhtumi lahendamisel kui teiste professionide esindajad. Tähelepanuväärne on ka erinevus ametite lõikes sugulaste kaasamisel. Lastekaitsetöötajad teeksid seda kõige rohkem, neile järgnevad sotsiaaltöötajad. Kõige vähem märgivad sugulaste kaasamist politseinikud ja prokurörid.

Tabel 9. Spetsialistide tegevused juhtumi B puhul (% jaatavad vastused)

	Kõik spetsialistid	Sotsiaaltöötaja	Lastekaitsetöötaja	Politseitöötaja	Prokurör
Kutsun naise vestlusele	73	78	95	70	33
Saadan lapse nõustaja juurde	73	95	94	55	27
Saadan naise nõustaja juurde	72	85	90	57	50
Saadan mehe nõustaja juurde	71	85	95	56	50
Kutsun mehe vestlusele	69	75	95	69	25
Kutsun lapse vestlusele	64	84	95	60	9
Teen kodukülastuse	55	93	83	49	-
Suunan juhtumi edasi teisele spetsialistile	53	38	23	51	77
Saadan naise ohvriabisse	38	5	33	53	11
Saadan mehe ohvriabisse	37	5	33	52	10
Suunan kannatanud meditsiinilisele läbivaatusele	34	17	55	44	10
Ma ei tee spetsialistina midagi	7	-	14	10	11

Tabel 10. Juhtumi lahendamisse kaasatavad isikud juhtumi B puhul (% jaatavad vastused)

	Kõik spetsialistid	Sotsiaaltöötaja	Lastekaitsetöötaja	Politseitöötaja	Prokurör
Kooli tugipersonal	86	100	100	79	50
Nõustaja, psühholoog	85	100	95	74	64
Lastekaitsetöötaja	85	98	94	78	79
Sotsiaaltöötaja	83	98	94	83	64
Klassijuhataja	75	95	95	62	45
Politseinik	62	59	58	76	71
Ohvriabitöötaja	55	29	43	69	25
Sugulased	49	64	93	48	22
Naabrid	27	35	42	34	-
Perearst	27	39	50	25	-
Varjupaiga töötaja	21	9	17	25	-
Kiirabitöötaja	20	-	33	31	-

Vastajate kommentaarid ja soovitud juhtumi B lahendamise puhul

Juhtumi B puhul pöörasid kommenteerijad palju tähelepanu lapse heaolu tõstmisele. Vastajad nentisid, kuidas pidev negatiivne miljöo kodus mõjub halvasti lapse enesetundele ja toimetulekule ning võib olla põhjuseks edaspidisele probleemsele käitumisele väljaspool kodu. Vastajad tegid ettepanekuid, et laps vajaks psühholoogilist nõustamist, *noorte gruppi* suunamist ja kaasamist huvitegevusse, et ta leiaks toetust ja positiivset tegevust.

„Suurim mure selle juhtumi juures on laps, kuna tema peab elama ja kannatama kahe täiskasvanu näägutamist. Laps ongi juba võtnud omaks sellise käitumise nagu käitutakse tema kodus. Nagu suhelda saabki ja ongi normaalne ainult karjudes. Siin peab kindlasti teavitama ka lastekaitsetöötajat ja vestlema koolis klassijuhatajaga, et äkki saaks last suunata psühholoogi juurde või mõne mu spetsialist juurde, kelle juures ta saaks tunda ennast vabalt ja rääkida enda murest.“ (politseitöötaja)

Lisaks lapsega tegelemisele tähtsustati vestlemist vanematega ja neile selgitamist, kuidas tüli ja vaen vanemate vahel last kahjustab. Domineeris arvamus, et vanemad peaksid läbima (Gordoni) perekooli või käima pereteraapias. Pakuti välja ka lähivõrgustiku kaasamist pere toimetuleku ja eelkõige lapse olukorra parendamiseks. Arvati ka, et lapse võiks saata mõneks ajaks pere läheduses elavate sugulaste juurde (kui neid on), kellega „oleks aegajalt lapsel hea olla ja saada oma tavapärasest keskkonnast eemale ja võibolla saab ka mõni lähedane sugulane osapooltega vestelda ja head nõu anda.“ Üks politseitöötaja täheldas, et tõenäoliselt ei tule vanemate kooselust midagi välja ning „...lapsel tuleks valida, kellega kokku jääda. s.t. kumb [vanem – K.S.] tema eest rohkem hoolitseb ja oleks võimelisem tema kooliteed ja toimetulekut jälgima. /.../ Lapsele tuleks leida parim variant“, asetades sellega vastutuse olukorra lahendamise eest justkui lapse õlule.

Arvamused vanemate vaheliste probleemide ja vägivalda lahendamise suhtes jagunesid kaheks. Osad spetsialistid arvasid, et kõigepealt tuleb paariga vestelda ja selgitada välja nende ootused ja soovid teineteise ja edaspidise kooselu suhtes. Juhul, kui vanemad soovivad koos edasi elada, tuleks nad vastajate meelest saata pereteraapiasse või kaasata lepitaja, et leida lahendust vägivaldaks paisunud lahkkelidele. Leiti, et selle juhtumiga peaksid eelkõige tegelema sotsiaal- ja lastekaitsetöötaja ning nõustaja/psühholoog. Politseitöötajad arvasid, et nende abi antud loo puhul sõltub eelkõige sellest, kas vanematest keegi esitab avalduse kriminaalmenetluse algatamiseks. Politseiniku sõnul on „[a]ntud juhtumi puhul /.../ kriminaalmenetluslikus mõttes kannatanuks ainult mees“, mistõttu on võimalik võtta vastutusele naine kui füüsilist vägivalda tarvitanud isik. Märgitakse veel, et perre oleks vaja teha mitmeid kodukülastusi. Prokurör analüüsis olukorda ja edasist käitumist lähtuvalt sellest, kas ja millist karistusseadustiku paragrahvi rikutakse: „Kui tegu rahurikkumisega – palun politsei menetleda KarS § 262 alusel, kui kehavigastusi ja füüsilist valu tekitati, siis palun menetleda KarS §121 alusel – palun politseil rakendada kõiki ülaltoodud spetsialiste aitamaks peret.“

Teine osa spetsialiste peegeldasid pessimismi ja abitust selliste juhtumitega tegelemisel. Nad leidsid, et antud pere puhul ei anna neil suurt midagi ära teha. Hoolimata sellest, et peres kannatavad kõik liikmed, ei ole vastajate meelest vanemad motiveeritud olukorra lahendamiseks midagi ette võtma. „Taalised olukorrad kehtivad sellises peres pahatihti edasi. Pere täiskasvanud liikmed ei soovi 'et sekkutakse nende isiklikku ellu'. Lapsed ei soovi sellest rääkida, kaitsevad oma vanemaid, kuid on samas suht vägivaldsed või vastupidi - on 'peksukottideks'.“ (politseinik). Lisaks väitsid spetsialistid, et selliste tavaliste peretülidega tegelemine on liialt töömahukas, tüütu ja vähe tõhus ning neil ei ole piisavalt aega ega ressursse seda tööd teha.

„Arusaadavalt on tegemist perevägivalda juhtumiga, kuid tundub, et see on suht tavaline pere ja tõenäoliselt ei ole ühelgi KOV sotsiaaltöötajal ressursi taolise juhtumiga tegeleda.“ (sotsiaaltöötaja)

„Tavaline situatsioon. Kui politsei peab hakkama sellisel perel kätt hoidma ja nende pereelu koordineerima, siis ei jõuagi millegagi tegeleda.“ (politseinik)

Osad politseitöötajad tegid kriitikat teiste erialade esindajate suunas, pidades neid ükskõikseteks ja vähe motiveerituteks perevägivalda juhtumitega tegelemisel. „Sellised pered peavad olema juba ammu sotsiaalametnikel teada, sest sageli on need pered, kus on probleemiks alkohol!“, „Praktika on näidanud, et tegelikult ei huvita klassijuhatajat üldse tema õpilase kodused probleemid. Samuti ei ole ükski sotsiaaltöötaja huvitatud perevägivalda juhtumitest, öeldakse, et sellega tegeleb politsei.“

On tähelepanuväärne, et juhtumid, kus kirjeldati mehe ja naise vahelist füüsilist vägivalda, keskenduvad spetsialistid lapsele ning jätavad mehe ja naise suhte tähelepanuta. Sarnane tulemus ilmnes ka uurimuse kvalitatiivses osas fookusgrupi intervjuude analüüsist.

4.5.3. Sekkumise viisid ja kaasatavad isikud juhtum C puhul

Juhtumi kirjeldus: *Lasteaiaõpetaja märkab võimlemise tunni ajal 6-aastase tüdruku käsivarte ja reite peal lillakaid ja kollakaid laikusid. Pärast tundi küsib õpetaja lapse käest, kuidas ta sinikad sai. Laps algul vaikib, hiljem ütleb, et kukkus. Õpetaja räägib lasteaia juhatajaga ning õhtul emaga, kes kasvatab tüdruku üksi. Emal on vägivalla kasutamist ning kinnitab lapse versiooni. Juhataja pöördub omavalitsuse lastekaitsetöötaja poole.*

Enim rakendatavad tegevused juhtum C puhul on lapse ja emaga vestlemine ning lapse meditsiinilisele läbivaatusele saatmine (tabel 11). Enamus lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatest suunaks vanema ja lapse nõustaja juurde ning teeks kodukülastuse. Politseitöötajad ning prokurörid on oluliselt vähem nimetatud tegevusi välja pakkunud. Ülekaalukalt ei pidanud vastajad vajalikuks toetuse määramist, lapse perest eraldamise algatamist ja paigutamist hoolekandeesutusse. Küll aga täpsustasid mõned sotsiaaltöötajad, et kui pere jääb järelevalve alla, siis sõltuvad edasised lahendused vanema koostöövalmidusest sotsiaaltöötajaga. Kui vägivall lapse suhtes kordub, siis tuleb laps perest eraldada.

Juhtumit C nähti lastekaitsetöötaja töövaldkonda kuuluvana. Märgatavalt vähem sotsiaal- ja lastekaitsetöötajaid suunaks juhtumit edasi teisele spetsialistile kui politseinikud ja prokurörid. Üle poole nendest, kes vastasid, et nad suunavad juhtumit edasi teisele spetsialistile, nimetasid spetsialistina lastekaitsetöötajat. Ankeedile vastanud politseinikud ja prokurörid, kes juhtumit edasi suunavad, nimetasid spetsialistina veel oma struktuuris lastega tegeleva spetsialisti, kellele nad juhtumit tegelemiseks üle annavad.

Tabel 11. Spetsialistide tegevused juhtum C puhul (% jaatavad vastused)

	Kõik spetsialistid	Sotsiaal-töötaja	Lastekaitse-töötaja	Politsei-töötaja	Prokurör
Vestleksin vanemaga	88	98	95	88	50
Vestleksin lapsega	84	97	95	85	50
Suunan lapse meditsiinilisele läbivaatusele	84	93	100	86	71
Teatan politseisse	73	67	80	83	82
Suunan vanema nõustaja juurde	68	90	94	57	33
Teen kodukülastuse	67	95	95	65	13
Suunan lapse nõustaja juurde	65	71	85	62	22
Suunan juhtumit edasi teisele spetsialistile	49	33	25	45	75
Suunan lapse hoolekandeesutusse turvakoduvarjupaik	20	18	42	22	13
Algatan lapse perest eraldamise	8	14	20	6	-
Määratan toetuse	3	-	10	3	-
Ma ei tee spetsialistina midagi	9	-	-	7	38

Küsitletud spetsialistidest 11 vastas, et nad ei tee spetsialistina sellise juhtumit lahendamises midagi. Prokurörid ja politseitöötajad märkisid, et nad „tulenevalt tööjaotusest ei tegele /.../ alaealiste isikute vastu suunatud kuritegudega“. Mõned spetsialistid tunnistasid, et neil puudub kokkupuude selliste peredega ja sellised juhtumid ei kuulu nende pädevusse. Üks politseitöötaja nentis, et ta ei saa midagi teha, kuna „pole tuvastatud süüteo koosseisu esinemine“, teine arvas aga, et „esmalts võiks sellega [juhtumiga] tegeleda teised spetsialistid“.

Spetsialistide võrgustiku, keda sellise juhtumi lahendamisse kaasatakse, moodustavad lastekaitsetöötaja, lasteaiaõpetaja, sotsiaaltöötaja, psühholoog ning politseinik (tabel 12). Enamus lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatest kaasaks ka perearsti, sugulased ja naabrid. Politseinikud ja prokurörid nimetavad neid isikuid oluliselt harvem. See-eest torkab enam kui teiste eriala esindajate hulgas silma politseinike seas levinud soodumus kutsuda ohvriabitöötaja võrgustikuliikmete sekka.

Tabel 12. Juhtumi lahendamisse kaasatavad isikud juhtumi A puhul (% jaatavad vastused)

	Kõik spetsialistid	Sotsiaaltöötaja	Lastekaitsetöötaja	Politseitöötaja	Prokurör
Lastekaitsetöötaja	96	100	94	96	80
Lasteaiaõpetaja	90	100	100	87	50
Sotsiaaltöötaja	87	97	93	88	60
Nõustaja, psühholoog	82	100	100	72	44
Politseinik	82	82	86	89	94
Perearst	79	97	100	69	60
Sugulased	67	78	100	63	29
Naabrid	57	73	91	57	14
Ohvriabitöötaja	56	50	55	71	25
Kiirabitöötaja	28	22	30	41	13
Varjupaiga töötaja	26	30	50	24	-

Vastajate kommentaarid ja soovitused juhtumi C lahendamise puhul

Vastajate kommentaaridest nähtub arutelu sekkumise vajalikkuse üle. Osad spetsialistid rõhutavad, et antud juhtumi puhul tuleb tingimata sekkuda, selgitada välja juhtunu asjaolud, kokku kutsuda spetsialistide võrgustik ja vajadusel karistada süüdlast. „Täiesti kindel on see, et sellises olukorras ei tohi jätta last lihtsalt selle vanemaga kokku ega leppida selgitusega, et laps lihtsalt kukkus. Niisuguse väärkohtlemisega tuleb väärkohtleja silmitsi seada ja vajadusel ta seadusega ettenähtud korras vastutusele võtta.“ (politseitöötaja) Ent oli ka spetsialiste, kes pidasid juhtumit piiripealseks ning eelistasid ettevaatlikku lähenemist. Näiteks arvati, et kõigepealt tuleb välja selgitada verevalumite tekkimise põhjused, et olla kindel juhtunu vägivaldsuses. Lastekaitsetöötaja soovitas hinnata pere üldist toimetulekut ja selle alusel otsustada pereellu sekkumise tarviduse üle: „Hetkel peab hindama olukorda, kas perekond on üldiselt hakkama saav või siiski on põhjust sekkumiseks. Mõnikord lapsed kukuvad ja tõesti tekib sinikas. Peab kaaluma, kas eraellu sekkumine on põhjendatud, võib olla on peres kõik korras ning meie sekkumine võib inimese eraelu puutumatus riivata.“

Kartus ettevaatamatu sekkumisega pereelu toimimist kahjustada ilmnes ka mõne teise spetsialisti kommentaarist. Tähelepanuvääriv on ka spetsialistide soovitustest esiletulev esmakordsete vs korduvate vigastuste teema ning tegevuse üle otsustamine lähtuvalt sellele. Rõhutati, et kui on tegemist esmakordsete verevalumitega ja kui laps ise ka eitab vägivalda, siis on piisavalt alust uskuda last ning mitte sekkuda või siis ennetada vägivalda toimumist. Korduvad märgid lapse kehal viitavad enam lapse väärkohtlemisele. „Kui tegemist esimeste vigastustega ja mõlemad eitavad löömist, siis pole politseil ega teistel vaja liigselt rabeleda. See võib anda vastupidise efekti, kui tegelikkuses ei olnud kah tahtlikku löömist. Laps ei julge enam kunagi midagi rääkida ja lapsevanemale jääb tunne, et teda jälgitakse kui kurjategijat.“ (politseitöötaja)

Mõned kommenteerijad keskendusid ema käitumise seletamisele, nentides, et „pervägivalla puhul [on] oluline jõuda põhjusteni, muidu jäämegi tagajärgedega võitlema“. Sinikate tekkepõhjusena pakuti ema endast väljainemist mingis olmesituatsioonis ja vägivaldset reageeringut lapse käitumisele (sarnaseid seletusi vanemate füüsilisele väärkohtlemisele pakuti ka fookusgrupi

intervjuudes), aga ka võimalust, et vigastused võis lapsele põhjustada üldse mitte ema, vaid viimase poiss-sõber. Sarnaselt politseinikuga nägid ka ohvriabitöötajad sinikate tekkepõhjusena ema enesekontrolli kaotamist. Tegevustena pere abistamiseks pakuti välja ema nõustamist, suhtlemis- ja kasvatamisoskuste õpetamist, teraapiasse suunamist ning toetaja(te) leidmist emale tema enda lähivõrgustikust (vanavanemad, lähisugulased naabrid).

Peamiselt sotsiaal-, lastekaitse- ja politseitöötajad avaldasid arvamust lapse varjupaika saatmise ja perest eraldamise kohta. Näiteks kirjutati, et kui vägivald kipub korduma, siis võib paigutada lapse ajutiselt varjupaika, lootes, et see distsiplineerib ema, või siis laps sootuks perest eraldada. Üks politseitöötaja tõi takistusena sekkumisel ja koostöövõrgustiku toimimisel välja andmekaitse seaduse, mis pärsib informatsiooni edastamist. „*Lasteaiaõpetaja peaks nägema lapse sinikaid väga ruttu, nt kui laps lõunauinaku ajal riideid hakkab vahetama. Samuti tunnevad lasteaiaõpetajad laste vanemaid üsna hästi /.../ Seega lasteaiaõpetaja peaks omama üsna head ülevaadet lapse perekonnast. Iseasi, kui palju ta saab politsei/lastekaitsega sellisel juhul koostööd teha (andmekaitse nullib igasuguse ametkondadevahelise infovahetuse).*”

Andmekaitse seaduse takistustele viitasid ka sotsiaal- ja haridustöötajad ühes fookusgrupi intervjuus. See näitab, et seadus põhjustab endiselt hulgaliselt erinevaid tõlgendusi erinevate ametite esindajate vahel ning tekitab segadust, kes kui palju tohib teisele spetsialistile infot jagada. Vajalik oleks ühiste selgete tõlgenduste kujundamine ning rakendamine erialade üleselt.

4.5.4. Sekkumise viisid ja kaasatavad isikud juhtum D puhul

Juhtumi kirjeldus: *Töötu poeg elab koos liikumiskustega pensionärist isaga. Pärast joomingut tuleb purjus poeg koju, räuskab ning nõuab isalt raha. Isa ei anna, väites, et korteri üür on vaja ära maksta. Selle peale poeg vihastub ning lööb rusikaga isale vastu pead. Isa kukub ning vigastab oma pead, millest hakkab verd jooksma. Isa helistab tütrele, kes kutsub politsei. Tütar elab perega teises vallas väikeses korteris. Poeg on kasutanud varemgi isa suhtes vägivalda.*

Pensionärist isa ja tema poja juhtumi puhul peavad enamus vastajaid oluliseks isa saatmise meditsiinilisele läbivaatusele (tabel 13). Samuti arvab suurem osa küsitletud spetsialistidest, et nad aitavad vägivaldse poja perest eraldada, vestlevad temaga ning saadavad kannatada saanud isa ohvriabisse. Isa endaga vestleksid pooled sotsiaaltöötajad ja prokurörid, ent lastekaitse- ja politseitöötajate seas on see näitaja kõrgem. Sotsiaaltöötajad nimetavad veel enda ülesannetena kodukülastuste tegemist ning isa aitamist teise elamispinna leidmisel. Lastekaitsetöötajad ja prokurörid on enamasti need isikud, kes suunaksid juhtumi edasi mõnele teisele spetsialistile, sotsiaal- ja politseitöötajate hulgas on selliseid oluliselt vähem (umbes kolmandik).

Antud juhtumiga tegelevate spetsialistidena nähakse peamiselt kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajat ning politseinikku (tabel 14). Juhtumi lahendamisse kaasatavate oluliste isikutena nimetatakse sugulasi, ohvriabitöötajat ja perearsti. Paljude meelest peaks tegema koostööd ka kiirabitöötaja ning naabritega, kuigi neid märgitakse väiksemal määral kui eelnevaid spetsialiste.

Tabel 13. Spetsialistide tegevused juhtumi D puhul (% jaatavad vastused)

	Kõik spetsialistid	Sotsiaaltöötaja	Lastekaitsetöötaja	Politseitöötaja	Prokurör
Suunan kannatanu meditsiinilisele läbivaatusele	89	95	86	93	71
Saadan kannatanu ohvriabisse	75	64	83	84	60
Kutsun vägivalda kasutanud isiku vestlusele	75	87	71	82	60
Kutsun kannatanu vestlusele	71	52	71	81	50
Aitan vägivaldseid perest eraldada	67	81	80	66	70
Teen kodukülastuse	65	100	71	65	17
Saadan kannatanu nõustaja juurde	55	62	83	53	17
Suunan juhtumi edasi teisele spetsialistile	55	33	83	37	88
Aitan saada kannatanul teise elamispinna	37	79	67	24	17
Ma ei tee spetsialistina midagi	1	-	-	-	-

Tabel 14. Juhtumi lahendamise kaasatavad isikud juhtumi D puhul (% jaatavad vastused)

	Kõik spetsialistid	Sotsiaaltöötaja	Lastekaitsetöötaja	Politseitöötaja	Prokurör
Politseinik	98	100	100	97	100
Sotsiaaltöötaja	92	100	100	91	79
Sugulased	84	90	100	81	60
Ohvriabitöötaja	80	76	83	88	58
Nõustaja, psühholoog	73	85	100	64	25
Perearst	72	87	100	63	60
Kiirabitöötaja	72	69	60	83	50
Naabrid	58	72	75	56	33

Vastajate kommentaarid ja soovitused juhtumi D lahendamise puhul

Antud juhtumi puhul välja pakutud lahendused ja mõtted olid kohati vastuolulised. Spetsialistide arvamused lahknesid juba selles, kas neil on võimalik sekkuda ja mida üldse saab pere heaks ära teha. Probleemina nähti nii vajakajäämist süsteemis kui teiste spetsialistide tegevuses. Mõnede politsei- ja sotsiaaltöötajate arvamustest jäi kõlama pessimistlik toon. Politseinikud tunnistasid, et tegemist on tüüpilise peretüli juhtumiga, kus politsei eriti midagi teha ei saa. Juhtumi lahendajaks pidasid nad sotsiaaltöötajat. Seevastu sotsiaaltöötajad nentisid, et *sõltlasest* pojaga ja isaga, kes tõenäoliselt oma lapse vastu tunnistada ei taha, on neil raske midagi ette võtta. *“Poja suhtes meetmeid rakendada ei saa, politsei menetlust reeglina ei algata, kuna tegu peretüliga. Ainuke lahendus, kui isa on nõus avalduse politseisse kehavigastuste tekitamise osas esitama.”*

Mitmed vastajad olid arvamusel, et poeg tuleb edasise vägivalda ennetamise seisukohalt kodust välja tõsta, täpsustamata sealjuures, kes ja kuidas seda tegema peaks. Teised nentisid, et poja eraldamine kodust on võimatu, kuna ta ise niikuinii ei lahku ja õiguslikku alust selleks ei ole. Lahendusena pakuti välja veel isa paigutamist hooldekodusse, tütre juurde elama saatmist või eraldi elamispinna andmist. Mõned spetsialistid olid realistlikumad ning tunnistasid, et nimetatud variandid võivad osutuda võimatuks. Näiteks ei pruugi isa pensionist piisata hooldekodu teenuse eest maksmiseks, *sugulased/lapsed ei soovi niisugust vanemat enda juurde* ning kohalikus omavalitsuses võib puududa sobiv ja taskukohane elamispiind puudega pensionäriks. Pealegi arvati, et uus elukoht ei tähenda kaitset poja vägivaldsuse eest – poeg võib tulla ka isa uude elukohta toorutsema ja raha nõudma.

Ohvriabitöötaja soovitas kohaldada isa kaitseks pojale lähenemiskeelu: *“Kindlasti nõuda krim asja uurimise käigus kiirkorras lähenemiskeelu kohaldamist. Kuigi paber kedagi kinni ei hoia, tekib vähemalt võimalus uue intsidendi puhul poeg vahistada.”*. Temale vastandus politseitöötaja, kes täheldas, et teatud juhtudel ei ole võimalik lähenemiskeeldu kohaldada. *„Eesti õigussüsteemis puudub võimalus sellist peret abistada, just juhul kui see elamispind kuulub lõõjale või on ühisomanduses. Siis puudub isegi võimalus lähenemiskeelu kohaldamiseks.”*

Üks politseinik nägi lahendust ukسلukkude vahetamises ning vägivaldsetele ütlemises, et ta ei ole sinna korterisse enam teretunud. Teine politseitöötaja tunnistas lahenduse puudumist ning süüdistas hoopis isa enda olukorras: *“Paljudel juhtudel on see invaliidist vanem ise süüdi oma otsustamatuses, kuna armastus oma enda lapse vastu, kes teda peksab, on nii suur, et mingile otsusele ei jõutagi.”*

Kokkuvõtlikult öeldes puudub spetsialistidel kindel arusaam, kuidas selliseid juhtumeid lahendada, kes peaks võtma vastutuse ning milliseid meetmeid on võimalik üldse rakendada. Tajutakse ka pädevuse, rahalise ja inimressursi vähesust, mis kahandab omakorda aktiivsust (alternatiivsete) lahenduste otsimisel. See kõik võib viia olukorran, kus loobutakse sekkumisest, kuna ei usuta, et sellel oleks tulemust. Järgnevalt sotsiaaltöötaja arvamus kohaliku omavalitsuse võimalustest sekkuda perevägivald juhtumite puhul. Kommentaar oli kirjutatud rõhutatud viisil.

„[T]äiskasvanute vaheline vägivald ei kuulu KOV sotsiaaltöö pädevusse peamise probleemina. Kindlasti tegeletakse sellega, kui oleks ajalisi ja rahalisi ressursse, kuid sellist olukorda ei paista ka tulevikus saavutat. Tegemist oleks soovunelmaga, näiteks kui KOV sotsiaaltöötajal õnnestuks vägivaldset täiskasvanu perest eraldada!”

See sotsiaaltöötaja arvamus summeerib üldised hoiakud ja seisukohad perevägivald juhtumitega tegelemisel: kui vägivaldse intsidendiga on seotud mingilgi viisil lapsed, siis keskendutakse neile, täiskasvanutega mittetegelemist põhjendatakse ressursi nappuse, pere privaatsuse ning ohvri isikliku vastutusega. Sarnased tulemusi saime fookusgrupi intervjuudest, kus intervjuus osalejad keskendusid perevägivald lugedes väga sageli lastele. Huvitav on see, et juhtumite puhul, kus vanemate vahel leidis aset vägivaldne episood, mille juures viibisid lapsed (juhtum A), lastele tähelepanu ei pööratud.

5. Projekti kolmas etapp: Juhis perevägivaldajuhtumitega tegelevate praktikutele

5.1. Juhise koostamine

Juhistel sotsiaaltöös on komplitseeritud ja mitmepalgeline roll. Üheltpoolt on juhised vajalikud, sest annavad selgepiirilised toimimisviisid sotsiaaltöö tegijatele keerukates olukordades käitumiseks ja otsuste langetamiseks. Samas, juhistel võib olla praktikut piirav mõju, nad võivad pärssida sotsiaaltöötaja loomingulisust ja soodustada elu mitmekesisuse, muutuvate olude ja interaktsioonide taandamist juhisele vastavaks. Nii jääb märkamata oluline info, mida juhised ei käsi ära tunda.

Juhise koostamisel lähtusime kahest olulisest põhimõttest: praktikute kaasamine, mis lähtub kaasaegsest tõenduspõhise sotsiaaltöö ideest. Tõenduspõhisuse aluse sotsiaaltöös moodustavad Gilgun'i (2005) järgi teadmised teooriatest ja uurimustest, praktikatarkus, milles sisalduvad ka professionaalsed väärtused, sotsiaaltöötajate jt abistajate isiklikud praktikakogemused ning sotsiaaltöö klientide kogemused praktikaolukordadest⁷. Teine oluline põhimõte juhise koostamisel lähtus sotsiaaltöö kaasaegsest käsitlusest: sotsiaaltöö on pidevas muutumises ja arenemises vastavalt toimimisolukordadele (Hare 2004; Payne 2005, 2006; Adams, Dominelli, Payne 2005). Nii nagu sotsiaaltöötaja peab oma tegemistes olema paindlik, ei saa ka kasutatavad abimaterjalid olla jäigad ning muutumatud. Juhise kasutamisel tuleb samuti silmas pidada tema muutuvat olemust ning mitte võtta seda kui retsepti olukordade lahendamiseks, vaid pigem teeviita, mis näitab, kuhu suunas liikuda.

5.2. Juhise struktuur

Juhis algab perevägivald teoreetiliste käsitluste tutvustamisega ja perevägivald määratlemisega. See on palju vaidlusi põhjustanud teema, kas ja kui palju on praktikul vaja teoreetilisi teadmisi, kas juhised peaks sisaldama teooriatel põhinevat analüüsi või piisaks heade praktikate kirjeldamisest jne. Nagu eelpool mainitud, praktikud ise leiavad väga sageli, et probleemi teoreetiliseks käsitluseks pole neil aega, samas, rääkides perevägivaldajuhtumitest ja oma tööst, arutlesid nad pidevalt, kas see või teine on vägivald. Antud juhised lähtusime sellest, et ei ole võimalik tegeleda probleemiga, teadmata selle teoreetilise seletusi. Selletõttu algabki juhised teoreetilise ülevaatega perevägivaldast, kus on tähelepanu pööratud erinevatele teemadele: perevägivald määratlemine, vägivald liigid paarisuhtes, paarisuhtevägivald tüübid, laste väärkohtlemine peres, perevägivaldaga seotud müüdid.

Perevägivald teoreetilisest määratlemise teadmistest ei piisa tema äratundmiseks, seetõttu on juhised teinud suure osa pühendatud perevägivald riskitegurite kirjeldamisele. Siinkohal on oluline toonitada, et need märgid, mida uurimuste andmetel ja teooriatele tuginedes saab nimetada ohvrit, vägivaldset ja väärkoheldud last iseloomustavateks, on vaid loetelu võimalikest indikaatoritest, mis olenevalt kontekstist võivad, aga ei pruugi olla perevägivald näitajaks. Teadlikkus võimalikest märkidest ja nende mitmetähenduslikkusest teritab sotsiaaltöötaja intuitsiooni⁸. Enda intuitsiooni

⁷ Täpsemalt Gilgun, J. F. (2005). „The Four Cornerstones of Evidence-Based Practice in Social Work“, *Research on Social Work Practice* 15, 52-61

⁸ Intuitsiooni olulisusest abistavate elukutsete esindajate töös on kirjutanud Nash (2000)

kuulamine eeldab refleksiivsust⁹ ja julgust usaldada ennast kui spetsialisti. Intuitsiooni pidamine professionaalsuse osaks ning kahtluse „kas see on ikka nii, nagu ta räägib“ lubamine endale võimaldab vaadata kaugemale ja sügavamale kui see, mida perevägivalda osalised näidata tahavad, ning leida üles hädasolija.

Märkide äratundmisest on vähe abi, kui ei tea, mida edasi teha. Seetõttu kirjeldab juhise kolmas osa võimalikke võrgustikuliikmeid, kes võiksid olla perevägivalda ohvri toetajad. Juhises pakutud loetelu ei ole ammendav, erinevates kohalikes omavalitsustes on kasutusel erinevad praktikad, võimalik, et kuskil on kaasatud spetsialiste, kelle tegevust juhises kirjeldatud ei olegi. Lähtuda tulebki kohalikust kontekstist ning toimivatest spetsialistide vahelistest koostöömudelitest, meie üritasime koostada võimalikult üldise loetelu spetsialistidest, võtmata eeskujuks ühtegi konkreetset piirkonda.

Juhise neljandas osas esitleme näitena Mari ja Aivari lugu, mille näitel mängime läbi ühe võimaliku lahenduskäigu perevägivalda juhtumile. Juhtum on konstrueeritud kvalitatiivsest uurimisetapist saadud andmete ning seminarides osalenud spetsialistide täienduste ja täpsustuste alusel. Juhtumi näitel esitleme vägivaldsete, vägivalda ohvri, vägivaldses peres elava lapse, aga ka lähimate võrgustikuliikmete arvamusi ja tüüpilisi seisukohti.

Juhtum, mida lahendatakse, on selline:

Pereliikmed

Naine: **Mari** 34-aastane, kosmeetikuks õppinud, lapsehoolduspuhkusel

Mees: **Aivar** 36-aastane, töötab ehitajana

Mari ja Aivar on abielus.

Lapsed: **Sander** 14-aastane (Mari eelmisest suhtest), **Vanessa** (5-aastane) ja **Tony** (1-aastane).

Pere elab äärelinnas eramajas, mis on saadud pärandusena Aivari vanaemalt.

Sündmus

Kodus peetakse grillipidu. Kui külalised on lahkunud, lahvatab Aivari ja Mari vahel tüli kodutööde tegemise ja armukadeduse pinnal. Alkoholihoobes Aivar ärritub, kaotab enesevalitsuse ja lööb mitu korda Marile käega näkku ja kõhtu, tekitades naisele silmaga nähtavaid punakaid turseid ja marrastusi. Mari karjub, et Aivar lõpetaks. Kõrvalmajas elavad naabrid kuulevad karjumist ning kuna naabrinaine Ulvi (63) teab, et Aivar on olnud ka varem Mari suhtes vägivaldne, kutsub ta politsei. Mari pääseb põgenema ja läheb Ulvi juurde naabermajja, Aivar jääb õue. Sander, Vanessa ja Tony on löömise ajal toas, keegi ei tea, kui palju nad sellest intsidendist nägid.

Ametnikevõrgustiku liikmetena kirjeldatakse politsei, naiste varjupaiga, ohvriabitöötaja, sotsiaal- ja lastekaitsetöötaja, perearsti, kooli tugiteenuste tegevust ja pädevuspiire. Lähivõrgustikuliikmetena esitatakse naabrinaise Ulvi arvamus, mis kirjeldab kogukonna suhtumist perevägivalda, Aivari ja Mari enda seletusi ning Sandri kirjeldust olukorrast.

⁹ Diskussiooni mõistete kasutamise üle loe Selg, M. (2008). „Refleksiivsus“ ja „reflekteerimine“ pole sünonüümid ega vastandu tõendus põhisele praktikale. Sotsiaaltöö 4, 48-50

Kokkuvõte

Kvantitatiivsete andmete analüüsist selgub, et perevägivald seostub vastajatele eelkõige füüsilise vägivaldaga (löömine) ning seejärel vaimse vägivaldaga. Oluliselt vähem vastajaid peab vägivaldaks lapse füüsilist karistamist, eakalt vanemalt raha äravõtmist ja tema eest mittehoolitsemist.

Enamus vastajaid peab paarisuhtes toimuvat mehe seksuaalset sundi naise suhtes vägivaldaks. Seevastu 9% vastajaid, peamiselt meessoost, ei nimeta antud tegevust vägivaldaks või ei oska vastamisel seisukohta võtta. Võib arvata, et osade spetsialistide seas on levinud stereotüüpsed väärarusaamad, mille järgi on mehega seksuaalsuhtes olemine kui naise „abielukohustus“ ning mis omakorda võib pärssida sekkumist kooseluseseksuaalse vägivalda juhtumite puhul.

Erinevate professionide esindajate kokkupuuted perevägivaldaga on väga erinevad. Politseinikud ja prokurörid tegelevad kõige rohkem paarisuhtevägivalda juhtumitega, täpsemalt mehe vägivaldaga naise vastu. Sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad puutuvad rohkem kokku vanema ja (täiskasvanud) lapse vahelise vägivaldaga.

Kõikidel spetsialistidel on tulnud töös ette oluliselt enam juhtumeid, kus mees kasutab vaimset ja füüsilist vägivalda naise suhtes. Naise vägivaldast mehe vastu on andnud teada märgatavalt vähem uuritavaid. Kui naine on kasutanud vägivalda, siis vastajate hinnangul on see enamasti vaimne (sõimamine ja alandamine). Antud tulemus annab alust järeldada, spetsialistide perspektiivist vaadatuna (ja tegelikult ka ühiskonnas üldiselt) on mehe vägivald (eelkõige füüsiline) naise vastu rohkem levinud kui vastupidine – naise vägivald mehe vastu. Tõenäoliselt puutuvad spetsialistid mehe vägivaldsusega rohkem kokku, kuna see põhjustab tõsisemaid tagajärgi kui naise vägivald.

Vägivaldset peret iseloomustavate teguritena tõid vastajad kõige rohkem välja pereliikme sõltuvusprobleemid, kriminaalse käitumise ja autoritaarse ning kontrolliva käitumise teiste pereliikmete suhtes. Ehkki töötust ja vaesust mainiti sagedamini iseloomulike teguritena kui materiaalsel kindlustatust ja pereliikmete tööga hõivatust, esineb küsitletute arvates vägivalda igasuguse elujärgiga peredes. Ka paljulapselisust ei saa pidada otseseks vägivalda riskiteguriks, pigem toob (väikeste) laste olemasolu kaasa sõltuvuse partnerist ning on seeläbi riskifaktoriks.

Enam kui poolte vastajate arvates esineb vägivalda peredes, kus ollakse agressiivsed ka lemmikloomade suhtes. Kõrge seisukohta mitteomavate vastajate määr viitab probleemi uudsusele ja vähesele teadlikkusele spetsialistide hulgas.

Kõige rohkem sekkuvad lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad lapse vastu suunatud vägivalda puhul. Sotsiaaltöötajatel järgneb sellele eaka vanema vastu suunatud vägivald, paarisuhtevägivalda korral sekkuvad nad aga oluliselt vähem. Politseinikud ja prokurörid sekkuvad peamiselt füüsilise vägivalda intsidentide puhul, hoolimata sellest, kas ohver on alaealine või täiskasvanud.

Enam kui kümnendik vastajatest andis teada mittesekkumisest mõne juhtumi puhul. Kõige rohkem oli neid, kes ei sekkuks vanainimese eest mittehoolitsemise ja temalt raha äravõtmise korral, samuti ka mehe ja naise vahelise vaimse vägivalda puhul. Mittesekkumist seletati kuriteokoosseisu puudumise ja situatsiooni enda töökohustuste hulka mittekuulumisega. Samas ilmnes ka arvamusi, mis viitasid vastutuse vältimisele. Näiteks eeldati, et juhtumiga tegelevad juba teised spetsialistid või on juhtum vastajani jõudes lahenduse saanud.

Tegevuspraktikad ja sekkumisaktiivsus küsitluses esitatud näidisjuhtumite puhul sõltusid palju alaealise kannataja olemasolust ning kuriteokoosseisu tuvastatavusest. Näiteks juhtumit, kus mees peksis naist, peeti kriminaalkorras karistatavaks ning kõik spetsialistid nägid siin endal teatavat rolli sekkumisel. Juhtumi puhul peeti oluliseks vägivaldsete perest eraldada või naine lastega varjupaika viia, naise vigastuste fikseerimist, kriminaalmenetluse alustamist, mehe ja naise nõustamist või teraapiasse saatmist ning pere edasise käekäigu jälgimist. Selle juhtumi puhul nimetati oluliste koostööpartneritena lastekaitsetöötajad, politseiniku ja ohvriabitöötajad.

Juhtumit, kus naine ja mees karjuvad teineteise peale ja naine lööb meest, peeti üldiselt täiskasvanute vaheliseks tüliks ning pere siseasjaks. Peamise kannatajana ning abivajava isikuna nähti teismelist last. Oluliste tegevustena loetleti pereliikmete nõustamist ja kodukülastuse tegemist. Fookuses oli lapse heaolu tagamine: saatmine koolipsühholoogi või –sotsiaalpedagoogi juurde, huvialaringi vm.

Juhtumit, kus lasteaiaõpetaja märkab emaga üksi elava lapse kehal erinevas vanuses verevalumeid, peeti lastekaitsetöötaja töövaldkonda kuuluvaks. Osad spetsialistid arvasid, et selle juhtumi puhul tuleb kindlasti sekkuda, selgitada välja vägivalda kasutamise põhjused, pere toimetulek ja olemasolev tugivõrgustik, ema aga vajaks nõustamist. Spetsialistid, keda sellise juhtumi lahendamisse kaasataks, on lastekaitsetöötaja, lasteaiaõpetaja, sotsiaaltöötaja, psühholoog ja politseinik. Samas oli vastajaid, kes pidasid juhtumit piiripealseks ning kahtlesid sekkumise otstarbekuses või leidsid, et see võib hoopis halvendada peresuhteid.

Lugu, mis jutustas töötaja poja vägivaldsusest isa suhtes, tekitas uuritavates vastakaid arvamusi sekkumise vajalikkuse, võimalikkuse ja viiside osas. Oli neid, kes arvasid, et puuduvad vajalikud ressursid ja õiguslikud meetmed olukorda lahendada. Optimistlikumalt meelestatud vastajad soovitasid aga poja eraldamist perest, isa paigutamist hooldekodusse, teise lapse juurde või talle uue elamispinna andmist.

Sotsiaaltöötaja tundub ankeetküsitluse valik- ja vabade vastuste alusel olevat spetsialist, kellel ei nähta nii olulist rolli perevägivalda juhtumite lahendamisel ja võrgustikku kuulumisel kui lastekaitsetöötajal (v.a laste olemasoluta vanainimeste vastu suunatud vägivald). Ka avaldasid osad sotsiaaltöötajad arvamust, et perevägivaldaga tegelemine ei ole sotsiaaltöös peamine (oluline) ülesanne ning ajaline ja rahaline nappus seab piirid vägivaldajuhtumitele reageerimisele.

Küsitluse tulemustest ilmnes teadmatust olemasolevatest teenustest, võimalikest meetmetest ja teise eriala spetsialisti tegevustest. Osad spetsialistid kurtsid ka seaduste puudulikkust, mis takistab/raskendab sekkumist. Näiteks nimetati isikuandmete kaitse seadust kui üht peamist koostööd pärssivat õigusakti. Tähelepanu äratas ka politseitöötajate erinev arusaamine kannatanu avalduse vajalikkusest kriminaalmenetluse alustamisel.

Osad küsitletud spetsialistid väljendasid ohvrit süüdistavaid hoiakuid. Näiteks leiti, et vägivalda kasutamine ohvri suhtes oli õigustatud või heideti ohvrile ette tegevusetust vägivalda lõpetamisel.

Kokkuvõtvalt öeldes peegeldavad uuringu tulemused spetsialistide erinevat teadlikkust, valmisolekut ja suhtumist perevägivaldaga tegelemisel ning lahenduste otsimisel. Tulemused kõnelevad selgest vajadusest koolituste järele.

Kasutatud kirjandus

- Adams, R., Dominelli, L., Payne, M. (2005). Transformational Social Work. Teoses: Adams, R., Dominelli, L., Payne, M. (toim.) Social Work Futures. Crossing Boundaries, Transforming Practice. New York: Palgrave Macmillian, 1–17.
- Ajzenstadt, M. (1999). Women, violence against. Teoses Encyclopedia of violence, peace and conflict. L. Kurtz (toim.), Vol 3, Academic Press, 813-826.
- Allaste, A.-A., Võõbus, V. (2008). Vägivald lähisuhetes: selle põhjused ja võimalikud lahendused.
- Allen, M., Perttu, S. (2010). Sotsiaal- ja tervishoiu valdkonna õpetajad vägivalla vastu. Õpetaja käsiraamat. Lisamaterjal. Helsingi Ülikooli Palmenia Täienduskoolitus Keskus.
- Anderson, K.L., Umberson, D. (2001). Gendered violence: Masculinity and power in men's accounts of domestic violence. *Gender & Society*, 15(3), 358-380.
- Barnett D., Manly J. Cicchetti D. (1995). Defining child maltreatment: The interface between policy and research. *Child abuse, child development, and social policy/* D. Cicchetti, S.L. Toth. New Jersey, Ablex Publishing Corporation: 7-49.
- Bell K.M., Naugle A.E. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical Psychology Review*, 28, 1096-1107.
- Bratka, M. (2011). Võrgustikutöö Viljandimaa lastekaitsetöötajate käsitusel. Bakalaureusetöö. Käsikiri. Tartu: Tartu Ülikool.
- Calder, M. (2004) *Children living with Domestic violence. Toward a framework for assessment and intervention*. Russel House Publishing.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory*. Thousand Oaks, etc.: Sage Publications.
- Daro, D. (1995). Child Maltreatment Research: Implication for Program Design. *Child Abuse, Child Development, and Social Policy/* Cicchetti, D., Toth, S.L. (eds.); Ablex Publishing Corporation, New Jersey
- Das Dasgupta, S. (2002). A framework for understanding women's use of nelethal violence in intimate heterosexual relationships. *Violence Against Women*, 8(11), 1364-1389.
- Dutton, D.G. (2006). Rethinking domestic violence. Vancouver: UBC Pre.
- Gilgun, J. F. (2005). The Four Cornerstones of Evidence-Based Practice in Social Work. *Research on Social Work Practice* 15, 52-61
- Gosselin, D.K. (2005). Heavy hands. An introduction to the crimes of family violence. New Jersey, Pearson Prentice Hall.
- Gubrium, J. & Holstein, J. (eds.)(2002). *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Thousand Oaks, etc.: Sage Publications.
- Gutmann, M. (2010). *Eesti maasotsiaaltöö eripära*. Magistritöö. Käsikiri. Tartu: Tartu Ülikool.
- Hare, I. (2004). Defining Social Work for The 21st Century. The International Federation of Social Workers' revised definition of social work. *International Social Work*, 47(3), 407–424.
- Hearn, J. (1998). *The violence of men. How men talk about and how agencies respond to men's violence to women*. London: Sage Publications.
- Hydén, M. (2010). Listening to children's experiences of being participant witnesses to domestic violence. – Forsberg, H., Kröger, T. (toim). Social work and child welfare politics. Through Nordic lenses. Bristol, Portland: The Policy Press
- Johnson, M.P. (2008). A typology of domestic violence. Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence. Boston, Northeastern University Press.
- Kase, H., Pettai, I. (2005). *Perevägivald Lääne-Eestis 2004-2005. Politseistatistika analüüs*. Tallinn: Lääne politseiprefektuur, Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Eesti Sotsiaalprogrammide Keskus.
- Kase, H., Pettai, I. (2006). *Sünnitaja käitumine ja koduvägivald Eestis*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- Kimmel, M. S. (2002). "Gender Symmetry" in Domestic Violence. A Substantive and Methodological Research Review. *Violence Against Women*, 8(11), 1332-1363.

- Matza, D. (1989) *Delinquency & Drift*. New York: John Wiley.
- Mihali, S.W., Elliott, D. (1997). A Social Learning Theory Model of Marital Violence. *Journal of Family Violence*, 12(1),21-47.
- Mullender, A. (2006). What Children Tell Us: 'He Said He Was Going to Kill Our Mum'. Humphereys, C. & Stanley, N. (eds.) *Domestic Violence and Child Protection. Directions for Good Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers: 53-68.
- Mullender, A. (1996). Rethinking Domestic Violence. The Social Work and Probation Response. London and New York: Routledge.
- Nash, C. (2000). Applying Reflective Practice. Teoses Davies, C., Finlay, L., Bullman, A. (toim.) *Changing Practice in Health and Social Care*. Sage Publication, 73-81.
- Paavilainen E., Åstedt-Kurki P. (2003). Functioning of child maltreating families: lack of resources for caring within the family. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 17, 2: 139-147.
- Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory*. Third edition. New York: Palgrave Macmillan.
- Payne, M. (2006). *What Is Professional Social Work? Revised Second Edition*. A BASW/Policy Press.
- Perttu, S., Mononen-Mikkilä, P., Rauhala, R., Särkkälä, P. (2001). Ava silmad! Käsiraamat vägivalda kogenud naistele. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino OY.
- Pettai, I. (2002). Naistevastane vägivald – tabuprobleem Eestis. Teoses H. Kase (toim.) *Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast. Räägivad ohvrid. Nõustavad eksperdid. Analüüsivad teadlased*, Tallinn: Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- Pettai, I., Proos, I. (2003). *Vägivald ja naiste tervis. Uuringu aruanne*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- Paats, M. (2010). Vägivald paarisuhtes – müüdid ja tegelikkus. *Eesti Statistika Kvartalikirj*, 3, 74-83.
- Renzetti, C.M. (2004). Feminist Theories of Violent Behavior. Teoses *Violence. From Theory to Research*, M.A., Zahn, H.H., Brownstein, S.L., Jackson. Anderson Publishing, 131-143.
- Renzetti, C.M., Edleson, J.L. (2008). *Encyclopedia of Interpersonal Violence*. London: Sage Reference Publication.
- Saltzman, L.E., Fanslow, J.L., McMahon, P.M., Shelley, G.A. (2002). Intimate partner violence surveillance: uniform definitions and recommended data elements. version 1.0. Atlanta (GA): Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control; 2002. Saadud (20.10.2010) http://www.cdc.gov/ncipc/pub-res/ipv_surveillance/intimate.htm
- Selg, M. (2008). „Refleksiivsus“ ja „reflekteerimine“ pole sünonüümid ega vastandu tõendus põhisele praktikale. *Sotsiaaltöö* 4, 48-50.
- Soo K. (2010). Paarisuhtevägivald Eestis – levik ja tagajärjed. Tartu, Tartu Ülikool, Sotsiaalministeerium.
- Soo, K., Laas, A. (2009). Naistevastane vägivald paarisuhtes ja töökohal. Vägivalda mõju naistele. Tartu.
- Sootak J., Pikamäe P. 2002. *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne*. Juura. Tallinn 2002.
- Stiles, M.M. (2002). Witnessing domestic violence; The effect on children. *Medicine and Society*, 66(11), 2052-2066.
- Surva, L. (2010). Perevägivald. *Kuritegevus Eestis 2009. Kriminaalpoliitika uuringud*, 12, Tallinn, Justiitsministeerium, 33-36.
- Sykes G.M., Matza D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 1957, 22: 664-670.
- Zastrow, C. (2007) *The Practice of Social Work. A Comprehensive Worktext*. 9th ed. USA: Brooks/Cole.

Lisa 1

Igapäevatöö koduvägivalla juhtumitega ja juhise väljatöötamine

Fookusgrupi intervjuu kava

Mõisted

- Mis on perevägivald?
- Mis vahet on kodu-, pere-, lähisuhete vägivalla vahel?

Piirkonna iseloomustus

- Kuidas iseloomustate oma piirkonna probleeme? (kohaliku probleemipildi kaardistus)

Juhtumid

- Mis iseloomustab juhtumeid? Tooge näiteid tüüpiliste juhtumite kohta.
- Kuidas juhtumid teieni jõuavad?
- Kes on informeerija?

Esinemissagedus

- Kui sageli teie töös esineb perevägivalla juhtumeid?
- Kui palju keskelt läbi (1 x nädalas, kuus...)

Inimesed

- Mis iseloomustab perevägivallaga seotud inimesi?
- Kuidas ära tunda potentsiaalset perevägivalla ohvrit?
- Tooge näiteid tüüpilisest perevägivalla ohvrast.
- Kuidas ära tunda potentsiaalset vägivallatsetjat?
- Tooge näiteid tüüpilisest väärkohtlejast.

Töö perevägivalla juhtumitega

Tegevuse sisu

- Kuidas toimub töö perevägivalla juhtumitega?
- Tooge näiteid tüüpilise tegevuse kohta.
- Mida te hindate oma töös heaks, mille kohta võite öelda, et olete leidnud eduka lahenduse? Näide!
- Mis vajaks edasiarendamist?
- Millised on puudujäägid?
- Millega on puudujäägid seotud?
- Mida vajate selleks, et töö oleks tulemuslikum?
- Kes või mis võiks teid selles töös aidata?

Koostöö, partnerid

- Kes on teie partnerid selles töös?
- Kuidas toimub koostöö? Näited konkreetse tegevuse kohta mõne viimase aja juhtumite põhjal.

Töö hindamine

- Kas ja kuidas toimub praegu tegevuse hindamine?

- Kes on hindajad?
- Mille alusel tööd hinnatakse?
- Kuidas hindamine aitab kaasa (võiks kaasa aidata) tegevuse tõhustamisele?

Toetavad meetmed

- Riiklik perevägivala ennetamise poliitika
- Kohalik perevägivala ennetamise poliitika
- Olemasolevad teenused
- Olevasolevad võrgustikud
- Kohaliku probleemipildi kaardistus
- Sihtgruppide kaardistused

Juhise planeerimine

Informatsioon (kohalikud probleemid ja tegevused) – poliitika (riiklik ja kohalik) – tegevus – hindamine – vastutus – järelvalve

Mida peab sisaldama juhis perevägivala ennetamiseks ja teie töö efektiivsuse tõstmiseks?

- Kes ja kuidas peab tuvastatud ohvriga esmajärjekorras tegelema?
- Mida tuleb teha vägivallatsejaga?
- Millised on jätkutegevused?
- Kes vastutab tegevuse (koordineerimise) eest?
- Tegevuskava koostamine
- Kuidas toimub tegevuskava hindamine?
- Kes on hindaja(d)?

Lisa 2

Perevägivalda levikut soodustavad riskid ja perevägivalda ulatus

Küsimustik

Hea spetsialist!

Kui Te puutute oma igapäevases töös kokku peredega, kus esineb vägivalda, siis olete väga oodatud osalema perevägivalda ulatust, riske ja perede abistamise praktikaid kaardistavas uuringus. Antud uuring on EV Justiitsministeeriumi ja Tartu Ülikooli koostööprojekt, mille tulemusena valmib praktiline juhend-abimaterjal kohalikus omavalitsuses töötavatele spetsialistidele perevägivalda juhtumite ennetamiseks ja kannatanute abistamise tõhustamiseks.

Veebiküsitluse eesmärk on teada saada, milliste vägivalda kogenud peredega spetsialistid kokku puutuvad, millist abi nad pakuvad ning milline on koostöövõrgustik, kes probleemi lahendamise tegeleb. Uuringu õnnestumiseks on iga spetsialisti arvamuse ja kogemuste teadasaamine väga oluline.

Veebiküsitlus on anonüümne, arvutiprogramm salvestab vastused ise andmetöötluspaketti, nii et vastaja isiku tuvastamine ei ole võimalik. Tulemusi kasutatakse statistiliselt üldistatud kujul. Hea praktika näiteid kasutatakse juhendi koostamisel. Küsimustikku on võimalik täita ainult üks kord. Enamik küsimusi on valikvastustega, seega valige pakutud variantidest Teile sobivaim ning märkige see. Juhul, kui Teile sobivat vastusevarianti ei ole, võite kirjutada enda arvamuse. Kui Te olete küsimuse või küsimused ühel ekraanilehel ära täitnud, siis vajutage nupule „edasi“. Kui Te soovite eelmise küsimuse juurde tagasi minna, siis valige käsk „tagasi“. Käsuga „katkesta“ saate katkestada vastamise ning Teie vastuseid ei salvestata. Kui olete lõpetanud küsimustele vastamise, siis vajutage „valmis“.

Ankeedi täitmine võib võtta aega umbes 30 minutit. Täiendava informatsiooni saamiseks võite pöörduda Kadri Soo poole (TÜ sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, 737 5936, kadri.soo@ut.ee).

Küsimustikule on võimalik vastata kuni

1. Perevägivalda võib käsitleda mitmeti. Mis on Teie jaoks perevägivald? (märkige palun igas tabeli reas üks vastusevariant)

	Kindlasti See	Tõenäoliselt see	Tõenäoliselt mitte see	Kindlasti mitte see	Ei oska öelda
A. Mees lööb oma naist	1	2	3	4	5
B. Naine lööb oma meest	1	2	3	4	5
C. Mees sõimab ja alandab oma naist	1	2	3	4	5
D. Naine sõimab ja alandab oma meest	1	2	3	4	5
E. Mees sunnib oma naist seksuaalvahekorda	1	2	3	4	5
F. Vanem sõimab ja alandab oma last	1	2	3	4	5
G. Vanem lööb oma last	1	2	3	4	5
H. Vanem karistab oma last füüsiliselt	1	2	3	4	5
I. Vanema käitumine seab ohtu lapse füüsilise ja/või vaimse tervise	1	2	3	4	5
J. Vanem ei hoiä ära oma lapse seksuaalset ära kasutamist	1	2	3	4	5
K. Täiskasvanud laps lööb oma vanemat	1	2	3	4	5
L. Täiskasvanud laps sõimab ja alandab oma vanemat	1	2	3	4	5
M. Täiskasvanud laps ei hoolitse oma eaka vanema eest	1	2	3	4	5
N. Täiskasvanud laps võtab oma vanemalt raha ära	1	2	3	4	5
O. Midagi muud (kirjutage)					

2. Palun märkige, kui paljude alljärgnevas loetelus kirjeldatud juhtumitega Te olete oma töös viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud (märkige palun igas tabeli reas üks vastusevariant)

	Mitte ühtegi juhtumit	Üksikud juhtumid (1-2)	Mitu juhtumit (3-5)	Palju juhtumeid (6 ja enam)	Selliste juhtumitega tegelemine ei kuulu minu tööülesannete hulka
A. Mees lööb oma naist	1	2	3	4	5
B. Naine lööb oma meest	1	2	3	4	5
C. Mees sõimab ja	1	2	3	4	5

alandab oma naist					
D. Naine söimab ja alandab oma meest	1	2	3	4	5
E. Mees sunnib oma naist seksuaalvahekorda	1	2	3	4	5
F. Vanem söimab ja alandab oma last	1	2	3	4	5
G. Vanem lööb oma last	1	2	3	4	5
H. Vanem karistab oma last füüsiliselt	1	2	3	4	5
I. Vanema käitumine seab ohtu lapse füüsilise ja/või vaimse tervise	1	2	3	4	5
J. Vanem ei hoi ära oma lapse seksuaalset ärakasutamist	1	2	3	4	5
K. Täiskasvanud laps lööb oma vanemat	1	2	3	4	5
L. Täiskasvanud laps söimab ja alandab oma vanemat	1	2	3	4	5
M. Täiskasvanud laps ei hoolitse oma eaka vanema eest	1	2	3	4	5
N. Täiskasvanud laps võtab oma vanemalt raha ära	1	2	3	4	5
O. Teiste perevägivaldajuhtumitega (kirjutage)					

3. Järgnevalt on esitatud loetelu teguritest, mis võivad iseloomustada peresid, kus esineb vägivalda. Palun mõelge oma töös ette tulevate perevägivaldajuhtumitele ja hinnake, millised neist teguritest on iseloomulikud nendele peredele. (märkige palun igas tabeli reas üks vastusevariant)

	See kindlasti	See ka	See mitte	See kindlasti mitte	Ei oska öelda
Pere on vaene	1	2	3	4	5
Pere on rikas	1	2	3	4	5
Pere on keskmise sissetulekuga					
Peres on väikesed lapsed	1	2	3	4	5
Peres on 1-2 last					
Peres on palju lapsi	1	2	3	4	5
Peres on üksi lapsi kasvatav vanem	1	2	3	4	5
Peres on laps(ed) eelneva(te)st suhe(te)st	1	2	3	4	5
Peres on töötu mees	1	2	3	4	5

Peres on töötü naine	1	2	3	4	5
Mõlemad (mees ja naine) töötavad					
Peres on puudega inimene	1	2	3	4	5
Peres on probleeme alkoholi tarvitamisega	1	2	3	4	5
Peres on probleeme narkootikumide tarvitamisega	1	2	3	4	5
Keegi pereliikmetest on kriminaalkorras karistatud (ja/või kinnipidamisasutuses viibinud)	1	2	3	4	5
Pere on (sotsiaalselt) isoleeritud	1	2	3	4	5
Pereliikmed on kogukonnas aktiivsed					
Keegi pereliikmetest on teiste suhtes autoritaarne ja ülikontrolliv	1	2	3	4	5
Keegi pereliikmetest on vägivaldne lemmiklooma vastu	1	2	3	4	5
Midagi muud (kirjutage)					

4. Palun vastake, milliste juhtumite puhul Te SPETSIALISTINA sekkute? (märkige palun igas tabeli reas üks vastusevariant)

	Sekkun alati	Sekkun mõnikord	Ei sekku	Sellist juhtumit ei ole minu praktikas esinenud	Selliste juhtumitega tegelemine ei kuulu minu tööülesannete hulka
A. Mees lööb oma naist	1	2	3	4	5
B. Naine lööb oma meest	1	2	3	4	5
C. Mees sõimab ja alandab oma naist	1	2	3	4	5
D. Naine sõimab ja alandab oma meest	1	2	3	4	5
E. Mees sunnib oma naist seksuaalvahekorda	1	2	3	4	5
F. Vanem sõimab ja alandab oma last	1	2	3	4	5
G. Vanem lööb oma last	1	2	3	4	5
H. Vanem karistab oma last füüsiliselt	1	2	3	4	5
I. Vanema käitumine seab ohtu lapse füüsilise ja/või vaimse tervise	1	2	3	4	5
J. Vanem ei hoia ära oma lapse seksuaalset ärakasutamist	1	2	3	4	5
K. Täiskasvanud laps lööb oma vanemat	1	2	3	4	5

L. Täiskasvanud laps söimab ja alandab oma vanemat	1	2	3	4	5
M. Täiskasvanud laps ei hoolitse oma eaka vanema eest	1	2	3	4	5
N. Täiskasvanud laps võtab oma vanemalt raha ära	1	2	3	4	5
O. Mõni muu juhtum					

5. Kui Te vastasite eelnevalt, et ei sekku mõne juhtumi puhul (vastusevariant 3), siis palun märkide, miks Te seda ei tee.

.....

6. Järgnevalt on esitatud neli võimalikku perevägivalla juhtumit. Palun hinnake, mida Te teete, kui Teieni jõuab info, et Teie piirkonnas on toimunud sellised juhtumid. Palun märkige veel, kes peaks olema Teie meelest kaasatud kirjeldatud perede abistamisse. PALUN VASTAKE OMA AMETIST LÄHTUVALT!

Juhtum A. Kergelt alkoholijoobes mees lööb mitmel korral naisele käega näkku ja kõhtu, mis põhjustab naisele sinikaid ja marrastusi. Naine karjub, et mees lõpetaks. Naabrid kuulevad karjumist ning kutsuvad politsei. Peres on kaks eelkooliealist last, kes juhtumi ajal viibivad kõrvaltoas. Mees on olnud varemgi naise suhtes füüsiliselt ja vaimselt vägivaldne. Lapsi ei ole ta löönud. Naine ei ole varem politseisse pöördunud. Mees käib tööl, kuid naine on lastega kodune.

6A1. Palun öelge, kes Teie meelest on selles juhtumis kannataja (võite valida mitu varianti)

1. Naine
2. Mees
3. Lapsed
4. Mitte keegi

6A2. Mida Te teete? (valige sobivad variandid)

- 1 Suunan juhtumi edasi teisele spetsialistile, täpsustage kellele.....
- 2 Kutsun vägivalda kasutanud isiku vestlusele
- 3 Kutsun kannatanu vestlusele
- 4 Teen kodukülastuse
- 5 Suunan kannatanu meditsiinilisele läbivaatusele
- 6 Saadan kannatanu nõustaja juurde
- 7 Saadan vägivalda kasutanud isiku nõustaja juurde
- 8 Saadan kannatanu ohvriabisse
- 9 Aitan saada kannatanul varjupaika/turvakodusse
- 10 Aitan saada kannatanul teise elamispinna
- 11 Aitan vägivaldsete perest eraldada
- 12 Teen midagi muud, täpsustage
- 13 Ma ei tee spetsialistina midagi, täpsustage miks

6A3. Keda Te kaasate sellise juhtumi lahendamisse

(valige sobivad variandid)

- 1 Lastekaitsetöötaja
- 2 Sotsiaaltöötaja
- 3 Politseinik
- 4 Perearst
- 5 Kiirabitöötaja
- 6 Ohvriabitöötaja
- 7 Nõustaja, psühholoog
- 8 Varjupaiga töötaja
- 9 Naabrid
- 10 Sugulased
- 11 Keegi teine, täpsustage

6A4. Kui Teil on mõni kommentaar, hea soovitus või näide, kuidas sellist juhtumit lahendada ja peret abistada, siis palun kirjutage see siia.

.....

Juhtum B. Naine ja mees karjuvad peretüli käigus teineteise peale. Naist ärritab, et mees käib tihti õhtuti väljas, valetab talle oma tegemiste suhtes, ei aita majapidamistöde tegemisel ega anna raha sisseostude jaoks. Mees sõimab naist näägutajaks ning väidab, et see ei ole naise asi, mida ta teeb. Naine vihastab ja taob rusikatega vastu mehe selga. Mees lükkab naise eemale ning läheb välja. Peres kasvaval 13-aastaselt lapsel on probleeme kaasõpilastega suhtlemise ning koolikohustuse täitmisega.

6B1. Palun öelge, kes Teie meelest on selles juhtumis kannataja (võite valida mitu varianti)

1. Naine
2. Mees
3. Laps
4. Mitte keegi

6B3. Mida Te teete? (valige sobivad variandid)

1. Suunan juhtumi edasi teisele spetsialistile, täpsustage kellele...
2. Kutsun mehe vestlusele
3. Kutsun naise vestlusele
4. Kutsun lapse vestlusele
5. Teen kodukülastuse
6. Suunan kannatanu(d) meditsiinilisele läbivaatusele
7. Saadan mehe nõustaja juurde jah
8. Saadan naise nõustaja juurde jah
9. Saadan mehe ohvriabisse
10. Saadan naise ohvriabisse
11. Teen midagi muud, täpsustage
12. Ma ei tee spetsialistina midagi, täpsustage miks

6B4. Keda Te kaasate sellise juhtumi lahendamisse

(valige sobivad variandid)

1. Lastekaitsetöötaja
2. Sotsiaaltöötaja
3. Politseinik
4. Perearst
5. Kiirabitöötaja
6. Ohvriabitöötaja
7. Nõustaja, psühholoog
8. Varjupaiga töötaja
9. Klassijuhataja
10. Kooli tugipersonal (psühholoog, sotsiaaltöötaja, -pedagoog vm)
11. Naabrid
12. Sugulased
13. Keegi teine, täpsustage

6B4. Kui Teil on mõni kommentaar, hea soovitus või näide, kuidas sellist juhtumit lahendada ja peret abistada, siis palun kirjutage see siia.

.....

Juhtum C. Lasteaiaõpetaja märkab võimlemise tunni ajal 6-aastase tüdruku käsivarte ja reite peal lillakaid ja kollakaid laikusid. Pärast tundi küsib õpetaja lapse käest, kuidas ta sinikad sai. Laps algul vaikib, hiljem ütleb, et kukkus. Õpetaja räägib lasteaia juhatajaga ning õhtul emaga, kes kasvatab tüdruku üksi. Emal on vägivalla kasutamist ning kinnitab lapse versiooni. Juhataja pöördub omaavalitsuse lastekaitsetöötaja poole.

6C1. Mida Te teete? (valige sobivad variandid)

1. Suunan juhtumi edasi teisele spetsialistile, täpsustage kellele.....
2. Vestleksin lapsega
3. Vestleksin vanemaga
4. Teen kodukülastuse
5. Teatan politseisse
6. Suunan lapse meditsiinilisele läbivaatusele
7. Suunan lapse nõustaja juurde
8. Suunan vanema nõustaja juurde
9. Suunan lapse hoolekandeesutusse (turvakodu/varjupaik)
10. Määran toetuse
11. Algatan lapse perest eraldamise
12. Midagi muud, täpsustage
13. Ma ei tee spetsialistina midagi, täpsustage miks

6C2. Keda Te kaasate sellise juhtumi lahendamisse

(valige sobivad variandid)

1. Lastekaitsetöötaja
2. Sotsiaaltöötaja
3. Politseinik
4. Perearst
5. Kiirabitöötaja
6. Ohvriabitöötaja

7. Nõustaja, psühholoog
8. Varjupaiga töötaja
9. Lasteiaõpetaja
10. Naabrid
11. Sugulased
12. Keegi teine, täpsustage

6C3. Kui Teil on mõni kommentaar, hea soovitus või näide, kuidas sellist juhtumit lahendada ja peret abistada, siis palun kirjutage see siia.

.....

Juhtum D. Töötu poeg elab koos liikumisraskustega pensionärist isaga. Pärast joomingut tuleb purjus poeg koju, räuskab ning nõuab isalt raha. Isa ei anna, väites, et korteri üür on vaja ära maksta. Selle peale poeg vihastub ning lööb rusikaga isale vastu pead. Isa kukub ning vigastab oma pead, millest hakkab verd jooksma. Isa helistab tütrele, kes kutsub politsei. Tütar elab perega teises vallas väikeses korteris. Poeg on kasutanud varemgi isa suhtes vägivalda.

6D1. Mida Te teete? (valige sobivad variandid)

1. Suunan juhtumi edasi teisele spetsialistile, täpsustage kellele.....
2. Kutsun vägivalda kasutanud isiku vestlusele
3. Kutsun kannatanu vestlusele
4. Teen kodukülastuse
5. Suunan kannatanu meditsiinilisele läbivaatusele
6. Saadan kannatanu nõustaja juurde
7. Saadan kannatanu ohvriabisse
8. Aitan vägivaldsete perest eraldada
9. Aitan saada kannatanul teise elamispinna
10. Teen midagi muud, täpsustage
11. Ma ei tee spetsialistina midagi, täpsustage miks

6D2. Keda Te kaasate sellise juhtumi lahendamisse

(valige sobivad variandid)

1. Sotsiaaltöötaja
2. Politseinik
3. Perearst
4. Kiirabitöötaja
5. Ohvriabitöötaja
6. Nõustaja, psühholoog
7. Naabrid
8. Sugulased jah
9. Keegi teine, täpsustage

6D3. Kui Teil on mõni kommentaar, hea soovitus või näide, kuidas sellist juhtumit lahendada ja peret abistada, siis palun kirjutage see siia.

.....

7. Järgnev küsimus puudutab sekkumist kriisisituatsioonis. Kuidas Te tegutsete siis, kui Teieni jõuab informatsioon hetkel toimuva peretüli/perevägivalda juhtumi kohta?

.....

8. Palun märkige oma amet

1. Kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja
2. Kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja
3. Kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja, kes täidab ka lastekaitsega seotud ülesandeid
4. Politseinik
5. Prokurör
6. Perearst
7. Muu tervishoiutöötaja
8. Psühholoog/psühhiaater/nõustaja
9. Turvakodu/varjupaiga töötaja
10. Laste haridusasutuse juht
11. Kooli sotsiaalpedagoog
12. Koolipsühholoog
13. Logopeed
14. Keegi muu

9. Palun märkige praegusel erialal töötamise staaž (vastake täisaastates).

10. Teie vanus

11. Teie vanus

1. mees 2. naine

12. Teie haridus

1. Erialane kõrgharidus
2. Mitteerialane kõrgharidus
3. Erialane keskeriharidus
4. Mitteerialane keskeriharidus
5. Keskharidus
6. Midagi muud

13. Piirkond, kus töötate

1. Põhja-Eesti
2. Lõuna-Eesti
3. Kirde-Eesti
4. Kesk-Eesti
5. Lääne-Eesti

14. Omavalitsusüksus, kus töötate

1. Linn
2. Vald

LISA 3

Tabel 1. Perevägivalda tähendus spetsialistide jaoks, %

Amet	Tegevus	Kindlasti see		Tõenäoliselt see		Tõenäoliselt/ kindlasti mitte see		Ei oska öelda	
		%	N	%	N	%	N	%	N
Sotsiaaltöötaja	Mees lööb naist	91	41	4	2	2	1	2	1
	Naine lööb meest	89	39	7	3	2	1	2	1
	Mees sõimab ja alandab naist	87	39	11	5	0	0	2	1
	Naine sõimab ja alandab meest	86	38	11	5	0	0	2	1
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	86	38	11	5	0	0	2	1
	Vanem sõimab ja alandab last	84	38	13	6	0	0	2	1
	Vanem lööb last	91	41	4	2	2	1	2	1
	Vanem karistab last füüsiliselt	82	37	11	5	4	2	2	1
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	84	38	9	4	4	2	2	1
	Vanem ei hoia ära lapse seksuaalset ärakasutamist	82	36	11	5	5	2	2	1
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	87	39	9	4	2	1	2	1
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	84	38	11	5	2	1	2	1
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	27	12	29	13	38	17	7	3
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	61	27	18	8	16	7	5	2
Lastekaitsetöötaja	Mees lööb naist	95	21	5	1	0	0	0	0
	Naine lööb meest	95	21	5	1	0	0	0	0
	Mees sõimab ja alandab naist	91	20	9	2	0	0	0	0
	Naine sõimab ja alandab meest	91	20	9	2	0	0	0	0
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	86	19	9	2	0	0	5	1
	Vanem sõimab ja alandab last	95	21	5	1	0	0	0	0
	Vanem lööb last	95	21	5	1	0	0	0	0
	Vanem karistab last füüsiliselt	82	18	9	2	9	2	0	0
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	95	21	5	1	0	0	0	0
	Vanem ei hoia ära lapse seksuaalset ärakasutamist	82	18	14	3	5	1	0	0

	Täiskasvanud laps lööb vanemat	86	18	10	2	5	1	0	0
	Täiskasvanud laps söimab ja alandab vanemat	86	19	9	2	5	1	0	0
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	24	5	33	7	38	8	5	1
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	64	14	23	5	14	3	0	0
Politseitöötaja	Mees lööb naist	88	106	11	13	2	2	0	0
	Naine lööb meest	83	100	12	15	4	5	1	1
	Mees söimab ja alandab naist	69	84	21	25	7	9	2	3
	Naine söimab ja alandab meest	65	79	23	28	9	11	2	3
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	72	87	12	15	8	10	7	9
	Vanem söimab ja alandab last	65	79	25	30	7	9	2	3
	Vanem lööb last	80	97	15	18	2	3	2	3
	Vanem karistab last füüsiliselt	60	73	24	29	14	17	2	2
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	64	76	22	26	12	14	3	3
	Vanem ei hoi ära lapse seksuaalset ärakasutamist	51	61	17	20	24	29	8	10
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	80	97	14	17	3	4	2	3
	Täiskasvanud laps söimab ja alandab vanemat	61	74	27	33	9	11	2	3
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	11	13	19	23	62	74	8	10
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	28	33	25	30	43	51	5	6
Prokurör	Mees lööb naist	95	21	5	1	0	0	0	0
	Naine lööb meest	95	21	5	1	0	0	0	0
	Mees söimab ja alandab naist	65	13	20	4	15	3	0	0
	Naine söimab ja alandab meest	60	12	25	5	15	3	0	0
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	71	15	24	5	5	1	0	0
	Vanem söimab ja alandab last	70	14	15	3	15	3	0	0
	Vanem lööb last	95	21	5	1	0	0	0	0
	Vanem karistab last füüsiliselt	67	14	24	5	10	2	0	0
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	62	13	33	7	5	1	0	0
	Vanem ei hoi ära lapse seksuaalset ärakasutamist	55	11	25	5	20	4	0	0
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	82	18	9	2	9	2	0	0
	Täiskasvanud laps söimab ja alandab vanemat	52	11	19	4	24	5	5	1
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	25	5	5	1	65	13	5	1
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	35	7	5	1	60	12	0	0

Tabel 2. Spetsialistide hinnang perevägivalda juhtumitega kokkupuutumise sagedusele oma töös viimase 12 kuu jooksul (%)

Amet	Tegevus	Palju (6 ja enam)		Mitu (3 – 5)		Üksikud (1 – 2)		Mitte ühtegi		Sellise juhtumiga tegelemine ei ole minu ülesanne	
		%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Sotsiaaltöötaja	Mees lööb naist	5	2	36	16	36	16	16	7	7	3
	Naine lööb meest	0	0	2	1	33	14	58	25	7	3
	Mees sõimab ja alandab naist	20	9	26	12	38	17	9	4	7	3
	Naine sõimab ja alandab meest	9	4	13	6	29	13	42	19	7	3
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	2	1	9	4	16	7	58	26	16	7
	Vanem sõimab ja alandab last	11	5	31	14	36	16	18	8	4	2
	Vanem lööb last	2	1	25	11	41	18	27	12	5	2
	Vanem karistab last füüsiliselt	9	4	18	8	40	18	29	13	4	2
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	11	5	20	9	49	22	16	7	4	2
	Vanem ei hoia ära lapse seksuaalset ärakasutamist	0	0	2	1	11	5	78	35	9	4
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	2	1	7	3	36	16	49	22	7	3
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	2	1	16	7	51	23	27	12	4	2
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	20	9	25	11	49	22	4	2	2	1
Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	9	4	18	8	39	17	30	13	5	2	
Lastekaitsetöötaja	Mees lööb naist	0	0	32	7	45	10	5	1	18	4
	Naine lööb meest	0	0	5	1	35	7	35	7	25	5
	Mees sõimab ja alandab naist	32	7	14	3	32	7	5	1	18	4
	Naine sõimab ja alandab meest	11	2	21	4	26	5	16	3	26	5
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	0	0	5	1	5	1	42	8	47	9
	Vanem sõimab ja alandab last	35	7	30	6	35	7	0	0	0	0
	Vanem lööb last	15	3	25	5	55	11	5	1	0	0
	Vanem karistab last füüsiliselt	14	3	29	6	43	9	14	3	0	0
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	24	5	24	5	43	9	10	2	0	0
	Vanem ei hoia ära lapse seksuaalset ärakasutamist	0	0	10	2	30	6	55	11	5	1
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	0	0	0	0	10	2	30	6	60	12
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	0	0	0	0	10	2	30	6	60	12

	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	0	0	0	0	5	1	29	6	67	14
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	0	0	5	1	0	0	33	7	62	13
Politseitöötaja	Mees lööb naist	30	37	29	35	26	31	9	11	6	7
	Naine lööb meest	4	5	11	13	47	56	33	39	6	7
	Mees sõimab ja alandab naist	33	39	25	30	24	29	9	11	9	11
	Naine sõimab ja alandab meest	12	14	15	18	39	47	24	29	10	12
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	0	0	3	4	17	20	68	81	12	14
	Vanem sõimab ja alandab last	6	7	13	16	33	39	35	42	13	16
	Vanem lööb last	3	4	17	21	39	47	34	41	7	8
	Vanem karistab last füüsiliselt	3	3	15	18	32	38	41	49	9	11
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	3	4	11	13	29	34	44	52	13	16
	Vanem ei hoi ära lapse seksuaalset ärakasutamist	0	0	3	4	13	16	68	82	16	19
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	6	7	13	15	39	46	33	39	10	12
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	6	7	17	20	31	36	32	38	14	17
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	2	2	8	10	18	21	54	64	18	22
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	4	5	12	15	36	44	35	42	12	15
Prokurör	Mees lööb naist	36	8	50	11	9	2	0	0	5	1
	Naine lööb meest	0	0	9	2	50	11	27	6	14	3
	Mees sõimab ja alandab naist	23	5	27	6	9	2	9	2	32	7
	Naine sõimab ja alandab meest	10	2	5	1	25	5	25	5	35	7
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	0	0	0	0	18	4	59	13	23	5
	Vanem sõimab ja alandab last	5	1	9	2	14	3	27	6	45	10
	Vanem lööb last	14	3	9	2	27	6	23	5	27	6
	Vanem karistab last füüsiliselt	9	2	18	4	18	4	27	6	27	6
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	5	1	5	1	18	4	45	10	27	6
	Vanem ei hoi ära lapse seksuaalset ärakasutamist	5	1	9	2	14	3	41	9	32	7
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	9	2	9	2	32	7	32	7	18	4
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	5	1	14	3	18	4	27	6	37	8
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	0	0	0	0	9	2	41	9	50	11
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	5	1	14	3	29	6	33	7	19	4

Tabel 3. Spetsialistide keskmised hinnangu vägivaldsetele peredele iseloomulike tegurite kohta (dispersioonanalüüs)

	Sotsiaaltöötaja	Lastekaitsetöötaja	Politsetöötaja	Prokurör	F
Pere on vaene	1,8	1,8	1,9	2,5	5,1**
Pere on rikas	2,6	2,8	2,6	3,3	4,3**
Pere on keskmise sissetulekuga	2,5	2,5	2,5	3,3	6,2**
Peres on väikesed lapsed	2,3	2,1	2,4	2,9	3,0*
Peres on 1-2 last	2,3	2,2	2,4	3,2	5,2**
Peres on palju lapsi	2,2	2,4	2,3	3,0	4,6**
Peres on üksi lapsi kasvatav vanem	2,4	2,3	2,5	3,1	4,3**
Peres on lapsed eelnevatest suhetest	2,0	1,9	2,1	2,8	5,7**
Peres on töötü mees	1,7	1,5	1,7	2,0	2,3
Peres on töötü naine	1,9	1,7	2,0	2,7	7,9**
Mõlemad mees ja naine töötavad	2,9	2,9	2,8	3,4	3,2**
Peres on puudega inimene	2,6	2,6	2,8	3,1	1,9
Peres on probleeme alkoholi tarvitamisega	1,2	1,2	1,2	1,0	1,2
Peres on probleeme narkootikumide tarvitamisega	1,6	1,5	1,5	1,6	0,2
Pereliige on kriminaalkorras karistatud	1,3	1,6	1,7	1,9	3,2*
Pere on sotsiaalselt isoleeritud	1,8	1,8	1,8	2,1	0,7
Pereliikmed on kogukonnas aktiivsed	3,3	3,3	3,1	3,6	3,7*
Pereliige on teiste suhtes autoritaarne ja ülikontrolliv	1,6	1,6	1,7	1,7	0,3
Pereliige on vägivaldne lemmiklooma vastu	2,2	2,3	2,1	2,5	1,1

Märkus: Skaala: 1 – see kindlasti, 2 – see ka, 3 – see mitte, 4 – see kindlasti mitte. Vastusevariant „ei oska öelda“ on analüüsist välja jäetud.

* $p < 0,01$; ** $p < 0,05$.

Tabel 4. Vastajate arvamused spetsialistina sekkumise kohta perevägivalda juhtumite puhul (%)

		Sekkun alati		Sekkun mõnikord		Ei sekku		Sellist juhtumit ei ole minu praktikas esinenud		Sellise juhtumiga tegelemine ei ole minu ülesanne	
		%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Sotsiaaltöötaja	Mees lööb naist	27	12	53	24	2	1	4	2	13	6
	Naine lööb meest	20	9	42	19	2	1	20	9	16	7
	Mees sõimab ja alandab naist	29	13	49	22	4	2	9	4	9	4
	Naine sõimab ja alandab meest	24	11	38	17	4	2	24	11	9	4
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	18	8	16	7	4	2	42	19	20	9
	Vanem sõimab ja alandab last	77	34	11	5	0	0	7	3	5	2
	Vanem lööb last	82	37	7	3	0	0	7	3	4	2
	Vanem karistab last füüsiliselt	69	31	16	7	0	0	11	5	4	2
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	89	40	7	3	0	0	0	0	4	2
	Vanem ei hoida ära lapse seksuaalset ärakasutamist	53	24	4	2	2	1	29	13	11	5
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	45	20	30	13	0	0	14	6	11	5
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	43	19	32	14	5	2	14	6	7	3
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	56	25	33	15	2	1	4	2	4	2
Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	31	14	44	20	2	1	16	7	7	3	
Lastekaitsetöötaja	Mees lööb naist	24	5	24	5	0	0	0	0	52	11
	Naine lööb meest	19	4	14	3	0	0	19	4	48	10
	Mees sõimab ja alandab naist	14	3	38	8	0	0	5	1	43	9
	Naine sõimab ja alandab meest	14	3	29	6	0	0	14	3	43	9
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	14	3	5	1	5	1	10	2	67	14
	Vanem sõimab ja alandab last	82	18	14	3	0	0	5	1	0	0
	Vanem lööb last	86	19	9	2	0	0	5	1	0	0
	Vanem karistab last füüsiliselt	77	17	18	4	0	0	5	1	0	0
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	91	20	9	2	0	0	0	0	0	0
	Vanem ei hoida ära lapse seksuaalset ärakasutamist	71	15	5	1	0	0	19	4	5	1
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	5	1	5	1	5	1	5	1	81	17
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	0	0	10	2	5	1	5	1	81	17

	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	0	0	10	2	5	1	5	1	81	17
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	0	0	5	1	5	1	5	1	86	18
Politseitöötaja	Mees lööb naist	84	103	5	6	1	1	2	3	7	9
	Naine lööb meest	74	90	9	11	2	2	8	10	7	9
	Mees sõimab ja alandab naist	58	71	21	26	2	3	5	6	13	16
	Naine sõimab ja alandab meest	53	64	24	29	3	4	7	9	12	15
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	53	64	7	8	2	2	22	26	17	20
	Vanem sõimab ja alandab last	65	79	17	20	2	2	4	5	12	15
	Vanem lööb last	80	98	7	9	1	1	7	8	5	6
	Vanem karistab last füüsiliselt	66	81	14	17	3	4	9	11	7	9
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	73	89	6	7	1	1	11	14	9	11
	Vanem ei hoi ära lapse seksuaalset ärakasutamist	57	70	4	5	0	0	25	30	14	17
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	77	93	6	7	2	2	10	12	6	7
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	54	65	21	25	1	1	13	15	12	14
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	20	24	17	21	9	11	24	29	30	37
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	56	68	13	16	4	5	16	20	11	13
Prokurör	Mees lööb naist	82	18	9	2	0	0	0	0	9	2
	Naine lööb meest	77	17	14	3	0	0	0	0	9	2
	Mees sõimab ja alandab naist	27	6	9	2	14	3	9	2	41	9
	Naine sõimab ja alandab meest	27	6	9	2	14	3	9	2	41	9
	Mees sunnib naist seksuaalvahekorda	50	11	18	4	0	0	18	4	14	3
	Vanem sõimab ja alandab last	32	7	14	3	9	2	0	0	45	10
	Vanem lööb last	64	14	9	2	0	0	0	0	27	6
	Vanem karistab last füüsiliselt	50	11	23	5	0	0	0	0	27	6
	Vanema käitumine seab ohtu lapse tervise	50	11	9	2	5	1	14	3	23	5
	Vanem ei hoi ära lapse seksuaalset ärakasutamist	52	11	5	1	0	0	19	4	24	5
	Täiskasvanud laps lööb vanemat	82	18	5	1	0	0	0	0	14	3
	Täiskasvanud laps sõimab ja alandab vanemat	27	6	9	2	9	2	14	3	41	9
	Täiskasvanud laps ei hoolitse eaka vanema eest	18	4	14	3	9	2	9	2	50	11
	Täiskasvanud laps võtab vanemalt raha ära	55	12	18	4	0	0	14	3	14	3